

1. BEGRIPSOMSKRYWINGS EN ORIËNTASIE

Vroue het tot ongeveer 3000 v.C. aan die hoof van die huishouding gestaan. Hierdie matriargale sisteem is gekenmerk deur 'n egalitêre sosiale stand waarbinne mans en vroue as gelykes gefunksioneer het. Mans het mettertyd meer en meer mag vir hulleself begin toeëien. Die manlik-gedomineerde samelewing wat as gevolg hiervan ontwikkel het, het aan mans 'n dominante posisie teenoor die vrou besorg en ook meegebring dat vroue aan diskriminasie of ongelyke beregtiging onderwerp is. Hierdie ongelykheid wat tussen die geslagte ontstaan het en as die patriargale sisteem bekend staan, kom in sowel die gesinsopset as die openbare orde voor (Remy, 1990:44). Hoewel Westerse vroue se posisie aansienlik verbeter het gedurende die tweede helfte van die twintigste eeu word daar steeds aan hulle 'n minderwaardige posisie deur hierdie sisteem toegeken en gaan hulle onderdrukking voort (Bryson, 1999:1-3).

Die patriargale sisteem wat voor demokratisering (1994) binne die meeste staatsinstellings in Suid-Afrika gegeld het, het daartoe bygedra dat vroue nie aanspraak kon maak op dieselfde werksvoordele (bv. bevordering en salarisse) as mans nie. In sowel Suid-Afrika as ander lande het hierdie toedrag van sake meegebring dat vroue sedert hulle toetreding tot die arbeidsmark nie met mans op 'n gelyke basis kon meeding nie. Polisiemagte wêreldwyd is 'n voorbeeld van staatsinstellings wat met hulle totstandkoming slegs vir mans voorsiening gemaak het (Cox & Fitzgerald, 1992:144-145; Emsley, 1996:33; Soroka & Bryjak, 1995:232-233). Vroue is gevolglik oor dekades heen blootgestel aan diskriminasie binne die werksituasie.

Diskriminasie teenoor die vrou gaan gepaard met wanopvattinge wat tot negatiewe houdings aanleiding kan gee. Die meeste studies wat op die geslagsvraagstuk in wetstoepassingsinstansies (bv. die howe en die polisie) fokus, meld dan ook dat diskriminasie wat uit patriargie voortspruit gepaard gaan met seksuele teistering, beroepshindernisse ("role barriers"), 'n broederskapverhouding ("brotherhood") waarin vroue nie mag deel nie en 'n diskrepansie tussen die beroeps- en gesinsrolle wat vir mans en vroue voorgeskryf word (Shusta, Levine, Harris & Wong, 1995:47; The United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW), 1995:3-4). In hierdie verband meld Hansson en Hofmeyer (1992:3-10) dat

in most countries, including South Africa, males and females are treated differently in the family, in schools, at work, in law, in politics and on the streets. Because their bodies are different, it is widely accepted that women should be treated differently from men. ...The problem is that females are not just treated differently from males, they are not treated as well as males.

Volgens Roberg en Kuykendall (1993:374-375) geld die opvatting wat by die totstandkoming van polisiëring beslag gekry het, naamlik dat 'n polisiemag nie 'n beroepsopsie vir vroue is nie, steeds. In die lig hiervan kan afgelei word dat vroue teenswoordig nie binne die polisie diens as die gelykes van hulle manlike eweknieë beskou sal word nie. Ter ondersteuning hiervan meld Coetzee (1996:2), dat hoewel die polisie 'n belangrike diens aan die samelewing lewer en een van die grootste staatsdepartemente in Suid-Afrika is, is die Suid-Afrikaanse Polisie diens (SAPD) nie verteenwoordigend van die samelewing wat gedien word nie. Die Interim Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, Wet 200 van 1993, voorsien in artikel 8(1) dat daar gelykheid voor die reg bestaan en in artikel 8(2) dat daar teen niemand gediskrimineer mag word op grond van onder meer geslag nie. Artikel 8(3) maak verder voorsiening vir maatreëls wat daarop gemik is om histories benadeelde groepe, waarteen daar tydens die apartheidsera gediskrimineer is (bv. persone van kleur en vroue), te bevoordeel (Kaganas & Murray, 1994:1). In die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, Wet 108 van 1996 word Artikel 8(1) vervang deur 9(1), artikel 8(2) deur 9(3) en 9(4) en artikel 8(3) deur 9(2).

In die lig van die grondwetlike bepalings benadruk sowel Stevens en Yach (1995:101-106) as Van Rooyen (1994:165-170) dat die grootste uitdaging wat aan die SAPD gestel word, is om 'n verteenwoordigende diens van die samelewing te word en om 'n histories negatiewe ingesteldheid teenoor tradisioneel onderdrukte groepe, te verander. Om 'n verandering jeens die vrou in die SAPD te weeg te bring, is egter nie 'n maklike taak nie. In die verband voer die voormalige Lid van die Uitvoerende Raad (LUR) vir Veiligheid en Sekuriteit in Gauteng, Jesse Duarte (aangehaal in Stevens & Yach, 1995:101), aan dat "police women were the most discriminated against in the force". Ter staving hiervan meld sy dat "lesbian police officers tended not to be promoted and if a police women married a civilian she forfeited her fringe benefits. When police women became pregnant, they were treated as pariahs".

Aangesien die Suid-Afrikaanse Polisie mag (SAP) na die 1994 algemene verkiesing in 'n polisie diens verander is (South African Yearbook, 1996:12) wat 'n deursigtige "oop-deur" beleid volg en te kenne gee dat hulle verteenwoordigend van die samelewing wil wees, kan die volgende vraag tereg gestel word: "In watter mate het die negatiewe benadering teenoor vrouepolisiebeamptes bly voortbestaan of verander?" Dit is derhalwe noodsaaklik om vas te stel in hoe 'n mate die transformasieproses wat teenswoordig in Suid-Afrika plaasvind, 'n impak

op die houdings van manlike en vroulike polisiebeamptes teenoor vrouepolisiebeamptes het.

Alvorens die probleemstelling (kyk Hfst. 2) aangebied kan word, is dit nodig om bepaalde begrippe te verklaar. Die rede hiervoor is dat daar verskeie begrippe in die onderhawige navorsing ter sprake is wat nie sinvol gebruik kan word alvorens hulle bespreek en operasioneel gedefinieer is nie. Sekere begrippe wat by die bestudering van houdings teenoor die vrouepolisiebeampte gebruik word, word nie op 'n eenvormige wyse deur navorsers geïnterpreteer nie, derhalwe is dit noodsaaklik om die begrippe wat sentraal tot die tema staan te omskryf. Aangesien Nieuwoudt (1973:8) waarsku dat 'n navorsers daarteen moet waak om nie te veel begrippe te betrek nie, sal slegs sleutelbegrippe wat direk op die tema van toepassing is aandag geniet. In die lig hiervan sal die volgende begrippe onder die loep geneem word: polisie en polisiëring; polisiekuiluur en polisie subkuiluur; kategorisering; stereotipes; vooroordeel en diskriminasie; persoonlike en sosiale identiteit; asook houding.

1.1 POLISIE EN POLISIËRING

Die woord "polisie" is van die Griekse woorde *polis* (stad) en *polites* (inwoner van 'n staat) asook die Latynse woord *politia* (staatsgesag) afgelei (Sullivan, 1971:1). Volgens Alderson (1979:141) het die polisieburokrasie sy ontstaan te danke aan die Romeinse keisers aangesien die *politia* die sogenaamde "lang-arm van die gereg" in die Romeinse Ryk was.

Hoewel daar nie sekerheid bestaan oor wanneer die konsep polisie vir die eerste keer gebruik is nie, meen Clift (1956:1) dat dit teen ongeveer 600 n.C. in gebruik geneem is. Verder voer hy aan dat dit moontlik direk afgelei is van die Franse woord *policer* (mag van die volk). Die drie belangrikste afleidings uit die konsep *politia*, naamlik *polity* (staatsbestel), *policy* (beleid) en *police* (polisie) hou met mekaar verband (Mullik, 1969:22-23). Staatsbestel in hierdie konteks moet beskou word as 'n ooreenkoms tussen die staat en die landsburgers. Ten einde uitvoering aan hierdie ooreenkoms te kan gee, moet dit in beleid geformuleer word (bv. 'n grondwet), wat weer deur die polisie in stand gehou word. Ter staving hiervan wys De Villiers, Smuts en Eksteen (1978:401) daarop dat die polisie beskou moet word as 'n amptenaregroep wat wet en orde moet handhaaf.

Die meeste navorsers (Brewer, Guelke, Hume, Moxon-Browne & Wilford, 1988; Brown, Esbensen & Geis, 1996; Conklin, 1995; Cox, 1996; Mathews, Heymann & Mathews, 1993; Nel & Bezuidenhout, 1995; Shusta et al., 1995; Van Rooyen, 1994) laat na om die konsepte "polisie" en "polisiëring" in studies wat op polisiëringsaangeleenthede betrekking het, te

omskryf. Volgens Reiner (1996:716) is dit belangrik om tussen hierdie begrippe te onderskei aangesien nalating daarvan verwarring mag veroorsaak in dié sin dat die begrippe as sinonieme beskou kan word. Inderwaarheid het polisie betrekking op 'n spesifieke tipe sosiale instansie, terwyl polisiëring 'n stel prosesse met spesifieke sosiale funksies impliseer. In dié verband merk hy soos volg op:

“Police” are not found in every society, and police organizations and personnel can have a variety of shifting forms. “Policing”, however, is arguably a universal requirement of any social order, and may be carried out by a number of different processes and institutional arrangements.

Hierdie definisie impliseer dat polisiëring 'n sambreelterm is wat die werksaamhede van die *trias politica* (verdeling van staatsmagte in die wetgewende-, uitvoerende- en regsplegende gesag) integreer. Met ander woorde, al drie die staatsmagte wat hier ter sprake is, dra daartoe by om deur middel van verskillende prosesse en institusionele reëlings die sosiale orde van enige gemeenskap vlot te laat verloop. Die konsep “polisie” is egter meer beperk aangesien dit die werksaamhede van 'n instansie aandui om die reëlings van die bogenoemde drie staatsmagte uit te voer (Alderson, 1979:158-159). Die konsep “polisiëring” moet derhalwe as 'n meer algemene verduideliking van die sosiale orde beskou word. Die volgende kan voorgehou word: Ten einde die veiligheid van die samelewing te reguleer (polisiëring in die wye konteks), het die wetgewende gesag die Wet op die Suid-Afrikaanse Polisie diens, Wet 68 van 1995 asook regulasies rakende polisiëring uitgevaardig. Die Polisie, as instansie wat deel van die uitvoerende gesag uitmaak, word egter saamgestel om hierdie wette en regulasies tot uitvoer te bring en in die uitvoering hiervan, polisieer die polisie die samelewing (polisiëring in die eng konteks).

In verband met die bogenoemde wys Van Heerden (1986:13-16) daarop dat polisiëring op 'n bepaalde magshandeling in die algemeen en in besonder op die bewaking van die samelewingsorde dui. Juridies beskou, dui polisie op die lede van 'n mag/diens wat ingevolge wetgewing geskep is, of op 'n liggaam van persone wat ingevolge enige wetsbepaling die bevoegdhede, pligte en werksaamhede van 'n polisiemag/-diens, of 'n faset daarvan, uitvoer. In aansluiting hierby merk Bartollas (1997:392) op dat “the police are the first line of defense against crime. Having the power to arrest and to use deadly force, the police are charged both with preventing and deterring crime and with maintaining peace within the community”. In aansluiting hierby voer Glick (1995:427-428) aan dat die polisie aan die hand van die funksies van polisiëring omskryf kan word as gemoeid met wetstoepassing, handhawing van wet en orde, insameling van inligting en die uitvoering van diensgeoriënteerde verpligtinge. In

ooreenstemming hiermee omskryf Artikel 73 van die Wet op die Suid-Afrikaanse Polisie, Wet 68 van 1995, die funksies van die SAPD soos volg:

- Die versekering van veiligheid en sekuriteit van alle persone en eiendom binne die nasionale grondgebied.
- Die handhawing en beskerming van die fundamentele regte van elke persoon soos gewaarborg deur Hoofstuk 3 van die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika.
- Die versekering van samewerking tussen die Diens en die gemeenskappe wat dit dien ten einde misdaad te bekamp.
- Die weerspieëling van respek vir die slagoffers van misdaad asook begrip vir hulle behoeftes.
- Die versekering van effektiewe burgerlike toesig oor die Diens.

Vir die doel van hierdie studie word Bartollas (1997:392) se omskrywing van “polisie” as operasionele definisie aanvaar. Hy postuleer dat die polisie die eerste linie van verdediging teen misdaad uitmaak. Hulle het ook die mag om te arresteer en dodelike geweld te gebruik. Die polisie het dus die verantwoordelikheid om misdadigers af te skrik en misdaad te voorkom asook om vrede in gemeenskappe te verseker. Hierdie definisie illustreer die werksaamhede van die polisie.

In die geval van “polisiëring” word Reiner (1996:716) se omskrywing as operasionele definisie aanvaar, aangesien hy die wye konteks waarin polisiëring tuishoort verduidelik en illustreer dat polisiëring ‘n universele verskynsel is wat fundamenteel tot sosiale orde staan.

Vervolgens word aandag aan die polisie-organisasie se aard oftewel kultuur geskenk.

1.2 POLISIEKULTUUR EN SUBKULTUUR

Groepvorming in 'n samelewing en die gepaardgaande wedywing met mekaar is 'n natuurlike proses wat in alle samelewings voorkom. Een van die redes waarom kompetisie plaasvind, kan toegeskryf word aan die unieke eienskappe waaroor elke groep beskik. Die bestaan van 'n groot aantal groepe op alle vlakke van die samelewing bring mee dat mededinging sal

voorkom aangesien die onderskeie groepe se kenmerke verskil. Selfs op beroepsvlak oftewel binne die spesifieke beroep wat iemand beoefen, vind mededinging, vooroordeel en diskriminasie plaas. 'n Aantal individue wat 'n spesifieke beroep beoefen, kan dus as 'n beroepsgroep beskou word. Met ander woorde, die polisie kan as 'n instansie beskou word wat 'n bepaalde beroepsgroep akkommodeer. Verder is dit ook natuurlik dat 'n bepaalde beroepsgroep 'n kenmerkende kultuur oftewel 'n organisasiekultuur ontwikkel. Die polisie het dus hulle eie organisasie- of polisie-kultuur. Volgens die Association of Chief Police Officers Quality of Service Committee (aangehaal in Stevens & Yach, 1995:84) kan hierdie kultuur beskryf word as "extremely powerful and overlooking its importance is frequently the cause of failed attempts at organizational change. It is rooted in military tradition which may not be appropriate for policing in the 1990's". In die verband beklemtoon Van Rooyen (1994:157) dat organisasiekultuurgrense 'n onderskeid tussen verskillende organisasies tref op dieselfde wyse as wat persoonlikheidsverskille 'n unieke onderskeid tussen individue tref.

Organisasiekultuur is 'n stel gemeenskaplike waardes wat deur die meeste individue in 'n organisasie onderhou word. Dit word op geen ander wyse duideliker gedemonstreer as in 'n polisie-instelling nie aangesien die polisie dikwels as 'n geslote instansie beskou word (Conser, 1980:4). Die sterk gevestigde polisie-kultuur, wat gekenmerk word deur toewyding en lojaliteit teenoor 'n jare lange waardestelsel, word versinnebeeld in die dag tot dag funksionering van polisiebeamptes. Die polisie-kultuur word veral gekenmerk deur eienskappe soos dwang, tradisie, legitieme gesag en nie-legitieme gesag wat uitgeoefen word op bevel of weens respek vir die gesaghebber. Verder is kundigheid (bv. spesialisering t.o.v. 'n bepaalde funksie), charisma, inligtingweerhouding, weerloosheid (gebruik van mag ten einde weerlose mense of groepe uit te buit) asook kwasimilitaristiese en outokratiese optrede algemeen. Verset teen gesag wat in die lynstruktuur van bo na onder toegepas word en die ondersteuning van kollektiewe vrees wat van onder na bo gekanaliseer word, is ook algemeen. Sosialisering deur ouer polisiebeamptes ("encultured"), vind plaas op grond van algemene kennis in plaas van binne die parameters van wetgewing. Hierbenewens speel groepsolidariteit en -identiteit ook 'n betekenisvolle rol binne die polisie-kultuur. Verder vind daar 'n proses van depersonalisering plaas aangesien stereotipes ten opsigte van die publiek (bv. die publiek is "hase" – afgelei uit die simboliese weghardloop van mense as hulle die polisie gewaar) geïnternaliseer en as norm aanvaar word. Lede wat binne die polisie-kultuur gesosialiseer word, beskou hulleself as superieur bo die algemene publiek aangesien hulle 'n uniform dra (Alderson, 1979:68-70; Stevens & Yach, 1995:84-85). Ter ondersteuning hiervan meld Reiner (1992:109) dat

cop culture has developed as a patterned set of understandings which help to cope with

and adjust to the pressures and tensions which confront the police. Successive generations are socialized into it but not as passive or manipulated learners. The culture survives because of its "elective affinity", its psychological fit, with the demands of the rank-and-file cop condition.

Vir die doeleindes van hierdie studie sal volstaan word met die voorafgaande verduideliking van die konsep polisie-kultuur aangesien dié konsep 'n meerduidige betekenis het.

Polisiesubkultuur moet grootliks as 'n uitvloeisel van die bestaande polisie-kultuur beskou word aangesien dit magsverskille in sosiale strukture, wat gepolisieer word, weerspieël en laat voortbestaan (Reiner, 1992:109). Lede van die polisiesubkultuur (ook "cop culture" of "canteen-culture" genoem) word meestal as die "in-groep" beskryf. Hierdie "in-groep" ontwikkel vooroordele teenoor die "uit-groep" (bv. vroue) wat van generasie tot generasie oorgedra word (Cox, 1996:165).

Die twee belangrikste verklarings wat vir die ontstaan van die polisiesubkultuur aangebied word, is dat

- die lede daarvan gepredisponeer is om lede van die subkultuur te word, omdat hulle oor bepaalde psigologiese eienskappe beskik wat hulle geskik maak om deel van sodanige subkultuur te wees
- polisiebeamptes deur middel van 'n proses van sosialisering lid van die polisiesubkultuur word.

Laasgenoemde siening geniet die meeste ondersteuning onder navorsers (Shusta et al., 1995:25). Dié steun spruit daaruit dat die polisiesubkultuur se waardes, norme, perspektiewe en handeling in die praktyk nie 'n onveranderlike, monolitiese of universele verskynsel is nie, aangesien polisiesubkulture van mekaar verskil ten opsigte van die sosiale struktuur waarin hulle ontwikkel. Die organisatoriese style van polisiesubkulture wissel van tyd tot tyd en van plek tot plek. Informele reëls is meestal nie duidelik omskryf en aan almal bekend nie, maar is vasgelê in spesifieke praktyke en nuanses wat deur bepaalde situasies en interaksie prosesse gestimuleer word (Reiner, 1992:109).

Sedert die ontstaan van polisiëring bestaan die persepsie dat die polisiesubkultuur manlik georiënteerd is. Verder dui outobiografieë wat uit die Victoriaanse era dateer daarop dat polisiebeamptes besondere waarde aan manlikheid geheg het. Dit word dan ook versinnebeeld

deur die outeurs se trots op hulle fisieke vermoëns soos om te kan uithou en fisieke krag te vertoon. Daar is veral geroem op die wyse waarop 'n polisieman na homself in 'n vuisgeveg kon omsien. 'n Verdere eienskap wat benadruk is, is dat bogemiddelde heteroseksuele vermoëns (seksuele aktiwiteite) ook deel van manlike taaigheid uitmaak.

Die polisie-subkultuur het sy oorsprong gehad in die kasernes wat vir manlike rekrute opgerig is en waar hulle moes tuisgaan tydens polisie-opleiding (Emsley, 1996:34-35). Hierdie omstandighede het nie net tot die ontstaan van die subkultuur bygedra nie, maar ook aanleiding gegee tot die ontwikkeling van 'n *esprit de corps* (samehorigheid). Polisiebeamptes is dan ook geneig om as gevolg van die gekombineerde eienskappe van hulle sosiale situasie 'n spesifieke wêreldperspektief te ontwikkel waardeur hulle hulself onderskei van situasies, gebeure en mense in die samelewing (Reiner, 1992:109). Laasgenoemde standpunt stem ooreen met Alderson (1979:68-70) asook Stevens en Yach (1995:84-85) se siening, naamlik dat polisiebeamptes meen hulle is superieur in vergelyking met ander landsburgers.

Die polisie-subkultuur word deur McLaughlin (1996:73) omskryf as 'n kantienkultuur wat gebruik word om kenmerke (oortuigings, perspektiewe, gebruike, rituele en diskoerse) aan te dui "which are handed down to recruits and probationers through subterranean socialization processes". Hierdie subkultuur, wat in 'n groot mate die houding en optrede teenoor die vroue-polisiebeampte rig, word deur Reiner (aangehaal in Walklate, 1995:14) omskryf as "a sense of mission, suspicion, isolation/solidarity, conservatism, machismo, pragmatism, and radical prejudice". Hieruit kan afgelei word dat die polisie-subkultuur hoofsaaklik manlik georiënteerd is en slegs op eie belange fokus. Hierbenewens hou die subkultuur onder andere die volgende probleme in vir 'n polisiemag/-diens: teenproduktiwiteit, negatiwiteit, konflikterende norme, geneigdheid om bestuursbesluite van bo na onder te blokkeer, die "gevangenhouding" van senior offisiere omdat die subkultuur hulle optrede bepaal en dat veral die hoorsê kommunikasiekanaal ("grape vine") as medium van interne kommunikasie aanvaar word.

Reiner (1996:733) identifiseer drie kernelemente wat eie is aan die polisie-subkultuur, naamlik agterdog, interne solidariteit (wat aan sosiale isolasie gekoppel kan word) en konserwatisme. Hierteenoor meld McLaughlin (1996:77) dat die polisie-kultuur in die algemeen en die sub- of kantienkultuur spesifiek 'n tipe manlikheid verteenwoordig en projekteer wat kenmerkend is van die meeste polisiemagte. In aansluiting hierby wys Smith en Gray (1985:372) daarop dat die lede van die manlik gedomineerde subkultuur dit beklemtoon dat 'n beampte altyd dominant moet wees en dat

in any encounter and not losing face, the emphasis placed on masculine solidarity and on backing up other men in the group especially when they are in the wrong, the stress on drinking as a test of manliness and a basis for good fellowship, the importance given to physical courage and the glamour attached to violence. This set of attitudes and norms amounts to a "cult of masculinity" which also has a *strong influence on policemen's behaviour towards women*, towards victims of sexual offences and towards sexual offenders (my kursivering).

Die operasionele definisie van polisie-subkultuur wat vir hierdie studie aanvaar word, is soos volg: Polisie-subkultuur is 'n ingesteldheid wat deur die meerderheid, hoofsaaklik manlike polisiebeamptes sowel ondersteun as nagestreef word. Dit word veral gekenmerk deur agterdogtigheid, pragmatisme, sinisme, pessimisme, misie-en-aksie-ingesteldheid, polisie-konserwatisme, eienskappe wat tradisioneel as "manlik" of "machismo" getipeer word (bv. kru taal, alkoholmisbruik en buitengewone fisieke vermoëns), samehorigheid, eie gebruike en rituele (bv. mishandeling om bekentenisse te kry), weersin in strukturele-, gesags- en diskresionêre inperkings, diskriminasie en vooroordeel teen onderdrukte groepe asook isolasie en solidariteit wat van generasie tot generasie oorgedra word. Elke generasie word blootgestel aan nuwe uitdagings en beleidsbepalings wat daartoe kan bydra dat nuwe houdings en norme gevorm word of dat gevestigde houdings en norme geherformuleer word. Hierdie kenmerke is in 'n mindere of meerdere mate aanwesig op alle vlakke van die polisiehiërargie.

Die bestaan van 'n bepaalde kultuur en subkultuur bring mee dat mites, vooroordele en stereotipes tussen groepe ontstaan. Met ander woorde, kategorisering vind plaas ten einde die individu se leefwêreld te vergemaklik.

1.3 KATEGORISERING

Alvorens aandag aan die konsepte "stereotipes" en "vooroordeel" geskenk kan word, is dit van belang om die algemene struktuur en funksionering wat met die konsepte geassosieer word, te verduidelik. Die rede hiervoor is dat stereotipes en vooroordeel voortspruit uit kategorisering. Derhalwe kan kategorisering as 'n proses gesien word aangesien mense, groepe, gebeure en voorwerpe in kategorieë geplaas word. Hierdie proses van kategorisering fasiliteer die emosionele binding en konnotasie wat 'n persoon moet maak in die handhawing van die onderskeid (gebaseer op vooroordeel) tussen die in- en die uit-groep (Tajfel, 1981:132-134). Die instandhouding van besluite oftewel oordele (stereotipes en vooroordele) deur middel van kategorisering is selfversterkend vir 'n persoon. Met ander woorde, wanneer negatiewe oordele teenoor 'n uit-groep gefel word binne 'n sosiale konteks waar dié oordele deur die persoon se eie groepslede ondersteun word, sal dit selfversterkend wees. Die persoon word dus deur sy of

haar eie groep ondersteun in die besluit/oordeel.

Volgens Plug, Meyer, Louw en Gouws, (1987:172) kan 'n kategorie omskryf word as

'n groepering van items wat een of meer eienskappe in gemeen het en waardeur dit onderskei word van ander groepe. Mense kan onder meer in die twee kategorieë "mans" en "vroue" ingedeel word. Die onderskeid tussen die kategorieë is kwalitatief.

Deur individue, objekte, mense, gebeure en groepe in bepaalde kategorieë te plaas, word dit moontlik om onderskeide te tref. Daar kan dus gesê word dat die mens kategorieë gebruik ten einde die komplekse sosiale omgewing te organiseer en meer verstaanbaar te maak. Ter staving hiervan verklaar Tajfel (1981:132) dat kategorieë "introduce simplicity and order where their is complexity and nearly random variation". Kategorieë dra dus daartoe by dat verskille tussen groepe wat vaag is duidelik omskryf word; dat verskille ontwikkel word waar daar voorheen geen verskille bestaan het nie; en dat dat daar eerder op vereenvoudiging as op tweeledigheid gefokus word. Tewens, al word die teendeel van ooreenvoudigde en selfs kunsmatige verskille wat deur middel van kategorisering daargestel word bewys, is mense geneig om die inhoud of onderwerp van hulle kategorieë in stand te hou. Die siening dat vroue se emosionaliteit hulle bekwaamheid aan bande lê, is 'n voorbeeld hiervan.

Volgens Brown (1986:469) bestaan 'n kategorie uit 'n aantal objekte of kenmerke wat dieselfde betekenis het of as dieselfde beskou word. Kategorieë word geïdentifiseer en van mekaar onderskei deur name soos byvoorbeeld dier, hond, kat, groente, ertjies, wortels, vrugte, lemmetjie en lemoen aan hulle toe te ken. In die verband meld hy dat "a taxonomy is a hierarchy of categories such that categories are related to one another in terms of class inclusion. The category called *animal* includes *dogs* and *cats* but no other item in the sample list above". Die kategorie vrugte sal dus lemmetjie en lemoen insluit aangesien die ander voorbeelde nie in hierdie kategorie tuis behoort nie.

Fiske en Morling (1996:94-98) omskryf kategorisering as die proses waardeur objekte of mense as lede van 'n groep of 'n kategorie geklassifiseer word. Kategorieë het hoofsaaklik twee funksies, naamlik om die wêreld te vereenvoudig en om inligting te voorsien. Derhalwe word alle nuwe inligting gekategoriseer en sodra dit gekategoriseer is, kan 'n persoon dit deur middel van kognitiewe prosesse herroep, ten einde 'n spesifieke situasie beter te kan begryp en bepaalde verbande te kan insien. Individue kategoriseer persone op dieselfde wyse as wat hulle objekte klassifiseer. Dit sluit kategorieë met betrekking tot sosiale rolle, persoonlikheids-eienskappe en sosiale situasies in. 'n "Prototipe" wat as die gemiddelde of tipiese persoon of

objek beskou word, word in die geheue gestoor. Dit impliseer dat persone se sosiale prototipes beskou kan word as die gemiddelde van 'n aantal gedragshandelinge en persoonlikheids-eienskappe. Ter illustrasie hiervan kan die tipiese ekstrovert voorgelê word, naamlik hy of sy is sosiaal, praat graag met ander mense, is energiek en lewenslustig. Net soos die voorbeeld wat Brown (1986:469) ten opsigte van objekte voorhou en die hiërargiese kategorisering wat ten opsigte van objekte geld, kan sosiale kategorieë ook hiërargies georganiseer word. Die breër kategorie rakende sosiale kategorisering hou meestal verband met die attribute wat aan 'n persoon toegeken word, byvoorbeeld, 'n sportman kan as die breër kategorie beskou word, terwyl subkategorieë hier onder andere hoogspringer of rugbyspeler kan insluit. Mense is geneig om die gemiddelde ten opsigte van sosiale kategorieë te internaliseer ten einde meer ekonomies rakende simboliese verwerking te funksioneer en sodoende die meeste inligting op 'n gegewe stadium oor 'n sosiale kategorie beskikbaar te hê.

Aangesien kategorisering 'n proses is wat stereotipering en vooroordeel voorafgaan, moet dit eerder verduidelik as omskryf word (Horowitz & Bordens, 1995:91). In aansluiting hierby meld Smith en Mackie (1995:173) dat

as process builds upon process, the effects of stereotypic impressions and preferences for our own groups can work together and reinforce each other to produce malignant group hatred and appalling discrimination. Stereotypes can contribute to prejudice, but prejudice can also nourish stereotyping.

In die lig daarvan dat dit wenslik is om kategorisering eerder te verduidelik as te definieer, word daar vir die doeleindes van hierdie studie volstaan met die voorafgaande verduideliking van die konsep kategorisering. Dié verduideliking dien dan ook as die basis waarop die omskrywing van die begrippe stereotipes en vooroordeel berus.

1.4 STEREOTIPES

Die begrip "stereotipe" is vir die eerste keer in 1922 deur Lippmann gebruik om ongegronde sienings wat groepe oor ander groepe huldig, te illustreer (Stangor, 1996:628). Aangesien stereotipes nie betrekking het op kenmerke wat werklik by al die lede van 'n groep voorkom nie, het Lippmann stereotipes as "pictures in our heads" beskryf (Horowitz & Bordens, 1995:179). Hierdie beelde of prente in ons koppe, oftewel stereotipes, het inderwaarheid 'n heuristiese waarde. Anders gestel, groepe gebruik stereotipes as 'n kortpad om 'n oordeel oor ander groepe te fel. Stereotipes word dan ook hoofsaaklik deur sosiale sielkundiges bestudeer aangesien dit meestal binne sosiale groepe ontwikkel en spesifieke optrede tot

gevolg het. Kenmerkend van stereotipering is dat dit vinnig ontwikkel en geaktiveer word wanneer daar kontak tussen lede van opponerende groepe, wat in disharmonie met mekaar funksioneer, voorkom.

Plug et al. (1987:348) omskryf stereotipe as "'n oorvereenvoudigde, eensydige en relatief onbuigbare siening van 'n groep, 'n individu of enige ander saak". Bullock en Stallybrass (1977:601) brei op die definisie uit deur 'n stereotipe te omskryf as "an over-simplified mental image of (usually) some category of person, institution or event which is shared, in essential features, by large numbers of people". Hierdie kategorieë kan wyd, of eng wees. 'n Wye benadering geld byvoorbeeld wanneer na ras verwys word, terwyl verwysings na feministe 'n eng benadering behels. 'n Voorbeeld van 'n eng kategorie waarvoor 'n stereotipe geld, is die siening dat manlike polisiebeamptes gewelddadig of dat vrouepolisiebeamptes onvroulik is. Hieruit kan afgelei word dat stereotipering meestal tot gevolg het dat onregverdig en veralgemeende reaksies teenoor 'n persoon of persone wat aan 'n sekere groep (bv. beroepsgroep) behoort, gevorm word sonder dat die moontlikheid oorweeg word dat dié stereotipe onakkuraat of verkeerd mag wees (Smith & Mackie, 1995:179).

Volgens Skolnick (1966:44) is die polisie vanweë hulle unieke werkomstandighede geneig om bepaalde sienings van die wêreld waarin hulle werksaam is te ontwikkel. Hierdie sienings of wyses waarop die polisie na situasies en gebeure kyk, noem Skolnick kognitiewe lense ("cognitive lenses") (Middlebrook, 1980:504). In hierdie konteks verwys kognitiewe lense na stereotipes wat mense of groepe teenoor mekaar ontwikkel. Die meeste van hierdie stereotipes hou verband met 'n breë sosiale kategorie en fokus veral op geslag, ras, nasionaliteit, ouderdom en fisieke aantreklikheid. In die verband word stereotipe dus in die wye konteks gebruik.

Stereotipes is volgens Soroka en Bryjak (1995:200-201) oorvereenvoudigde en gekategoriseerde kenmerke wat alle lede van 'n spesifieke groep veronderstel is om te hê en wat hulle van ander groepe onderskei. In die verband benadruk hulle dat "once formed and in place, these beliefs tend to accentuate the importance of observations that confirm the stereotype and to discount or ignore altogether the importance of observations that challenge the stereotype".

'n Stereotipe ontwikkel wanneer 'n persoon denkbeeldige korrelasies oor 'n ander persoon of groep maak, wat meestal negatief is (Baron & Byrne, 1987:123). Sodra 'n korrelasie deur 'n ingroep aanvaar word, dien dit as 'n versterking vir die ontwikkeling van 'n stereotipe. Dit

impliseer dat hierdie negatiewe siening mettertyd as 'n algemeen geldende beskouing van lede van die uit-groep aanvaar word. Derhalwe omskryf Middlebrook (1980:82) stereotipering as die klassifisering van 'n persoon as lid van 'n bepaalde sosiale groep en 'n oortuiging dat die persoon oor dieselfde karaktereenskappe beskik as die ander lede van daardie groep. 'n Voorbeeld hiervan is wanneer iemand gevra word om die tipiese vrouepolisiebeampte te beskryf en die persoon dit doen ofskoon hy of sy nie voorheen kontak met 'n vrouepolisiebeampte gehad het nie. In die geval maak die persoon gebruik van 'n sosiale stereotipe.

Tajfel (1981:143-154) wys daarop dat sosiale stereotipes inderwaarheid suiwer kognitiewe prosesse behels wat voortspruit uit sosiale waarde-oordele. As gevolg hiervan hou stereotipes sterk motiveringsfunksies vir 'n persoon of groep in ondanks die moontlikheid dat die stereotipes onakkuraat, irrasioneel en rigied kan wees. Ter illustrasie hiervan voer Tajfel aan dat die stereotipe bestaan dat alle Jode haakneuse het. Ondanks teenstrydige waarnemings word die stereotipe algemeen in die samelewing aanvaar en selfs as geykte uitdrukking gebruik. Gevolglik kan gekonstateer word dat 'n stereotipe oor die algemeen beskou word as 'n abstrakte kognitiewe siening van 'n sosiale groep oftewel groepskemas of groepprototipes (Stangor, 1996:628).

Stereotipes vervul die volgende vier funksies (Tajfel, 1981:146):

- 'n Sosiale stereotipe word ontwikkel en toegepas in omstandighede wat dit van die persoon of groep vereis. Dit impliseer dat daar 'n behoefte bestaan om dit wat in 'n komplekse, meestal stresvolle sosiale gebeurtenis of verskynsel plaasvind, te verstaan.
- Dit bied regverdiging vir 'n persoon of groep se optredes teen lede van uit-groepe.
- Stereotipes dra by tot die ontwikkeling en instandhouding van groepe se waarde-oordele en baken die grense af waarbinne uitdrukking hieraan gegee kan word.
- Dit maak herdefiniëring van die onderskeid tussen die in-groep en uit-groep moontlik sodra bestaande differensiasie diffuus raak, differensiasie of assosiasie met die eie groep nie meer positief is nie, of as verandering moet plaasvind as gevolg van byvoorbeeld konflik of kompromieë wat aangegaan is.

Stangor (1996:628-631) wys daarop dat stereotipes soms vir 'n emosionele verryking van die self aangewend word en dus as 'n vyfde funksie by bogenoemde gevoeg kan word. 'n Persoon

wat 'n positiewe sosiale identiteit nastreef, kan 'n stereotipe in 'n bepaalde konteks gebruik ten einde sy of haar eie identiteit in die betrokke groep te vestig. Verder wys hy daarop dat stereotipes bepaalde psigodinamiese behoeftes bevredig soos wanneer 'n persoon negatiewe oortuigings oor die self op magtelose sosiale groepe projekteer of wanneer vyandigheid hanteer word deur die uit-groep daarvoor te blameer. Stereotipes kry makliker beslag in situasies wat as intergroep (een groep teenoor 'n ander groep bv. in-groep teenoor die uit-groep) in plaas van intragroep (lede in een groep onderling bv. lede van die in-groep) getipeer word, veral wanneer dit 'n positiewe in-groep identiteit moet bevorder.

Benewens hierdie funksies meld Allport (1954:20-22) dat stereotipes die volgende eienskappe besit:

- Dit kategoriseer inligting in bundels ("clusters") waarvolgens mense se daaglikse interaksie gerig word.
- Tydens kategorisering word soveel inligting as moontlik geassimileer en by die bundel geïnkorporeer.
- 'n Kategorie stel 'n persoon in staat om verbandhoudende objekte te identifiseer.
- Alle geassimileerde en geïnkorporeerde inligting word met dieselfde mate van ideologiese en emosionele waarde in 'n kategorie opgeneem.
- Kategorieë kan minder of meer rasioneel wees.

Hy wys ook daarop dat onderskeid getref moet word tussen 'n kategorie en 'n stereotipe. In hierdie verband voer hy aan dat 'n stereotipe "an exaggerated belief associated with a category" is. Sodoende kombineer Allport die kognitiewe en die waarde-funksie van stereotipering. Stangor (1996:628) voer in aansluiting hierby aan dat stereotipes "are societally shared BELIEFS about the characteristics (such as personality TRAITS, expected behaviors, or personal VALUES) that are perceived to be true of social groups and their members".

Vir die doeleindes van hierdie studie sal die definisie van Bullock en Stallybrass (1977:601) as operasionele definisie gebruik word. Volgens hulle kan stereotipes beskou word as ooreenvoudige beelde wat 'n groep deel rakende individue, instansies of gebeure. Aangesien hierdie definisie nie spesifiek na die waarde-komponent van stereotipes verwys nie,

sal dit tot die definisie toegevoeg word. Gevolglik word 'n stereotipe omskryf as 'n ooreenvoudigde kognitiewe beeld met bepaalde waarde-oordele, wat sowel binne die eng as wye konteks deur 'n groot groep persone gedeel word, ten opsigte van sekere kategorieë, persone, groepe, instansies of gebeure, rakende hulle essensiële eienskappe.

1.5 VOORoorDEEL EN DISKRIMINASIE

Vervolgens word hierdie twee begrippe afsonderlik omskryf.

1.5.1 Vooroordeel

In die lig van die voorafgaande kan die afleiding gemaak word dat groepe of mense wat botsende belange het, meestal ooreenvoudige sienings van mekaar sal vorm ten einde hulle eie sienings of bestaan te regverdig. Volgens Baron en Byrne (1987:151) kan hierdie sienings oftewel "vooroordeel" omskryf word as 'n houding wat meestal negatief is teenoor lede van 'n bepaalde groep. Die houding is bloot gebaseer op die spesifieke groep se lidmaatskap van die groep derhalwe speel individuele eienskappe of gedrag geen of 'n onbeduidende rol in die vorming daarvan. Negatiewe houdings van mans teenoor vroue, rassegroepe teenoor mekaar, homofobie (vrees vir homoseksuele) en die vrees vir veroudering, kan almal as vooroordele getipeer word wat met 'n betrokke groep verband hou.

Klineberg (1968:439) wys daarop dat vooroordeel 'n vooroordeel of 'n prekonsepsualisering is wat gevorm word voordat relevante inligting ingesamel of geïnterpreteer is. Gevolglik word vooroordele gebaseer op onvoldoende of selfs denkbeeldige inligting. Hierdie kognitiewe of konseptuele aspek wat deur die meeste navorsers as vooroordeel omskryf word, behels egter net die kognitiewe komponent daarvan. Volgens Klineberg is dit belangrik dat sowel die konatiewe as die affektiewe aspekte ook aangespreek word in die omskrywing van vooroordeel. Die rede hiervoor is dat vooroordeel op 'n houding geskoei is en dat die affektiewe komponent derhalwe ter sprake kom. As gevolg van hierdie komponent is 'n persoon meestal oorgehaal om op 'n bepaalde manier op te tree ten einde sy of haar voor- of afkeur teenoor 'n bepaalde persoon of groep uit te druk. Hierdie handelingskomponent (konatiewe deel) speel dan ook 'n deurslaggewende rol in diskriminasie.

Ter staving van Klineberg se standpunt voer Baron en Byrne (1987:152) aan dat vooroordele net soos houdings drie hoofkomponente bevat, naamlik die affektiewe, kognitiewe en gedragskomponente. Die affektiewe komponent het betrekking op negatiewe gevoelens of emosies

wat persone na aanleiding van hulle vooroordeel ervaar wanneer hulle in die teenwoordigheid van lede van 'n spesifieke groep is of wanneer hulle om 'n bepaalde rede aan hierdie persone dink. Die kognitiewe komponent sluit dit wat van lede van bepaalde groepe geglo en verwag word in asook wyses waarop die inligting oor hierdie persone geïnterpreteer, geprosesseer en simbolies verwerk word. Die gedragskomponent hou verband met die geneigdheid om op 'n negatiewe wyse op te tree teenoor 'n groep wat die fokus van vooroordeel is. Die voorneme om op sodanige wyse op te tree, sal ook hiermee verband hou. Hierdie drie komponente sal ook in die omskrywing van houding aandag geniet.

Houdings kan kovert bly of deur middel van overte aksies vertoon word. Sodra negatiewe opinies of houdings (affektiewe komponent) as overte aksies beslag kry, is diskriminasie ter sprake. Vooroordeel (m.a.w. 'n negatiewe houding) teenoor lede van 'n bepaalde groep, kan geïnhibeer word deur sosiale druk, wetgewing en die vrees vir weerwraak. Indien hierdie beperkende magte afwesig is, bestaan die moontlikheid dat die negatiewe houdings makliker tot uitdrukking sal kom (Baron & Byrne, 1987:152; Horowitz & Bordens, 1995:178). Onregverdig optrede of praktyke teenoor lede van die uit-groep is meestal die gevolg van vooroordeel wat teenoor daardie groep deur die in-groep gekoester word. In teenstelling met diskriminasie, wat betrekking het op die wyse waarop groepe teenoor mekaar optree, verwys vooroordeel na die wyse waarop groepe oor mekaar dink ten opsigte van vasgestelde en rigiede kognitiewe beelde (Brown, 1996:532; Soroka & Bryjak, 1995:200). Aangesien vooroordeel nie alleen verband hou met negatiewe emosionele response nie, maar meestal gepaard gaan met die geneigdheid om onregverdig op te tree, moet vooroordeel as 'n integrale deel van 'n houding beskou word (Philipchalk, 1995:326-327). Hierdie geneigdheid om onregverdig op te tree, word in Brown en Lepore (1996:450) se omskrywing van vooroordeel benadruk. Hulle omskryf vooroordeel as

the holding of derogatory attitudes or beliefs, the expression of negative affect or the display of hostile or discriminatory behavior towards members of a group on account of their membership in that group. In this light sexism, racism, homophobia and ageism can all be considered as special cases of prejudice.

Brown en Lepore (1996:450) se omskrywing word as operasionele definisie vir vooroordeel aanvaar aangesien hierdie definisie nie vooroordeel beperk tot die kognitiewe of houdingsdomein nie, maar ook erkenning daaraan gee dat vooroordele sowel emosies as gedrag kan affekteer. Verder dui die definisie daarop dat vooroordeel afkomstig is uit veral drie bronne, naamlik sosiopsigologiese motiverings, kognitiewe prosesse en sosiokulturele faktore wat op individue en hulle in-groepe 'n invloed het. Hierdie bronne wat vooroordeel voed, het ook direk

'n invloed op die voorkoms van diskriminasie.

1.5.2 Diskriminasie

Die begrip “diskriminasie” kan omskryf word as die proses waardeur individue wat aan 'n bepaalde groep behoort sekere geleenthede en gelyke regte ontsê word as gevolg van vooroordeel of ander arbitrêre redes (Schaefer, 1986:231). Hierdie definisie is vaag aangesien die konsep “arbitrêre redes” niksseggend is nie. Horowitz en Bordens (1995:180) meld egter dat

like stereotyping, discrimination is a normal part of our cognitive activity. It is one way our mental apparatus deals with the world. ... Discrimination becomes problematic when it is directed toward people simply because they are presumed to be members of a particular group.

Hierdie outeurs beskou diskriminasie dus as enige overte handeling wat teenoor persone wat as uit-groeplede geëtiketteer is, uitgevoer word. 'n Verdere probleem wat hulle identifiseer, is dat 'n persoon negatiewe optrede kan verwag van die in-groep bloot op grond van die feit dat daar aangeneem word dat die persoon oor kwaliteite beskik wat kenmerkend is van die uit-groep.

Hierteenoor definieer Plug et al. (1987:67-68) diskriminasie soos volg:

- Die bespeuring van verskille tussen voorwerpe, mense of situasies, as deel van waarneming.
- Die lewering van verskillende response na aanleiding van verskillende stimuli of situasies.
- Verskille in optrede teenoor persone, groepe of ander sake, wat die gevolg is van vooroordeel.

Hierdie definisie is meer geskik vir die onderhawige studie aangesien reaksies, optrede en gevolge van diskriminasie aangeraak word. Plug en sy medewerkers se omskrywing van diskriminasie word dus vir die doeleindes van hierdie studie as operasionele definisie aanvaar aangesien dit die handelingskomponent wat diskriminasie onderlê, aantoon en die interafhanklikheid van diskriminasie en vooroordeel benadruk word.

1.6 PERSOONLIKE EN SOSIALE IDENTITEIT

Die konsep “identiteit” is van die Latynse woord *idem* wat “dieselfde” beteken afgelei. Dieselfde moet in hierdie konteks gesien word as gelykheid of eendersheid met betrekking tot die karakter van iets of om presies dieselfde te bly of ‘n eenheid te vorm (Thom, 1988:89).

Identiteitontwikkeling kan dus as ‘n proses beskou word wat alle mense deurloop en wat gepaardgaan met hoe persone hulleself beskou. Hoewel veranderinge in mense se lewens plaasvind, word aangevoer dat normale persone se siening van hulleself met tydsverloop ‘n mate van konsekwentheid sal toon. Volgens Mussen, Conger en Kagan (1979:494) poog individue ook om hulleself as unieke uitkenbare persone oor tyd te bewys sodra hulle tevrede is met hoe hulle hulself sien. Dit is juis hierdie selfwaarneming wat essensieel is by identiteitsvorming.

Die ego-sielkundige, Erik Erikson (1963:261), het veral betekenisvolle bydraes gelewer ten opsigte van die belangrikheid wat identiteit vir die individu het asook vir interaksie met ander. In die lig hiervan kan gevra word hoe identiteit omskryf moet word? Erikson wys daarop dat dit moeilik is om die begrip identiteit te definieer sonder om afbreuk te doen aan die kompleksiteit van die begrip. Die kompleksiteit van die term identiteit, blyk uit die verskeidenheid van omskrywings wat oor die konsep bestaan. Alvorens ‘n definisie dus gegee kan word, is dit nodig om kennis te neem van die gebeure wat tydens identiteitontwikkeling plaasvind.

Volgens Meyer, Moore en Viljoen (1993:169) beskryf Erikson die adolessente tydperk as ‘n kritieke tyd vir identiteitsontwikkeling aangesien liggaamlike veranderinge en geslagsrypheid wat plaasvind asook die sosiale verwagting dat die adolessent ‘n beroepskeuse sal maak, ‘n groot rol speel in wie die persoon eendag sal wees. In die verband meld Erikson (1963: 261) dat adolessente hulleself besig hou met vrae soos: “Hoe sien ander mense my?”; “Hoe stem ander se siening van my ooreen met my siening van myself?”; en “Hoe pas die rolle en vaardighede wat ek aangeleer het in by die beroep wat ek wil volg en hoe pas dit alles by my toekoms in?” Die totaliteit van hierdie soektog na ‘n selfbeeld, kontinuïteit in die eie lewe en kongruensie tussen die selfbeeld en die rolverwagtings van die samelewing noem Erikson die soeke na identiteit (ook ego-identiteit genoem). Individue ervaar ‘n gevoel van identiteit wanneer hulle daarin slaag om integrasie te bewerkstellig tussen al hulle vroeëre identifikasies, hulle drange, hulle wense en toekomsverwagtinge, vermoëns en vaardighede asook die geleenthede wat die samelewing hulle bied.

Hoewel Meyer et al. (1993:169) toegee dat identiteit 'n komplekse konsep is om te omskryf, meen hulle tog dat dit gedefinieer kan word. Volgens hulle kan identiteit gedefinieer word "as die individu se siening van homself, wat die gevoel insluit dat daar 'n kontinuïteit in sy lewe bestaan, asook dat daar 'n ooreenstemming is tussen sy eie en ander se siening van homself". 'n Belangrike aspek wat verband hou met hoe persone hulleself sien, is hulle siening van hulleself as lede van óf die manlike óf die vroulike geslag en die aanvaarding van die daarmee gepaardgaande kultureel aanvaarde gedragswyses. Hierdie proses neem reeds by geboorte 'n aanvang en staan bekend as die ontwikkeling van die geslagsrolidentiteit. In kort kom dit daarop neer dat daar biologiese en psigologiese verskille tussen seuns en meisies bestaan wat daartoe bydra dat hulle verskillende gedragswyses en behoeftes ontwikkel (Louw, Gerdes & Meyer, 1985:238-239).

Aangesien Meyer et al. (1985:238-239) se definisie slegs op die konsep identiteit fokus, is dit te eng vir die doeleindes van hierdie studie aangesien sosiale identiteit ook 'n kernkomponent is. Derhalwe is Plug et al. (1987:150) se definisie van identiteit meer geskik aangesien dit hierdie leemte ondervang. Hierdie definisie omskryf identiteit soos volg:

- 'n Kort vorm van identiteitsgevoel en *persoonlike identiteit*, dit wil sê die gevoel van 'n persoon dat hy, ten spyte van tydsverloop en veranderings wat daarmee gepaard gaan, dieselfde persoon bly (my kursivering).
- Die gevoel van 'n persoon dat hy tot 'n groep mense, bv. 'n volk of 'n ouderdomsgroep, behoort, d.w.s. dat hy in die belangrikste opsigte soos hulle is en dat hy hom met hulle vereenselwig - *sosiale identiteit* (my kursivering).

Vervolgens sal die onderskeid tussen persoonlike en sosiale identiteit onder die loep geneem word. Aangesien 'n gedeelte van die mens se persoonlike identiteit omskryf word in terme van groeplidmaatskap of groepaffilasie, kan die afleiding gemaak word dat die groep waaraan 'n mens behoort (in-groep) positief in plaas van negatief beskou sal word (Brown, 1996:547). Die meeste mense verkies dus om 'n positiewe selfkonsep (siening van die self) te hê in plaas van 'n negatiewe een. In hierdie verband noem Tajfel (1981:256-259) dat

the social identity of an individual conceived as his knowledge that he belongs to certain social groups together with some emotional and value significance to him of his membership can only be defined through the effects of social categorizations segmenting an individual's social environment into his own group and others.

Sosiale identiteit word dus afgelei van groeplidmaatskap. Volgens Brown (1986:560-561) hou 'n positiewe sosiale identiteit verband met lidmaatskap aan dominante groepe (o.a. familie-, rasse- en geslagsgroepe). Die eie groep word in vergelyking met kontrasterende of uit-groepe

as gunstig beskou deur sowel die individu of die in-groep as deur die meerderheid van die samelewing. In die verband kan gesê word dat "positive social identities influence self-esteem, and that is about all there is to say about them" (Brown, 1996:548). Die bestaan van 'n positiewe sosiale identiteit sal dit ook 'n positiewe persoonlike identiteit meebring. Indien een van hierdie identiteite bedreig word, sal die persoon of groep derhalwe poog om hulleself of die groep te verhef bo die bedreigende persoon of groep (Brown, 1996:548; Turner, 1996:557-558). 'n Groep wat saamstaan en sosiaal aanvaarbare pogings aanwend (bv. politieke onderhandelinge) om hulle onderdrukking (bedreiging) uit die weg te ruim, poog hiermee om hulle negatiewe identiteit na 'n positiewe identiteit te verander.

Aangesien persoonlike en sosiale identiteit mekaar komplimenteer en Erikson (Thom, 1988:89) waarsku dat die omskrywing van identiteit afbreuk kan doen aan die konsep, sal daar vir die doeleindes van hierdie studie volstaan word met die voorafgaande verduideliking van die konsepte persoonlike en sosiale identiteit. Hierdie begrippe word ook meer breedvoerig uiteengesit in die bespreking van die sosiale identiteitsteorie van Henry Tajfel (kyk Hfst. 3, afd. 3.2).

1.7 HOUDING

Die begrip "houding" is moeilik definieerbaar aangesien bestaande definisies uiteenlopend van aard is. Dit bring mee dat te veel onbruikbare definisies in die sosiale wetenskappe bestaan. In die verband stel Eiser (1982:81) voor dat die begrip houding inderwaarheid herformuleer moet word ten einde een universele omskrywing daarvan te verseker. Aansluitend hierby wys Sampson (1991:166-167) daarop dat daar na raming meer as 500 uiteenlopende definisies van die begrip houding bestaan. Om die probleem te ondervang, behoort navorsers daarop bedag te wees om nie in die slaggat te trap om kulturele verskille in die omskrywing van die begrip te inkorporeer. Ondanks die uiteenlopende omskrywings wat oor houdings bestaan, meen Blumer (1969:93) dat dit van belang is om aandag aan die omskrywing van die begrip te skenk alvorens enige studie onderneem word wat houdings tussen twee groepe meet.

Aronson, Wilson en Akert (1994:287) voer aan dat, hoewel daar nie konsensus tussen sosiale sielkundiges bestaan oor hoe die begrip houding gedefinieer moet word nie, die meeste saamstem dat "it consists of an enduring evaluation - positive or negative - of people, objects, and ideas". Verder meen Eagly en Chaiken (1993:1) dat 'n houding omskryf kan word as "a psychological tendency that is expressed by evaluating a particular entity with some degree of favor or disfavor". 'n Psigologiese geneigdheid impliseer inderwaarheid dat slegs sekere

persone 'n geneigdheid tot houdingvorming sal hê. Geneigdheid beteken dus dat dit nie altyd voorkom nie. Met ander woorde, bepaalde individue is psigologies gepredisponeer om houdings te kan vorm teenoor objekte of persone. Die definisie laat na om uit te lig dat alle mense oor die vermoë beskik om houdings te ontwikkel.

Volgens Potter en Wetherell (1987:43) behoort die volgende definisie van 'n houding deur navorsers in oorweging geneem te word wanneer empiriese houdingstudies onderneem word:

When people are expressing attitudes they are giving responses which locate "object of thought" on "dimensions of judgement". That is when they are speaking or acting, people are taking some idea or object of interest and giving it a position in an evaluative hierarchy.

Alhoewel hierdie omskrywing aandui dat 'n houding kan bydra tot 'n bepaalde respons (positief of negatief), is dit onduidelik wat die doel van die respons vir die persoon is. Verder is dit ook onduidelik of houdings aangebore of aangeleer is. In die verband wys Baron en Byrne (1991:137-138) daarop dat 'n definisie van houding oor twee eienskappe moet beskik. Eerstens moet dit meer as net 'n aanduiding van positiewe en negatiewe gevoelens behels. Hulle voer aan dat "memories of past experiences with attitude objects, mental images of them, and several other aspects of cognition also play a part". Tweedens wys hulle daarop dat "a comprehensive definition of attitudes should reflect the fact that they serve important *functions* for the persons who hold them" (my kursivering). 'n Houding bestaan nie in 'n sosiale vakuum nie, maar ontwikkel om spesifieke redes en om verskeie funksies te vervul. Na aanleiding hiervan formuleer hulle die volgende definisie: "Attitudes are enduring mental representations of various features of the social or physical world. They are acquired through experience and exert a directive influence on subsequent behavior".

Hierdie definisie dui daarop dat houdings met verloop van tyd verwerf of aangeleer word. Dit ondervang dus die leemte van Potter en Wetherell se omskrywing. Ofskoon Baron en Byrne se definisie aantoon dat 'n houding rigting aan gedrag gee, laat dit na om aan te toon wat die aard van die rigting is. Dit impliseer dat daar nie aangedui word of 'n houding tussen positief en negatief kan fluktueer nie en in welke mate 'n houding permanent of tydelik van aard is nie. Verder word daar ook nie aan die moontlike aanwesigheid van 'n affektiewe komponent aandag gegee nie. Sampson (1991:166-167) ondervang laasgenoemde leemte wanneer hy daarop wys dat die meeste definisies van die begrip houding volgens Westerse standarde gefundeer word op die siening dat alle menslike ervarings of handeling in drie komponente ingedeel kan word, naamlik die

- kognitiewe komponent
- affektiewe of evaluatiewe komponent
- konatiewe of gedragskomponent.

Ofskoon hierdie komponente in die ontwikkeling van houdings, vooroordeel en diskriminasie verweef is, is dit van belang om die funksie daarvan in houdingvorming uiteen te sit. Die rede hiervoor is dat vooroordeel en diskriminasie houdingvorming voorafgaan en later as 'n gevestigde houding bestaan wat denke, emosies en gedrag rig.

Hoewel Kahn (1984:82) saamstem dat die bostaande drie komponente van belang is in die definiëring van die begrip, voer hy ook aan dat 'n houding relatief permanent van aard is en tot sosiaal-betekenisvolle gebeure beperk is. 'n Houding is volgens hom "a relatively enduring organization of beliefs, feelings, and behavioral tendencies toward socially significant objects, groups, events, or symbols". Hierdie definisie openbaar dieselfde leemte as Baron en Byrne se omskrywing, naamlik dat daar nie spesifiek na die aard van die gevoelens verwys word nie. Die affektiewe komponent word dus nie duidelik aangetoon nie. Die aard van die affektiewe komponent word as belangrik beskou aangesien 'n positiewe of 'n negatiewe gevoel teenoor iets of iemand meestal ook 'n redelike juiste aanduiding van die aard van die kognitiewe en gedragskomponent sal weerspieël. Verder dien gemeld te word dat die komponente nie as losstaande entiteite beskou moet word nie, maar dat die een as 'n funksie van die ander gesien moet word. Die aard van 'n houding kom duideliker in Kahn se definisie na vore. Uit die definisie kan afgelei word dat 'n houding oortuigings, gevoelens en gedragsgeneigdhede relatief blywend organiseer.

Sherif en Sherif (1969:336-337) omskryf 'n houding as

the individual's set of categories for evaluating a domain of social stimuli (objects, persons, values, groups, ideas, etc.) which he has established as he learns about that domain (in interaction with other persons, as a general rule) and which relate him to subsets within the domain with varying degrees of positive or negative affect (motivation-emotion).

Bostaande omskrywing voldoen grootliks aan die voorgestelde kriteria waaraan 'n definisie van 'n houding behoort te voldoen.

Interaksie met veral 'n individu se betekenisvolle ander lê gewoonlik die grondslag vir die

ontwikkeling van 'n houding. Volgens bostaande definisie word 'n houding vanuit die wye objektiewe stimulusveld rondom 'n persoon gevorm. 'n Verdere aspek is dat 'n persoon die stimuli uit 'n bepaalde domein selekteer en evalueer. In hierdie verband voer Sherif en Sherif (1969:337) aan dat "having an attitude becomes a matter of degree, rather than an all-or-none affair". Hiervolgens word 'n persoon mettertyd verbonde aan bepaalde onderafdelings in die domein van sosiale stimuli. Dit impliseer dat 'n persoon op 'n bepaalde manier sal dink oor en optree teenoor 'n stimulus. Die evaluatiewe of affektiewe word ook duideliker as in die ander definisies na vore gebring. Stimuli word voortdurend geëvalueer en in kategorieë geplaas wat ten opsigte van grade van positiwiteit of negatiwiteit wissel.

Vir die doeleindes van hierdie studie word die affektiewe komponent van 'n houding beklemtoon aangesien die oogmerk is om die affektiewe of evaluatiewe komponent van 'n bepaalde groep, naarmik manlike en vroulike polisiebeampies se houding teenoor die vrouepolisiebeampte te bepaal. Klem word dus nie soseer op die kognitiewe en konatiewe komponente gelê nie. In die lig hiervan word die omskrywing van Sherif en Sherif as operasionele definisie aanvaar omdat dit veral klem lê op die affektiewe komponent van 'n houding ("motivation-emotion").

Die voorafgaande impliseer dat 'n mens se houding teenoor iets of iemand met tydsverloop aangeleer word en dat die houding wat aangeleer is redelik permanent van aard is. Aangesien houdings die belangrikste konsep in hierdie navorsing is, is dit van belang om die eienskappe daarvan meer breedvoerig uiteen te sit. Die kriteria wat die aard en eienskappe van houdings tussen groepe benadruk, is volgens Sherif en Sherif (1969:269, 334-335) die volgende:

1.7.1 Aanleer van houdings

Houdings word nie geneties van geslag tot geslag oorgedra nie, maar wel deur 'n motiveringsproses aangeleer. Die proses wat deur die lewensloop van die mens aktief is, bepaal watter houdings verwerf sal word. Mans se houdings teenoor vroue kan onder meer verklaar word op grond daarvan dat hulle in 'n manlik-gedomineerde samelewing opgroei waar hulle aan bepaalde sienings van vroue blootgestel word.

1.7.2 Permanentheid van houdings

'n Houding word daardeur gekenmerk dat dit 'n redelik permanente eienskap van die individu word sodra dit gevestig is. Dit beteken egter nie dat houdings nie kan verander nie.

Houdingverandering kan wel plaasvind, maar anders as die homeostatiese prosesse in die liggaam wat vinnig wissel as gevolg van nuwe stimuli wat op die individu inwerk, vereis houdingverandering 'n dinamiese proses wat die teendeel bewys van dit wat die individu glo. Die persoon wat van kindsbeen geleer het dat vroue sowel minderwaardig as ondergeskik is aan mans en eerder hulle gesin moet versorg as om 'n beroep te volg, sal 'n negatiewe houding teenoor beroepsvroue in magsgosposies koester wat moeilik verander kan word. Vroue kan dus maklik as die "hulle"-groep gesien word en derhalwe sal hierdie mans vroue nie sonder meer as hulle gelykes aanvaar nie. Hierdie houding kan lewenslank bestaan deurdat die man se houding in sy daaglikse interaksie met ander mans voortdurend versterk word. Houdingverandering kan egter plaasvind as mans van kindsbeen af gesosialiseer word dat vroue hulle gelyke is of deur interaksie met vroue tot die besef kom dat die gronde waarop hulle aanvanklike houding gefundeer is, nie geldig is nie.

1.7.3 Houdings as stabiliseerders van die persoon-objekverhouding

Elke houding berus op 'n persoon-objekverhouding oftewel daar bestaan 'n gestabiliseerde verhouding tussen die persoon en verskillende individue, objekte, groepe, waardes, instellings, sosiale aangeleenthede of ideologieë. 'n Gestabiliseerde persoon-objekverhouding is die blywende produk van die interaksie wat tussen 'n individu en die omgewing plaasgevind het. Sherif en Sherif meen dat die wetenskaplike bestudering van houdings nie moontlik is indien die objekte in die persoon-objekverhouding gespesifiseer of gekategoriseer kan word nie. Aangesien vroue as 'n uit-groep in die manlik gedomineerde polisie-subkultuur gekategoriseer kan word, is dit dus moontlik om sowel manlike as vroulike polisiebeamptes se houdings teenoor die vrouepolisiebeampte te bestudeer. 'n Verdere belangrike bron waaruit houdings afgelei kan word, is die stel waardes en norme wat binne 'n persoon se groep geld, die persoon se sosiale klas, die sosiale instellings in die betrokke gemeenskap asook die kultuur waarvan die persoon deel is. Dit impliseer dat daar binne 'n bepaalde subkultuur, waar die patriargale beskouing van manlikheid as superieur geld, 'n spesifieke houding teenoor die vrou voorgeskryf sal word.

1.7.4 Motiverende-afektiewe eienskappe van houdings

Die persoon-objekverhouding word gekenmerk deur motiverende en emosionele eienskappe. Sodra 'n houding gevorm is, is 'n persoon negatief of positief ingestel teenoor sekere objekte. Houdings wat tydens sosiale interaksie verwerf word, is dus emosioneel gelaai. Hierdie emosioneel gelaaide houdings is rigtinggewend van aard en vorm deel van die selfkonsep. Dit

bring mee dat die self mettertyd 'n emosioneel gelaai bron van ervarings en gedrag word. Skakeling tussen 'n persoon en 'n objek is derhalwe selde neutraal. Hieruit volg dus dat 'n bevooroordeelde houding emosioneel gelaai is en tot negatiewe gedrag aanleiding kan gee. Hierdie toedrag van sake hou gevolglik verband met die ontwikkeling van 'n persoonlike identiteit binne 'n groep wat 'n bepaalde sosiale identiteit voorskryf. Die manlike subkultuur in die polisie wat 'n bepaalde groepsidentiteit voorstaan, kan gevolglik 'n invloed op die self uitoefen.

1.7.5 Houdingvorming behels kategorisering

Houdingvorming gaan gepaard met die vorming van kategorieë wat elk 'n klein of groot aantal spesifieke items kan insluit (bv. die kategorie vrou kan 'n enkele item soos ondergeskik bevat of verskeie soos ondergeskik, minderwaardig, onbekwaam en fisiek onbevoeg). Sodra 'n persoon 'n positiewe of negatiewe houding teenoor 'n objek gevorm het, ewenaar hierdie houding gewoonlik die houdings wat teenoor soortgelyke objekte bestaan. Indien mans byvoorbeeld hoor dat 'n spesifieke vrou nie 'n arrestasie vanweë fisieke tekortkominge kon uitvoer nie, kan die negatiewe houding wat by hulle ontlok word ook geld ten opsigte van ander vrouepolisiebeamptes ondanks die feit dat daar geen bewyse bestaan dat hulle dieselfde onvermoë openbaar nie.

Verder wys Sherif en Sherif (1969:269, 334-335) daarop dat 'n negatiewe houding teenoor een kategorie, psigologies gesproke, meestal nie differensieer of 'n onderskeid maak ten opsigte van ander kategorieë nie. Hieruit kan afgelei word dat indien die in-groep of die uit-groep 'n negatiewe houding teenoor een kategorie in die gemeenskap ontwikkel, dié houding na ander kategorieë kan uitkring. Indien mans byvoorbeeld 'n negatiewe houding teenoor vroue in die beroepswêreld huldig, kan die houding na ander kategorieë soos rasse en etniese groepe in die polisie uitbrei.

Houdingvorming gaan ook gepaard met konsepvorming - 'n proses wat nie noodwendig bewustelik en opsetlik plaasvind nie. Die kategorie waarin 'n bepaalde objek deur 'n persoon geplaas word, bied aan die persoon die geleentheid om 'n onderskeid tussen verskillende objekte wat binne dieselfde kategorie val, te tref. Dit impliseer dat objekte wat binne 'n kategorie geplaas is op verskillende wyses beoordeel kan word. 'n Heteroseksuele man kan byvoorbeeld twee vroue wat as lesbiërs gekategoriseer is verskillend beoordeel deur die een wat manlik ("butch") is as afwykend te bestempel, terwyl die een wat vroulik ("fem") is as seksueel prikkelend te beskryf en selfs seksuele toenadering te soek binne die werksituasie.

Die eersgenoemde "mannetjiesagtige" vrou sal dus voortdurend negatief behandel word en bepaalde stereotipe gedrag teenoor haar (bv. diskriminasie) kan verwag word.

1.7.6 Beginsels van toepassing op die vorming van sosiale houdings

Die psigologie van houdingvorming in die algemeen en die funksionering daarvan is dieselfde as by sosiale houdingvorming. Derhalwe sluit die verwysingsraamwerk waarvolgens sosiale houdings geanaliseer word sosiale interaksieprosesse in. Verder word alle objekte as sosiale stimuli beskou. 'n Persoon vorm houdings rakende hom- of haarself met betrekking tot ander persone in interpersoonlike verhoudinge, intragroepverhoudinge, intergroepverhoudinge asook in terme van objekte soos onder andere materiële besittings, kulturele en sosiale klaswaardes, etniese affiliasie en seksuele oriëntasie.

Die meeste persoon-objekverhoudinge wat tradisioneel as "persoonlikheidsveranderlikes" beskou word soos onder andere manlikheid, vroulikheid, selfagting, aggressie en skugterheid, kan as sosiale houdings beskou word aangesien dit normatiewe standaarde of interpersoonlike en groepvergelykings insluit. Daar bestaan dus nie 'n groot gaping tussen sosiale en persoonlike houdings nie. Dit dui inderwaarheid daarop dat geen gronde bestaan vir die ontwikkeling van verskillende teorieë oor en aparte konseptualiserings van houdings en persoonlikheidsveranderlikes nie. Indien manlikheid en aggressie as sinoniem vir manlike polisiebeamptes beskou word, kan aanvaar word dat sodanige persoonlike houding ook as 'n sosiale houding sal geld.

Hierdie sesde kriterium van Sherif staaf die uitgangspunt dat lede van 'n groep wat negatief teenoor lede van 'n ander groep is (selfs binne intragroepverband) se persoonlike houding later 'n sosiale maatstaf of houding kan word. Daar sou geargumenteer kan word dat die grootste gedeelte van die manlike polisiepopulasie as gevolg van historiese diskriminasie (sosiale maatstaf) teenoor vroue, asook riglyne wat manlikheid tydens sosialisering bo vroulikheid verhef, 'n negatiewe houding teenoor die vrouepolisiepopulasie sal openbaar.

Wanneer 'n groep afwyk van die "ons"-benadering en 'n "hulle"-benadering begin volg, en sodra twee groepe se uitgangspunte lynreg verskil, maak lede van elke groep "logiese" gevolgtrekkings oor mekaar. Irrasionele gedrag van byvoorbeeld die dominante groep teenoor 'n onderdrukte groep is dus 'n produk van "logiese" gevolgtrekkings. Dit wil voorkom of die gevolgtrekkings wat mans en vroue ten opsigte van mekaar maak, teenstrydig is (bv. die siening dat alle vroue emosioneel, onstabiel en onbekwaam is teenoor die siening dat alle

mans vroue seksueel teister en "macho" is). Sodra 'n negatiewe houding ontwikkel het, word daaraan uiting gegee deur middel van irrasionele gedrag. Hierdie toedrag van sake is so logies en algemeen dat sommige psigoloë die begrip psigo-logika ("psycho-logic") daarvoor geskep het.

Diskriminasie, negatiewe houdings, sekondêre viktimisering en teistering van vroue, kan na aanleiding van die voorafgaande onder andere toegeskryf word aan die vorming van negatiewe persoonlike en sosiale houdings by mans. In teenstelling met mans wat voorheen uiting aan hulle negatiewe houding teenoor vroue kon gee deur wetgewing, diskriminasie en viktimisering het vroue eers gedurende die twintigste eeu beperkte politieke en wetlike mag bekom om gestalte aan hulle ervaring van mans se diskriminasie te gee en dit teen te staan. Al uiting wat voor die ontstaan van die vrouebeweging en aanvaarding van beskermende wetgewing gegee kon word, was om 'n negatiewe houding teenoor mans te huldig en mans te kategoriseer as hipermanlik ("macho") en onsensitief.

Na aanleiding van Sherif en Sherif (1969:270) se kriteria vir die ontwikkeling van 'n houding, kan die afleiding gemaak word dat die in-groep (dominante manlike polisie-subkultuur) se optrede teenoor 'n uit-groep soos vrouepolisiebeamptes, mans se houdings sal verteenwoordig.

1.8 ORIËNTASIE

Ten einde meer duidelikheid ten opsigte van hierdie studie daar te stel, sal die volgende indeling gebruik word. In Hoofstuk 2 word die historiese verloop van polisiëring in sowel die buiteland as in Suid-Afrika onder die loep geneem. Verder word daar ook gefokus op die ontwikkeling van vrouepolisiëring. Hoewel polisiëring deur mans en vroue nie as losstaande entiteite beskou moet word nie, word dit apart aangespreek om vroue se posisie sedert hulle toetred tot polisiëring toe te lig en in perspektief te plaas. In hierdie hoofstuk word daar ook aandag geskenk aan die probleemstelling, die noodsaaklikheid vir die ondersoek en die doelwitte wat vir die navorsing gestel word. Die teorieë wat hierdie navorsing rig, word in Hoofstuk 3 uiteengesit, terwyl navorsingsbevindings rakende afgehandelde studies met betrekking tot vrouepolisiëring asook die manlike aard van die polisie in Hoofstuk 4 aandag geniet. Op grond van die teoretiese perspektiewe en bestaande navorsing, word hipoteses in Hoofstuk 5 geformuleer. Die navorsingsontwerp wat gebruik is om die hipoteses te toets, word in Hoofstuk 6 bespreek. Hoofstuk 7 bevat die resultate van die navorsing asook die interpretasie van die bevindings aan die hand van die hipoteses. Die gevolgtrekkings waartoe

gekomp is asook aanbevelings wat uit die navorsing voortgespruit het, word in Hoofstuk 8 aangebied.

1.9 SAMEVATTING

In die voorafgaande gedeelte is die problematiek rondom vrouepolisiëring kortliks geskets. Verder is sentrale temas operasioneel gedefinieer en is doelwitte wat met die onderhawige studie bereik wil word, gestel. 'n Historiese oorsig van die vrou se posisie in polisiëring word vervolgens onder die loep geneem.

2. HISTORIESE ONTWIKKELING VAN POLISIËRING EN PROBLEEMSTELLING

Ten einde die posisie van die vrouepolisiebeampte te kan verstaan, is dit van belang om kennis te dra van die evolusionêre proses wat polisiëring deur die eeue ondergaan het. Polisiëring was sedert die instelling daarvan manlik gedomineerd en vroue is eers in die laat negentiende eeu as gevolg van onder andere 'n tekort aan mannekrag asook om spesifieke take (bv. maatskaplike sorg) te vervul in hierdie manlike domein toegelaat. Derhalwe kan die rol van die vrouepolisiebeampte in hedendaagse polisiëring slegs in konteks geplaas word indien die historiese verloop van polisiëring uiteengesit word asook die wyse waarop die vrou mettertyd by die taak betrek is.

Sedert die mens se bestaan was persoonlike beveiliging elke individu se eie verantwoordelikheid (Van Heerden, 1986:19). Diegene wat swakker was en nie oor die vermoë beskik het om na hulleself om te sien nie, is maklik uitgebuit en het nie 'n gesag gehad waarop hulle hul kon beroep nie. Die mens het egter gou geleer dat daar binne sosiale groepe meer effektiewe beskerming verkry kon word. Tesame hiermee is ook bepaalde standaarde (gedragsreëls) neergelê waaraan hierdie groepe moes voldoen en wat ter beskerming deur sekere groeplede vervul moes word. Hierdie standaarde en norme is meestal deur middel van dreigemente van straf asook die toepassing van straf afdwing. Die Kode van Hammurabi (ongeveer 2100 v.C.) was dan ook die eerste geskrewe regscode waarin sowel oortredings as strawwe uiteengesit is.

Volgens Brown et al. (1996:161) het sisteme om normverbrekers te straf die lig gesien voordat pogings aangewend is om vas te stel waarom persone norme verbreek. Dit het meegebring dat daardie groepe en families wat die sterkste en grootste was hulle mag op ander kon afdwing en ook doeltreffend na hulle eie belange en veiligheid kon omsien. Veral diegene wat van adelike afkoms was, het die meeste beskerming geniet aangesien hulle die wette (standaarde) bepaal en voorgeskryf het en ook die regstelsel beheer het. Die beginsel *lex talionis*, oftewel die siening van "'n oog om 'n oog", het algemeen gegeld. Hierdie rasionaal het meegebring dat straftoepassing op vergelding geskoei was en ook die basis gelê het vir die totstandkoming van die weerwraakbeginsel of sogenaamde bloedvetes. Hierdie vorm van straftoemeting was nie op ordelike beginsels geskoei en uitgevoer nie en die gemeenskap het ook nie 'n sê gehad in hoe weerwraak toegepas moes word nie. Hierdie

toedrag van sake het 'n behoefte laat ontstaan vir staatkundige, sosiale, maatskaplike, industriële, ekonomiese en tegnologiese veranderinge wat die aard van individuele en gemeenskapsbeskerming sou bevorder. Histories en ideologies gesproke het die behoefte 'n rigtinggewende invloed op die ontwikkeling en uiteindelijke ontstaan van georganiseerde polisiëring gehad.

Moderne polisiëring kan beskou word as die eindproduk van pogings wat oor die eeue heen aangewend is om maatskaplike beheer te vestig. Hierdie eindproduk hou verband met die natuurlike bevolkingsaanwas, verstedeliking en toenemende misdaadtendense wat kenmerkend is van die Westerse wêreld soos dit teenswoordig daar uitsien. Ofskoon polisiëring in Suid-Afrika 'n eiesoortige en kenmerkende karakter ontwikkel het, kan dit soos in die meeste Westerse lande (bv. die Verenigde State van Amerika, Australië, Nieu-Seeland en die meeste Europese lande) toegeskryf word aan historiese beginsels en gebruike wat in Brittanje ontstaan het.

Vervolgens word die historiese ontwikkeling van polisiëring uiteengesit.

2.1 DIE ANTIEKE MONARGIE

Gedragsbeheer is aanvanklik deur die gesin, familie en mettertyd deur kleiner gemeenskappe toegepas. Onder leiding van die vader van die gesin (*patria potestas*) (Brown et al., 1998:177), die familiële patriarg (*parens familiae*) en later die stamhoof of gemeenskapshoof (*parens communiae*) het die streng nakoming van gedragsreëls gegeld. Hierdie vorm van gedragsbeheer deur die patriargale stelsel is deur middel van swaar strawwe, wat ook as afskrikmiddel moes dien, uitgeoefen. (In sommige Derdewêreldlande, soos onder andere lande in Noord-Afrika en die Amasone, maak stamkapteine of -hoofde steeds van hierdie gesagstruktuur gebruik.) Die eerste werklike owerheidsvorm wat uit die patriargale familieorganisasie gestalte gekry het, het bekend gestaan as die Antieke Monargie.

Die Antieke Monargie het sy ontstaan te danke gehad aan die vestiging van die patriarg se gesag oor bepaalde gemeenskappe en hul voortdurende pogings om gesag uit te brei. Dit het daartoe aanleiding gegee dat groter landstreek en groepe mense onder hulle beheer gekom het. In ruil vir onderdanigheid het die monarge beskerming aan hulle onderdane gebied. Die beskerming van die monarg en sy rykdom het dus die vernaamste vorm van beveiliging geword wat onderdane vir hulleself kon verseker. Hoewel die Antieke Monargie 'n fundamentele rol in die ontwikkeling van die beskawing en die daarmee gepaargaande

beskerming van individue en gemeenskappe gespeel het, is die dwang- en gesagmotief waardeur dit gekenmerk is, oorbeklemtoon. Individue het dus weinig, indien enige, regte gehad en die beskerming van onderdane was nie die monarg se eerste prioriteit nie, maar wel die diens wat aan hom gelewer moes word (Germann, Day & Gellati, 1962:40; Roberg & Kuykendall, 1993:52; Starr, 1971:98; Van Heerden, 1986:20). Die uitbreiding van gemeenskappe het meegebring dat individue toenemend daarop begin aandring het dat daar kollektief na hulle belange omgesien moes word - 'n ideologie wat tydens die Antieke Griekse era posgevat het.

2.2 DIE ANTIEKE GRIEKSE ERA

Die Antieke Griekse staatsinstellings het hulle beslag in die Griekse stadstaat of *polis* gekry. Binne die *polis* is inwoners, mense of burgers van 'n bepaalde gebied in 'n gemeenskap saamgesnoer. Deur hierdie samesnoering van mense op 'n kollektiewe wyse kon daar beskerming teen vyandelike elemente van buite gebied word. Tesame hiermee is die verantwoordelikheid om orde en veiligheid binne die gemeenskap te handhaaf deur die inwoners van die *polis* aanvaar.

Ofskoon die staatsbestel wat binne die *polis* tot stand gekom het, verantwoordelikheid vir die handhawing van orde en die bewaring van veiligheid aanvaar het, het daar nie 'n gesagsverhouding tussen die staat en onderdane bestaan nie. Hier is derhalwe 'n nuwe vorm van beveiliging of beskerming ter sprake wat op 'n meer demokratiese konsep geskoei is. Die *polis* het 'n staatlike funksie gehad aangesien dit eerstens struktuur moes bied aan die ongeorganiseerde inwoners en tweedens na hulle veiligheid moes omsien (Starr, 1971:214).

Teen 1400 v.C. het die Grieke 'n skeepspatrolle langs die kus van Egipte ingestel ten einde hulle skeepsroetes te beskerm. Die Nyldelta was een van die gebiede waar hulle handel gedryf het en dit was dus noodsaaklik om dié handelsroetes te beveilig. Verder is daar 'n stedelike "polisiemag" in Athene gestig toe Pasistratus, hoof van die *polis*, 'n stedelike wagstelsel op die been gebring het om die stadstoring, die paaie en homself te beskerm. In Sparta, 'n Griekse stadstaat, is die sogenaamde heerserspolisiestelsel gevorm wat as die eerste geheime polisiemag beskou word. Hierdie wagstelsels is hoofsaaklik vir die persoonlike beskerming van heersers aangewend en nie om na die algemene belange van die burgers om te sien nie. Aangesien vroue se posisie ondergeskik aan dié van die man en beperk tot huishoudelike pligte en die opvoeding van hulle kinders was, is hulle nooit in

hierdie magte opgeneem nie (Bezuidenhout, 1994:16; Bullough, 1976:100).

Sparta het tydens hierdie tydperk gefunksioneer as die uitvoerende gesag van die bevolking van Griekeland. Die Spartane wat na raming 5% van die bevolking uitgemaak het, het oor die res van die bevolking geheers. Dit het meegebring dat die Spartane 'n bevoorregte minderheid was wie se magt deur geweld in stand gehou is (Germann et al., 1962:40; Roberg & Kuykendall, 1993:52; Starr, 1971:98; Van Heerden, 1986:20).

Hoewel die antieke Grieke die grondleggers van demokrasie was, het die demokratiese beginsels wat gepropageer is, nie vir almal gegeld nie. Benewens vroue wat nie gelyke regte gehad het nie, het manlike burgers nog steeds weerloos gestaan teen onregmatige gesagsuitoefening deur die owerheid, aangesien hulle oor geen regte beskik het nie. Hoewel vroue sonder regte was, was hulle nie verplig om die gesag te eerbiedig nie, aangesien hulle dit óf kon omverwerp en 'n ander gesag in die plek daarvan kon stel mits hulle sterk genoeg was, óf hulle kon die stadstaat verlaat en as uitgeworpenes leef.

2.3 DIE ROMEINSE ERA

Die stigting van Rome in 753 v.C. het die ontstaan van die Romeinse Monargie of Koningstydperk ingelei. Na die omverwerping van Tarquinius, die laaste van die konings, is die koningstydperk afgesluit en deur die Republikeinse tydperk (509 v.C.) opgevolg. Die republikeinse owerheidsvorm het meer fokus geplaas op 'n demokrasie (regering deur die volk) deur 'n duidelike onderskeid tussen dié owerheidsvorm en 'n monargie (een persoon aan bewind) of 'n aristokrasie (regering deur twee of meer persone) te tref (Starr, 1971:42-47). Ofskoon die Romeine te kenne gegee het dat demokrasie, waar die volk die bron van gesag is, die mees aanvaarbare owerheidsvorm was, het hulle dit nie in die praktyk toegepas nie aangesien sowel die republikeinse aristokrate as die keisers in die Keiser-era (vanaf 27 v.C.) deur arbitrêre magsuitoefening gekenmerk is.

Ondanks Julius Caesar se pogings dat die Senaat aan hom die titel van keiser moes toeken, het dit nie gebeur nie. Nadat hy deur 'n sluipmoord om die lewe gebring is, het sy aangenome seun, Augustus Octavianus (44-31 v.C.), hom opgevolg en ook die eerste keiser van Rome geword. Augustus was die eerste Romeinse heerser wat 'n onderskeid tussen militêre en polisiëringsfunksies getref het. 'n Groep uitgesoekte soldate is van hulle militêre verpligtinge onthef en het die spesifieke opdrag ontvang om die keiser op te pas en te beskerm. Hierdie wagte wat mettertyd as die owerheidswag bekend gestaan het, is later

deur die sogenaamde krygsbendes en nagwagte ("nightwatch") wat na die veiligheid van stede moes omsien, bygestaan. Roberg en Kuykendall (1993:52) meld in die verband dat "the first paid public police officer was the praefectus urbi, a position created in Rome in approximately 27 BC." Teen 6 n.C. het Rome 'n groot publieke polisiemag gehad wat die strate van Rome dag en nag gepatroleer het. Aangesien sowel soldate as wagte manlik was, is die geboorte van seuntjies verwelkom aangesien hulle later krygers kon word, die gesin se rykdom kon erf en die voortbestaan van die familienaam kon verseker (Bezuidenhout, 1994:19; Holmes, 1991:11-12).

Die straffilosofie wat tydens hierdie era gegeld het, kan soos volg saamgevat word:

- Die samelewing is beskerm deur oortreders daaruit te verwyder (bv. deur hulle op 'n gewelddadige wyse om die lewe te bring).
- Burgerlikes moes hervorm word ten einde gehoorsaamheid aan die staat te bevorder.
- Bekentenisse kon afgedwing word deur gebruik te maak van onmenslike staftegnieke (bv. marteling).

Hoewel hierdie straffilosofie nie die einde van polisiëring beteken het nie, het dit wel georganiseerde polisiëring oorbodig gemaak aangesien dit nie volgens demokratiese beginsels gefunksioneer het nie. Maatskaplike beheer het in hierdie stadium hoofsaaklik berus op 'n stelsel van individuele verantwoordelikheid met betrekking tot veiligheid en konformering aan gedragsreëls, wat deur middel van wrede strawwe afgedwing is (Germann et al., 1962:40; Starr, 1971:86-95; Van Heerden, 1986:21).

Aangesien Rome gedurende die Keiser-era onbeheersd uitgebrei het, moes die Romeinse Ryk in twee verdeel. Die Westerse Ryk, met Rome as hoofstad het mettertyd vanweë Germaanse invalle en invloede in 476 n.C. tot 'n val gekom en sodoende die Germaanse era ingelei.

2.4 DIE GERMAANSE ERA

Die Germane se leefwyse het 'n groot invloed op die ontwikkeling van hulle staatsinstellings gehad. Hulle was aanvanklik nomadiese veeboere, maar het mettertyd landbouers geword. Die Germane het meestal in sibbes van ongeveer 10 tot 20 gesinne saamgegroepeer.

Ofskoon die gesinsbande heg was, was die vader se gesag onbeperk, terwyl die Volkmoet (volksvergadering) oor plaaslike aangeleenthede en sibbewette besluit het.

Die Germaanse instellings was soos volg gestruktureerd: 'n Sibbe is as 'n "dorp" beskou, terwyl 'n aantal dorpies bekend gestaan het as 'n "honderd". 'n Groep honderde het 'n "kanton" gevorm. 'n Aantal kantons is weer as 'n "gebied" van 'n bepaalde stam beskou. Die sosiale en kulturele opvattinge van die Germane is weerspieël in die wette wat in 'n dorpie gegeld het en op die inwoners afgedwing is om orde te verseker. Vir die Germane was die Volkmoet die oppergesag en oortreders van die Volkmoet se wette is swaar gestraf. In hierdie tyd is die reg op vergelding steeds erken. Aangesien die hoofmanne van dorpies se magte mettertyd toegeneem het, het die konings se magte algaande meer beperk geraak.

Hoewel die Germane militêr magtig genoeg was om die Wes-Romeinse Ryk tot 'n val te bring, het die geleidelike toename van 'n eie magsbasis by plaaslike leiers en die gebrek aan 'n duidelik onderskeibare kultuur, daartoe bygedra dat 'n ryk soortgelyk aan die Romeinse Ryk nie tot stand gebring kon word nie. In die verband het drie belangrike faktore meegehelp het dat die Germane nie die Wes-Romeinse Ryk suksesvol kon bestuur nie.

- Eerstens was die laaste Romeinse keisers korrup, tirannies en het hulle burgers onmenswaardig behandel. In hierdie verband meld Starr (1971:213) dat in "the Late Empire all political capacity had been concentrated in one man, who was aided by a corrupt, tyrannical bureaucracy which governed the subjects like cogs". Hierdie toedrag van sake het veroorsaak dat die burgers ook nie hulle nuwe heersers vertrou het nie. Gevolglik kon die Germane nie op hulle samewerking steun nie.
- Tweedens het die Germaanse koningryk op 'n heelwat eenvoudiger wyse as die Romeinse Ryk gefunksioneer, wat veroorsaak het dat hulle nie die gekompliseerde sosiale struktuur van die Romeine kon baasraak nie. Die Germane was dus nie opgewasse om die administrasie van die Romeinse Ryk te behartig nie.
- Derdens het die Germaanse konings se magte geleidelik verswak vanweë die feit dat plaaslike hoofmanne toenemend ondersteuning by hulle sibbes gekry het. Ter staving hiervan meld Starr (1971:212) dat individuele lojaliteit teenoor 'n leier in plaas van geloof in abstrakte ideale groot impak op die konings se magte gehad het.

Ondanks 'n afname in die konings se magte het hulle meer verantwoordelikheid ten opsigte

van regsadministrasie geneem en ook die nagwagstelsel, wat tydens die Romeinse era ingestel is, versterk. Die nagwag het bestaan uit groepe burgers wat die strate gepatrolleer het en veral op die uitkyk moes wees vir vure en ander probleme wat veiligheid kon bedreig. Die konings het ook individue aangestel wat ongerymdhede moes ondersoek, arrestasies moes maak en beslusting moes invorder (Roberg & Kuykendall, 1993:52-53).

Net soos in die antieke Griekse en Romeinse eras, het die vrou min of geen status in die Germaanse era geniet nie en was sy hoofsaaklik verantwoordelik vir landbou en huishoudelike aangeleenthede. Mans was die hoofmanne, diegene wat die wette moes afdwing asook veewagters en soldate.

Die verval van die Romeinse Ryk, die desentralisasie van mag tydens die Germaanse era en die ekonomiese agteruitgang wat wêreldwyd voorgekom het tussen 900 en 1000 n.C., het bygedra dat die Middeleeuse era posgevat het. Hierdie era is veral gekenmerk deur kulturele verval, desentralisasie van mag, despotisme (heerskappy volgens absolute mag) asook korrupte sosiale, ekonomiese en politieke strukture (Starr, 1971:205-215).

2.5 POLISIËRING VANAF DIE MIDDELEEUE TOT DIE AGTIENDE EEU

Vervolgens sal daar aandag geskenk word aan die rol van die Rooms-Katolieke Kerk asook die Britse en Amerikaanse invloed op die ontwikkeling van moderne polisiëring. Die Britse bydrae tot die ontwikkeling van polisiëring sal meer aandag geniet aangesien die Britse polisiëringsmodel fundamenteel staan tot polisiëring in Suid-Afrika.

2.5.1 Rol van die Rooms-Katolieke Kerk

Die Middeleeue is gekenmerk deur die invloed wat die Rooms-Katolieke Kerk op onder andere die staatkundige terrein, gehad het. Na die val van die Romeins-Germaanse Ryk het die idee van 'n staatkundige oppergesag plek gemaak vir 'n geestelike oppergesag en is die oppergesag van die staat in die Pous gesetel. Hoewel dit daartoe bygedra het dat daar voortdurend meningsverskille en twis tussen die staat en die Rooms-Katolieke Kerk voorgekom het, het die Kerk mettertyd die soewereine mag geword. Die Kerk het as regverdiging vir sy optrede aangevoer dat die staatsgesag sy oorsprong in God het. Dit het derhalwe geïmpliseer dat konings die wette en wense van die Kerk moes uitvoer en indien nodig selfs met geweld. Gedurende die twaalfde eeu het hierdie samewerking wat tussen die staat en die Kerk bestaan het 'n hoogtepunt bereik. Die alliansie tussen die staat en die

Kerk, wat as die Heilige Inkwisisiedperk bekendheid verwerf het, het 'n belangrike grondslag vir polisiëring gelê. Lea (in Brown et al., 1996:163) het reeds in 1866 daarop gewys dat die historiese belang van hierdie tydperk vir die kriminologie en polisiëring van deurslaggewende belang is aangesien die inkwisisieproses wat op marteling gebaseer was, die basis vir alle kriminele prosedures wat sou volg, geskep het.

Die Kerk wat tydens die Middeleeue 'n magtige instelling geword het, het grootliks beheer oor mense se daaglikse handel en wandel uitgeoefen. Onder die invloed van die kerkvaders, het die Kerk leerstellings of bevelskrifte (mandate) uitgevaardig waarin die man op straat ingelig is oor wat as sonde en ontoelaatbaar beskou is. Hierdie bevelskrifte is gewoonlik teen kerkmure aangebring sodat almal daarvan kon kennis neem en het ondubbelsinnig benadruk dat die Kerk onverdraagsaam was teenoor gedrag wat strydig met kerkreëls was.

Die inkwisisiedperk het tydens die Middeleeue, dit wil sê vanaf die twaalfde tot die agtiende eeu, in die meeste Europese lande voorgekom. Inkwisiteure en ander sekulêre owerhede (bv. regerings) het straf en gevangesetting opgelê, teregstellings uitgevoer, marteling toegepas en hierdie optredes gadministreer aangesien die Kerk verbied was om bloed te vergiet. Hierdie owerhede het inderwaarheid geen keuse in die toepassing van hierdie strawwe gehad nie aangesien hulle self as kettters gebrandmerk en daaropvolgend, tereggestel sou word indien hulle geweier het om aan die Kerklike opdrag gehoor te gee. Aangesien die staat volle verantwoordelikheid aanvaar het om misdaad te voorkom, het brutaliteit geseëvier en het laasgenoemde 'n hoogtepunt gedurende die sewentiende en agtiende eeu bereik. Die doodstraf, wat op 'n uitgerekte en onmenslike wyse toegepas en uitgevoer is, was die algemeenste metode van straftoepassing in hierdie tyd (Emsley, 1996:10; Roberg & Kuykendall, 1993:53; Van Heerden, 1986:24). Engeland was veral daarvoor bekend dat 'n persoon vir meer as tweehonderd verskillende oortredings die doodstraf opgelê kon word. Hierdie relatief ongekontroleerde wyse van wetstoepassing is deur die burgers met agterdog bejeën en die rol van die Kerk in wetstoepassing is bevraagteken. Vanweë hierdie volksonrus, was die Kerk en die staat genoodsaak om mettertyd wysigings in hulle wetstoepassingspraktyke aan te bring soos om meer menslike strawwe op te lê (kyk afd. 2.6).

2.5.2 Vroeë Britse en Amerikaanse invloed op polisiëring

Die kollektiewe verantwoordelikebeginsel waardeur individue self verantwoordelik was vir hulle en hul naastes se gedrag is gedurende die Angel-Saksiese periode (600-1066) in

Brittanje ingestel. Die sogenaamde “frankpledge”-sisteem (vryheidswaarborg) wat sy oorsprong gedurende die sewende eeu in Frankryk gehad het en ‘n uitvloeisel van die Germaanse Volkmoet-instelling was, is gedurende die twaalfde eeu in Engeland in gebruik geneem. Hierdie sisteem was, soos in die Germaanse era, gebaseer op “an organization of tithings (ten families) and hundreds (ten tithings)”. Net soos die Germane, is die gebruik om in groepe van tien en honderd saam te staan, aanvaar. Tien gesinne het die “tithing” gevorm en was onder leiding van ‘n “tithingman” wat uit eie geledere gekies is. Dit was sy verantwoordelikheid om alarm te maak (die oorsprong van die “hue and cry”-gebruik) sodat ‘n misdadiger deur die groep gearresteer kon word. ‘n Groep van tien “tithings” het ‘n “hundred” gevorm, terwyl ‘n groep “hundreds” ‘n “shire” gevorm het. ‘n Groep “hundreds” of “shire” het onder die beheer van ‘n “reeve” gestaan. Die “shirereeve” het later as die “sheriff” bekend gestaan (Van Heerden, 1986:22). In plaas daarvan dat die hoofde van “shires” of “counties” as hoofmanne bekend gestaan het (vergelyk Germaanse gebruik), is sheriffs in Engeland aangestel om onder andere boetes/heffings in te vorder en toe te sien dat die “frankpledge”-sisteem na behore gefunksioneer het. Hierdie sisteem het daarvoor voorsiening gemaak dat alle mans bo die ouderdom van 15 die *posse comitatus* (‘n groep wat opgeroep is om voortvluggende oortreders te vervolg) gevorm het.

In 1285 is die Statuut van Westminster uitgevaardig, waarin bepaal is dat twee konstabels die sheriff moes bystaan in elke honderd (“ten tithings”). Die woord konstabel is afgelei van die Latynse woord *comestabuli* (meester van die perd). Teen die veertiende eeu is die reg geadministreer deur magistrate wat deur die koning, sheriffs en konstabels aangestel is. In 1326 het die kantoor van die openbare beskermer (“office of justice of the peace”) in Engeland die lig gesien. Die persoon wat in hierdie pos aangestel is, het die sheriff bygestaan om ‘n area of gemeenskap wat uit ‘n aantal honderde (“ten tithings”) bestaan het, te polisieer. Gedurende hierdie periode het die konstabels se rol ook toenemend belangriker geword aangesien hulle as assistente van die openbare beskermer beskou is. Hulle moes onder andere toesig hou oor nagwagte, misdade ondersoek, dagvaardings uitreik, lasbriewe bedien, hofprosedure toepas en beheer asook opdragte van sheriffs nakom. Hierdie polisiëringstyl het die basis gelê vir polisiëring tot en met die agtiende eeu. Polisiëring gedurende die Middeleeue was dus hoofsaaklik afhanklik van aktiewe magistrate, gemeenskapskonstabels (“parish constables”) en nagwagte (Emsley, 1996:10; Roberg & Kuykendall, 1993:53; Van Heerden, 1986:24).

Die Amerikaanse kolonies wat hoofsaaklik uit Britse settelaars (90%) bestaan het, is as gevolg van die Britse invloed ook bekendgestel aan die nagwagstelsel (Watson, Stone & Deluca, 1998:9). In hierdie verband meld Cox (1996:7) dat die Britte,

brought with them a nightwatch system that required able-bodied males to donate their time to help protect the cities. As was the case in England, those who could afford it often hired others to serve their tours, and those who served were not particularly effective.

Volgens Roberg en Kuykendall (1993:53) is hierdie mans, met die uitsondering van die sheriff, meestal op 'n vrywillige basis aangestel. Hierdie werk was nie gewild nie derhalwe is bykomende individue gehuur. Bogenoemde outeurs maak die volgende uitlating oor hoe maklik alternatiewe hulp aangestel is: "the work of paying for substitutes became commonplace". In die meeste gevalle is dieselfde persone ("substitute") jaar na jaar vergoed om die werk te doen van diegene wat in die posisie aangestel is om dit te doen. Die plaasvervangers wat meestal 'n ontoereikende loon ontvang het, was dikwels bejaard, swak geskoold en oneffektief in die uitvoering van die taak. Hierdie toedrag van sake het veroorsaak dat 'n negatiewe beeld van polisiëring by die gemeenskap geskep is. Hierteenoor was en is die sheriff volgens Cox (1996:8) steeds 'n politieke figuur in Amerika wat met polisiepligte belas word. In die verband meld hy dat landelike polisiëring sedert die ontstaan van polisiëring in Amerika die verantwoordelikheid van die sheriff was. Aanvanklik is polisiebeamptes nie bewapen nie. Teen die middel van die negentiende eeu, as gevolg van gereelde moorde op polisiebeamptes (sheriffs), het hulle wapens begin aanskaaf wat aan die persoon vir persoonlike beskerming gedra is. Ofskoon hierdie "drastiese" stap van polisiebeamptes kritiek uitgelok het, moes die kritici een onvermydelike feit in die oë staar, naamlik dat

U.S. citizens, unlike the British, had a long tradition that every citizen had the right, even the duty, to own fire-arms. Guns were part of the American culture ... people in cities began to use fire-arms against one another systematically for the first time. ... Patrolmen never could be sure when a rowdy might have a gun, yet the officer knew he had to intervene (Johnson, 1981:29-30).

In Amerika is sheriffs ook deur 'n tipe polisiebeampte bygestaan wat mettertyd as "vigilante-groepe" bekendheid verwerf het. Die begrip "vigilante" is van Spaans afkomstig en beteken "watchman" of "guard". Hierdie groepe of komitees het meestal uit mans bestaan wat op 'n vrywillige basis saamgegroepeer het om hulle eiendom te beskerm, hulle veiligheid te verseker of in sommige gevalle vergeldend op te tree. Hierdie vrywillige komitee "rarely included women" (Roberg & Kuykendall, 1993:59-61).

Aangesien die nagwagstelsel asook die gebruik van plaasvervangers wat van Engeland na Amerika oorgedra is nie effektief was nie, het die burgers van Philadelphia in 1749 die

wetgewers oorreed om 'n wet uit te vaardig waardeur die posisie van bewaarder ("warden") geskep is. Elke bewaarder was bemagtig om soveel "watchmen" (wagte) as wat hulle benodig het, te huur. Die wagte, wat uit die burgers se belastinggeld vergoed is, se magte is mettertyd uitgebrei (Cox & Fitzgerald, 1992:15-18). Wetswysings in die vroeë agtiende eeu het bepaal dat gemeenskapskonstabels hul nagwagte kon herorganiseer. In die verband meld Emsley (1996:12) dat "some took the opportunity to ensure that their watchmen were recruited from fit, relatively young men, and had them patrolling their beats in greater numbers". Hierdie gemeenskapskonstabels en nagwagte het hulle take in siviele drag uitgevoer. Later het polisieherformers se siening dat polisie-uniforms 'n fundamentele rol in misdaadbekamping kon speel, daartoe gelei dat siviele drag met 'n uniform vervang is.

Die eerste federale polisiemag of die sogenaamde United States Marshals is in 1789 op die been gebring. Hulle doel was om die federale howe se uitsprake uit te voer en af te dwing (Cox, 1996:5-7). Aangesien sowel Europese (veral Londen) as Amerikaanse stede uitgebrei en gesinne na die stede verhuis het om werk te soek, is die tradisionele lewenspatroon ontstig (Reiner, 1992:15). Dit het daartoe bygedra dat ongekende sosiale disorganisasie in die sosiale orde voorgekom het. Ten einde die tempo waarteen Londen uitgebrei het in perspektief te plaas, kan dit met Parys se ontwikkeling in dieselfde tydperk vergelyk word. Die aantal burgers in Londen het gedurende die agtiende eeu bykans verdubbel en teen die einde van die agtiende eeu was daar een miljoen inwoners in Londen, nagenoeg 10% van die Britse bevolking (10 miljoen). In teenstelling hiermee was slegs 1,66% (498 000) van die Franse populasie van ongeveer 30 miljoen in Parys woonagtig (Emsley, 1996:11).

Wetstoepassingsisteme wat in Brittanje bestaan het en meer spesifiek die openbare beskermer en die gemeenskapskonstabels, was nie opgewasse om probleme wat met sosiale verandering geassosieer word, te hanteer nie. Die openbare beskermer-konstabel-nagwagstelsel, het vereis dat konstabels wat deur die plaaslike openbare beskermers aangestel is daagliks hulle gemeenskappe moes patrolleer. Hulle het egter beperkte magte gehad en het met die "hue and cry"-metode probeer om burgers se bystand te verkry. Die metode het daarop berus om burgers se aandag op voortvluggende oortreders te vestig deur gebruik te maak van luide roepe. Konstabels is egter meestal deur die burgers verkleineer en uitgejou en nie die nodige bystand verleen nie. In die aande moes die mans wat as nagwagte aangestel is die verlate strate patrolleer en toesien dat straatlampe deur die nag bly brand. Hierdie mans was geneig om skelm in die aande te slaap of tyd in kroë te verwyd in plaas daarvan om hulle pligte na te kom. Hierdie stelsel van wetstoepassing het nie werklik vrees by misdadigers ingeboesem nie en meegebring dat hulle vrylik in die strate van

stede rondbeweeg het. In die verband meld Emsley (1996:11) dat

there were teeming slums within London's sprawl, and it was these that provoked fears of crime and disorder. ... The inhabitants of the poorer districts preferred idleness, with occasional expeditions for plunder to fulfil their desire for luxury, rather than an honest, frugal existence based on the proceeds of hard work.

Potensiële slagoffers van misdaad kon beskerming verkry deur gebruik te maak van bediendes ("servants") of lyfwagte ('n tipe private polisie oftewel "retainers") indien hulle vermoënd was. Die arm burgers kon egter nie hierdie vorm van beskerming bekostig nie. Indien hulle wel die slagoffers van eiendoms misdade was, kon hulle 'n "thief-taker" of "thief-catcher" se dienste gebruik. Hierdie persone wat meestal ervare konstabels was, was gewoonlik vertrouwd met die kriminele onderwêreld en het teen betaling probeer om die gesteelde eiendom te vind en aan die eienaars terug te besorg. Die meeste "thief-takers" het hulle fooi aangevul deur 'n gedeelte van die gesteelde eiendom vir hulleself te hou of toe te eien. Die "thief-takers" was nie regtig daarin geïnteresseerd om misdadigers aan die man te bring nie, maar wel in die fooi wat betaal is of die gedeelte van die gesteelde eiendom waarop beslag gelê kon word. Teen 1730 het die burgers hierdie wyse van wetstoepassing begin kritiseer aangesien sommige "thief-takers" korrup was en inderwaarheid nou saam met oortreders gewerk het. 'n Groot aantal burgers kon ook nie die fooi bekostig om hierdie tipe wetstoepassingsagent se dienste te bekom nie (Cox & Fitzgerald, 1992:18; Roberg & Kuykendall, 1993:53-54).

In 1748 het Henry Fielding die boek, *An Enquiry into the Cause of the Late Increase of Robbers*, gepubliseer. Hierdie werk het die oneffektiewe wetstoepassingstelsel gekritiseer (Johnson, 1988:173-175). Henry Fielding, 'n "Bow Street"-magistraat wat meer bekendheid as skrywer as magistraat verwerf het, het 'n duidelike onderskeid getref tussen diegene wat nie kon werk nie en diegene wat nie wou werk nie. Na aanleiding van sy ontevredenheid met die stelsel begin Fielding en sy broer John met die vestiging van die eerste georganiseerde polisiemag. In 1750 lei hulle 'n aantal uitgesoekte konstabels in die geheim op in misdaad-ondersoek en algemene regsbeginne. Die "Bow Street Runners" soos hierdie konstabels bekend gestaan het, was aanvanklik vir die publiek onaanvaarbaar. Die suksesse wat hulle egter behaal het en hulle volgehoue voorkomingsaktiwiteite soos verbeterde patrolliedienslewering, voetpatrollies, perdepatrollies en hulp aan jeugdige het vertroue by die publiek begin inboesem en mettertyd tot aanvaarding gelei (Emsley, 1987:53; Roberg & Kuykendall, 1993:54; Sherman, 1992:162; Van Heerden, 1986:25).

In 1760, tydens die Industriële Revolusie, het geldskieters, nyweraars en handelaars groter vryheid nodig gehad om te kon funksioneer. Tesame hiermee het die revolusie 'n betekenisvolle maatskaplike en ekonomiese impak op sowel Brittanje as die res van die wêreld gehad. Stede het meer onbeheersd as tevore uitgebrei, meer agterbuurtes het ontstaan, armoede het onder die burgers toegeneem en misdaad het buite verhouding tot die bevolkingsaanwas gestyg. Hierdie wanorde en die publiek se onrus en besorgdheid oor die sosiale disorganisasie het die weg gebaan vir die klassieke denkers/filosowe van polisiëring (bv. Sir Robert Peel, Patrick Colquhoun en August Vollmer) se standpunte om prakties beslag te kry.

In ander Europese lande (bv. Frankryk) het polisiëringsinisiatiewe nie agterweë gebly nie. Voor die Franse Revolusie (1789) is *gendarmes* ('n spesiale mag/geheime polisie) aangestel met die opdrag om beskuldigdes, selfs al het dit op hoorsê berus, aan die man te bring. Die meeste van diegene wat gearrester is, is sonder 'n regverdige verhoor skuldig bevind en ter dood veroordeel. Tydens die Franse Revolusie is hierdie polisiemanne se magte verdubbel en is hulle herdoop na die *Gendarmerie Nationale*. Berede soldate is ook spesiaal gekoöpteer om hierdie polisiebeamptes by te staan met die patrolling van bepaalde gebiede (Brown et al., 1996:161-165; Roberg & Kuykendall, 1993:53).

'n Algemene wanopvatting onder polisiepraktisyns is dat die *gendarmerie* die enigste polisiebeamptes in Frankryk was. Dit is egter foutief aangesien die *Gendarmerie Nationale* inderwaarheid die Paryse polisie was, terwyl die *maréchaussée* die platteland gepatroleer het. Die *Gendarmerie Nationale* wat met die "Bow Street Runners" in Engeland vergelyk kan word, het ook bekend gestaan as die *police* (Frans) en *polizey/polizei* (Duits). In die verband meld Emsley (1996:41) dat "these men had a variety of tasks relating to the eighteenth-century European understanding of the word police". Sowel die *gendarmes* as die *maréchaussée* was militaristies georiënteerd omdat die mans meestal gewerf is uit die geledere van oud-soldate, uniforms soos soldate gedra het, met dieselfde wapens as soldate toegerus was en aan die Minister van Oorlog verantwoording moes doen (Emsley, 1996:39).

Gewilde straftegnieke wat in sowel Amerika as Europa tot laat in die agtiende eeu gebruik is, was onder andere, verdrinking, verbranding op brandstapels, om persone lewendig te begrawe, deur 'n vuurpeleton tereg te stel, onthoofding, steniging, mutulasie op die rekwiel of vierending ("quartering") deur middel van toue en perde. Hierdie onmenslike preklassieke gebruike wat voor die totstandkoming van die Klassieke Skool in die kriminologie in die meeste Europese lande en Amerikaanse kolonies gegeld het, het as 'n

katalisator gedien vir 'n magtige hervormingsbeweging ten opsigte van die administrasie en wysiging van wetstoepassing (Brown et al., 1998:171-175). Hervorming was essensieël aangesien misdaad juis in hierdie era toegeneem en die behoefte aan beskerming groter geword het. Burgers het teen die wrede behandeling van die staat en die Kerk geagiteer. In die verband meld Brown et al. (1998:175) dat “the arbitrary administration of justice and the cruel punishments in medieval Europe, which continued into the eighteenth century, provided fertile ground for the emergence of the classical school of criminology”.

Vir die doeleindes van hierdie studie word polisiëring, kriminologie, wetstoepassing en regshervorming as interafhanklike konsepte beskou en sal dit as sodanig gebruik word.

2.6 KLASSIEKE ERA EN ONTWIKKELING VAN MODERNE POLISIËRING

Teen die agtergrond van sowel die wêreldwye bevolkingsontploffing as die Industriële en Franse revolusies asook die onmenslike en arbitrêre regsisteem, het die tyd vir verandering aangebreek. Die werke van onder andere Fielding, *An Enquiry into the Cause of the Late Increase of Robbers* (1748), Montesquieu se *De l'Esprit de Lois* (“The spirit of the laws”) (1748), Rousseau se *The Social Contract* (1762) asook Voltaire se *Lettre a M. d'Alembert* (1762) en sy suksesvolle veldtog om rehabilitasie in plaas van vergelding (bv. doodstraf) as strafoogmerk te gebruik (1762), het die basis vir verandering daargestel (Brown et al., 1996:166; Johnson, 1988:173-175; Roberg & Kuykendall, 1993:54).

Die vader van die klassieke hervormingsera, Cessare Bonesara, Marchese di Beccaria (1738-1794), is geïnspireer deur die preklassieke denkers se pogings tot hervorming. Met die publikasie, *Tratto Dei Delitti e Delle Pene* (1764) (“On crimes and punishments”), het Beccaria die tradisionele regsisteem en wetstoepassingstegnieke bevraagteken. Hy is hiervoor aangeprys deur filosowe van die tyd en die boek het onmiddellik bekendheid verwerf. Die boek wat slegs honderd bladsye beslaan het, is binne 'n kort tydjie in Frans, Engels, Duits, Spaans, Nederlands, Pools en later ook in Russies en Grieks vertaal (Brown et al., 1996:167).

Ondanks die gewildheid van die boek het Beccaria anoniem gebly aangesien hy gevrees het dat hy 'n martelaar sou word of 'n marteldood sou sterf vir die kritiek wat op die bestaande stelsel gelewer is. Die inkwisiere het dan ook die aannames en kritiek wat in die boek gelewer is, bevraagteken en onmiddellik nadat dit verskyn het 'n ondersoek gelas. In die verband meld Maestro (1973:64) dat die inkwisiere die volgende uitlating gemaak het: “All

sensible people have found that the author of the book *On Crimes and Punishments* is an enemy of Christianity, a wicked man and a poor philosopher". Ofskoon anoniem geskryf, is die outeur van die boek van sedisie en goddeloosheid aangekla. Die Rooms-Katolieke kerk wat die boek op 'n indeks van verbande boeke geplaas het, het dié sensuur eers in 1962 opgehef.

Die belangrikste transformasies wat die Westerse regsisteem tot op datum (2001) ondergaan het, is deur Beccaria voorgestel. Hy het onder andere aangevoer dat straf 'n ongelukkige noodsaaklikheid is in die voorkoming en beheer van misdaad. Beccaria het die legaliteitsbeginsel benadruk deurdat hy aangevoer het dat geen misdaad sonder 'n regsbasis (*nullum crimen sine lege*) kan bestaan nie en ook dat geen straf sonder 'n regsbasis (*nulla poena sine lege*) opgelê mag word nie. Hy het spesifieke kriteria vir die administrering en toepassing van strafwette voorgestel en daarop gewys dat die magte tussen die wetgewende en regsprekende gesag van strafreg van mekaar geskei moes word. Regters moet ook nie onbepaalde diskresie hê nie. Die kern van Beccaria se hervormingsgedagte was geskoei op die idee dat misdaad voorkom kan word deur middel van afskrikking. Volgens hom kan potensiële misdadigers afgeskrik word deur dreigemente van straf aangesien die mens 'n rasonale wese met 'n vrye wil is. Die mens is met ander woorde hedonisties en sal eerder genot as pyn nastreef. Beccaria se afskrikkingdoktrine het uit drie beginsels van straftoepassing bestaan, naamlik sekerheid van straf, die spoed waarteen dit opgelê word en die graad/felheid van straftoemeting. Indien hierdie drie beginsels suksesvol toegepas word, sal misdaad na sy mening voorkom kan word (Brown et al., 1998:176-189; Einstadter & Henry, 1995:43-71; Martin, Mutchnik & Austin, 1990:3-16; Williams & McShane, 1994:14-24; Williams & McShane, 1999:17-24).

Jeremy Bentham (1748-1832), 'n tydgenoot van Beccaria, het ook beswaar gemaak teen die arbitrêre, inkonsekwente en wrede administrering van geregtigheid wat in hierdie tye plaasgevind het. Hy het aangevoer dat straf nie deur vergelding gerig moet word nie, maar dat straf misdaadvoorkoming in die hand moet werk. Die belangrikste bydrae van Bentham is die sogenaamde "greatest happiness principle" (utilisme). Hierdie beginsel is daarop geskoei dat handeling beoordeel word in terme van die geluk en voordeel wat dit vir die mensdom inhou. Misdadige handeling ontnem die mensdom van hierdie kollektiewe geluk derhalwe moet dit voorkom word. Volgens Bentham is voorkoming van hierdie handeling moontlik aangesien mense die voor- en nadele van hulle optredes opweeg. Die natuur het die mens onder twee soewereine kragte/meesters geplaas, naamlik pyn en genot. Hierdie magte bied aan mense riglyne rakende wat hulle behoort te doen om genot te smaak en om

vas te stel wat vermy moet word om pyn te vermy. Dit beheer mense ten opsigte van hulle handeling, oftewel wat hulle sê, dink en doen. Die opweeg van pyn en genot het Bentham "felicity" of die sogenaamde hedonistiese kalkulusbeginsel genoem. Deur die pyn-en-genotsbeginsel te manipuleer, kan die genot wat uit misdadige handeling verkry word geneutraliseer word. Ten einde neutralisering moontlik te maak, identifiseer hy ses strafbeginsels. Die ses strafbeginsels wat misdaad moet voorkom, sluit die volgende in: sekerheid ("certainty" - straf moet die misdaad verseker opvolg); nabyheid ("celerity" - straf moet die misdaad so gou as moontlik opvolg); felheid ("severity" - straf moet streng genoeg wees); proporsionaliteit ("proportionality" - straf moet in verhouding tot die nadeel wat deur die misdaad veroorsaak is, staan asook opgelê word in verhouding tot die tipe oortreder); gevoeligheid ("sensitivity" - elke oortreder se spesifieke eienskappe en toleransievlakke verskil en moet in ag geneem word); en voorbeeld ("example" - daar moet 'n voorbeeld van die oortreder gemaak word) (Brown et al., 1991:223-225; Brown et al., 1996:171-173; Brown et al., 1998:181-186; Einstadter & Henry, 1995:43-71; Williams & McShane, 1994:14-24; Williams & McShane, 1999:17-20).

Die sleutelgedagtes van Beccaria en Bentham hou verband met wetgewing en straf-toepassing, die bewys van skuld, die jurie en regters, getuies, geheime aantuigings, hoorsê getuienis, marteling, ondervraging, reg tot appèl, spoedige straftoepassing, matigheid van straf, sekerheid van straf, afskrikking, die doodstraf, klassifisering van misdaad en die impak wat misdaad op die sosiale orde het. Dit was veral hulle fokus op afskrikking as straf-oogmerk wat die rol van die polisiebeampte in 'n nuwe perspektief geplaas het. In die lig hiervan is dit te verstane dat sowel Beccaria as Bentham se inisiatiewe fundamenteel staan tot die revolusie in die moderne polisiëring. Hulle werk het dan ook die hervormings-inisiatiewe van gesaghebbende polisiepraktisyns in Engeland en Amerika soos onder andere Henry Fielding, Patrick Colquhoun, Sir Robert Peel, Charles Rowan, Richard Mayne, Orlando Winfield Wilson en August Vollmer gerig (Cox, 1996:10; Dantzker, 1995:11; Emsley, 1996:12-16; Martin et al., 1990:3-18; Reiner, 1992:15; Reiner, 1996:705).

2.6.1 Impak van die klassieke era op moderne polisiëring

In die lig van Beccaria en Bentham se voorstelle ten opsigte van straf en afskrikking, publiseer Patrick Colquhoun, *A Treatise on the Police of the Metropolis* in 1795. As 'n besoldigde magistraat van Middlesex het hy 'n aktiewe rol in die verandering van die Britse regstelsel gespeel (Van Heerden, 1986:25). Hy het veral kritiek gelewer teen "the extravagance, idleness and profligacy of the poor which they supported by gambling,

cheating and thieving” (Emsley, 1987:53). Reeds in 1796 maak hy die aanname dat ‘n gesentraliseerde polisiemag die enigste waarborg teen wanorde en die handhawing van individuele menseregte is. Teen die agtergrond van Beccaria en Bentham se hervormings-inisiatiewe was sy benadering met betrekking tot die vestiging van gesentraliseerde en georganiseerde polisiëring vir sowel die regering as die publiek meer aanneemlik. Die konsep “polisie” het dan ook vir Colquhoun ‘n wyer betekenis as slegs die polisiebeampte in ‘n uniform, aangesien hy dit beskou het as ‘n omvattende meganisme wat nodig is om die sosiale orde op ekonomiese, sosiale en kulturele vlakke te reguleer. Die strafregstelsel in die algemeen en meer spesifiek die polisiemag as fasiliteerders daarvan was met ander woorde slegs ‘n aspek van die meganisme van sosiale beheer. Colquhoun se uitgangspunte het grootliks met dié van Bentham en gesaghebbende politieke-ekonome van sy tyd ooreengestem. Polisiëring het dus ‘n klein gedeelte van die plaaslike regering se inisiatiewe ingesluit ten einde misdaad en wanorde te verstaan en te beheer (Reiner, 1996:705-706).

In sy boek pleit Colquhoun dat statistieke van die aantal misdadigers en oortredings asook van die kostes en verliese wat deur hierdie oortredings gegenereer is, opgestel en op datum gehou moet word. ‘n Register waarin alle misdadigers se name opgeteken word, sou na sy oordeel kon meehelp om die gevaarlikste misdadigers voortdurend te monitor. In samehang met die publiek se vrees vir misdaad het ‘n toenemende oortuiging posgevat dat ‘n nuwe vlak van orde nodig was. Die rede hiervoor was dat die opkomende politieke elite nie meer simpatiek teenoor die verouderde morele ekonomiese aandrang van die arm burgers, naamlik dat die staat na hulle moes omsien (welsynstaat) was nie, maar eerder ‘n *laissez faire* houding ingeslaan het. Onluste en openbare wanorde was aan die orde van die dag omdat die burgers in opstand was teen onder andere die hoë voedselpryse. Landsburgers wou voedselpryse verlaag hê en het ook daarop aangedring dat geldskieters (“hoarders”) en winsmakers (“profiteers”) vervolg moes word. Die politieke-ekonomiese sisteem wat besig was om te ontwikkel, het ‘n vryemarkstelsel benadruk en derhalwe was wanorde, protes en gemeenskapsaksies gemik teen die verryking van die kapitaliste. Hierdie aksies is in ‘n toenemende mate deur die elite as misdadig bestempel. Die Gordon-onluste van 1780 in Londen het die elite laat besef dat massa-aksies buite beheer en uiters gewelddadig kan wees. Die massaslagtings wat in Parys in dieselfde tydgleuf (1789) vanweë die Franse Revolusie plaasgevind het, het die vrees van die elite versterk.

In die lig van die voorafgaande is die Thames River Police Act in 1800 gepromulgeer. Ingevolge hierdie wet het Colquhoun die mandaat gekry om ‘n professionele polisiemag op die been te bring en kan hy welliswaar as die ontwerper van die eerste professionele

moderne polisiemag in Groot Brittanje beskou word. Tewens, sy bydraes het die grondslag gelê vir die totstandkoming van die Metropolitan Police deur Sir Robert Peel in September 1829 (Emsley, 1996:11-12; Reiner, 1992:15; Reiner, 1996:705-706; Roberg & Kuykendall, 1993:54; Sherman, 1992:162; Van Heerden, 1986:25).

In 1822 is Sir Robert Peel aangewys as die Britse Minister van Binnelandse Sake. In hierdie hoedanigheid was hy verantwoordelik vir binnelandse sekuriteit. Een van sy belangrikste doelwitte was om 'n effektiewe polisiemag te stig wat onluste en misdadprobleme kon bekamp. Hoewel Peel in 1822 uniformdraende polisiebeamptes aan "Bow Street"-polisie toegewys het, is sy inisiatiewe met wantroue bejeën. Ofskoon hervormingsinisiatiewe gedurende die 1820's deur die Britse parlement vergraag is, het Peel in 1828 'n parlementêr-verkose komitee, slegs bestaande uit mans wat sy ideale ondersteun het, saamgestel. Na sewe jaar in die amp van Minister en ondanks verskeie pogings om 'n professionele polisiemag op die been te bring, kritiek teen die bestaande polisiemag in Londen asook ander inisiatiewe rondom 'n beter polisiemag, is sy pogings beloon (Brown et al., 1996:175; Dantzker, 1996:11; Emsley, 1996:12-15; Reiner, 1992:15; Reiner, 1996:705; Roberg & Kuykendall, 1993:54-55). In 1829 is Peel se voorstelle "after several years of adroit political maneuvering" aanvaar, en het die parlement The London Metropolitan Police Act gepromulgeer (Brown et al., 1998:185-186).

Peel se belangrikste standpunt was dat wanorde in 'n groot mate die gevolg van ondoeltreffende polisiëring is en dat sowel interne beveiliging as die handhawing van individuele regte aan gespesialiseerde polisiemanne in plaas van militêre magte toevertrou moes word. Die Britse burgers was egter krities teenoor Peel se idee van 'n professionele polisiemag. 'n Belangrike rede hiervoor was die vrees dat Brittanje dieselfde pad as Frankryk sou loop. Hervormings (Franse Revolusie en die gebruik van spioene en militaristiese geheime polisie-agente onder Napoleon) wat in Frankryk (Frankryk is sedert die agtiende eeu beskou as 'n modelstaat vir die meeste monargieë) en in ander lande begin plaasvind het, het teenstand teen Peel se voorstelle versterk. Gesentraliseerde regerings in Europa wat eie polisiemagte aangestel het, het die polisie in 'n groot mate gebruik om hulle mag te versterk. Derhalwe was die burgers skepties en van oordeel dat Peel se polisiemag op dieselfde wyse in Brittanje sou funksioneer. Georganiseerde polisiëring is as ondemokraties beskou aangesien dit die elitegroep bevoordeel het en aan die groep mag verleen het wat 'n ernstige bedreiging vir die vestiging van basiese individuele regte soos vryheid en privaatheid ingehou het. Kritici het aangevoer dat bestaande wette voldoende is om gedrag te beheer en dat georganiseerde polisiëring oorbodig sou wees. Een van Peel se teen-

argumente was dat, hoewel landswette inderdaad voorsiening maak vir die beskerming van orde, die instel van 'n professionele polisiemag vir die eerste keer wetgewing ter tafel gebring het wat spesifiek aandui wanneer, hoe en deur wie die orde beskerm moet word. Hy het verder benadruk dat onderdrukking nie die doel van polisiëring in 'n demokrasie is nie, maar dat dit 'n samelewingsdiens is wat ingestel is op die voorkoming van misdaad. Die kern van Peel se hervormingswetgewing was geskoei op die beginsel dat polisiëring misdadigers of potensiële misdadigers moes afskrik (Brown et al., 1996:175; Emsley, 1996:12-15; Reiner, 1992:15; Reiner, 1996:705; Roberg & Kuykendall, 1993:54-55). Die hervormingsinisiatiewe van die klassieke era in kriminologie en veral Beccaria en Bentham se aannames rakende afskrikking is hier ter sprake.

Peel se opdrag aan die eerste twee kommissarisse van die London Metropolitan Police het soos volg gelui: "It should be understood, at the outset, that the principal object to be obtained is the prevention of crime. ... The absence of crime will be considered the best proof of the complete efficiency of the police" (aangehaal in Lyman, 1964:133). Peel was ook van oordeel dat misdaad sou afneem indien manlike polisiebeamptes, geklee in uitkenbare uniforms, die stadstrate patroleer. Beccaria en Bentham se sienings dat die sekerheid van straf misdaad sou laat afneem, is dus hier ter sprake. In die lig hiervan is Charles Rowan en Richard Mayne as die twee kommissarisse wat die polisiemag moes ontwikkel, aangestel.

Kolonel Rowan, 'n militaris, en Mayne, 'n Ierse regsgeleerde, het die polisiemag in verskillende afdelings ingedeel. Die afdelings het in grote verskil na aanleiding van die omvang van misdaad in 'n spesifieke afdeling se patrolliearea. Elke afdeling het 'n superintendent aan die hoof gehad, terwyl inspekteure, sersante en konstabels die res van die rangstruktuur uitgemaak het. Konstabels het blou uniforms gedra en was bewapen met slegs 'n kort knuppel en 'n ratel (waarmee alarm gemaak kon word). Die uniforms is op so 'n wyse ontwerp dat dit nie met militêre uniforms verwar kon word nie. Hierdeur het Rowan gepoog om dieselfde verhouding wat tussen soldate en hulle offisiere bestaan het, tussen die polisie en die burgers te skep. Sowel Rowan as Mayne het polisiebeamptes aangehoedig om na die burgers se klagtes te luister asook om hulle verbale viktimisering te verdra. Die benadering het voortgespruit uit albei se besef dat 'n militêre tipe polisiemag meer probleme sou ondervind om met die publiek in harmonie te funksioneer as 'n polisiemag wat in diens van die gemeenskap staan (Brown et al., 1996:175; Dantzker, 1996:11; Emsley, 1996:12-15; Reiner, 1992:15; Reiner, 1996:705; Roberg & Kuykendall, 1993:54-55).

In ooreenstemming met kulturele gebruik, is slegs mans as polisiebeamptes gewerf. Hoewel polisiemanne met groot sorg gekies is, was hulle nie noodwendig geskik vir die taak nie. Verskeie kon nie die aanvanklike opleiding voltooi nie as gevolg van te streng fisieke vereistes, of is as gevolg van drankprobleme en die misbruik van mag ontslaan. Die algemene profiel van die eerste amptelike polisiebeamptes was jong mans wat nie oorgewig was nie en redelik lank moes wees. In September 1829 het die eerste Metropolitaanse konstabels die strate van Londen begin patroleer. In hierdie verband meld Emsley (1996:12-13) dat "the Metropolitan Police's three thousand uniform men, organized in a centralized, hierarchical and rigid body, were very different from the plain-clothes watchmen recruited by, answerable to, and paid for by local parishes". Die gebruik om gemeenskaps-konstabels aan te stel, is afgeskaf toe die "nuwe polisie" ingestel is. Ondanks hierdie verandering het die ou gemeenskapskonstabels steeds bly funksioneer wat meegebring het dat 'n groot mate van wrywing gedurende die 1830's tussen die twee groepe ontstaan het.

Die eerste amptelike polisiebeamptes wat die strate van Londen gepatroleer het, is deur die gemeenskap as die "Bobbies" of "Peelers" gedoop - terme wat van Sir Robert Peel se naam en van afgelei is. Die "Bobbies" is met venyn en agterdog deur die gemeenskap bejeën en dikwels was die publiek so antagonisties dat "policemen attempting to control traffic were ridden down and lashed with whips" (Critchley, 1972:54). In sommige gevalle is hulle selfs om die lewe gebring en is die skuldige burgers ongestraf gelaat (Brown et al., 1996:175). Na 'n aantal jare het hierdie nuwe benadering tot polisiëring populêr onder die burgers van Brittanje geword en het hierdie model ook in Amerika inslag gevind by die ontwikkeling van munisipale polisiemagte.

Die eerste polisiemag wat in Amerika op hierdie model geskoei is, was georganiseerde dag- en nagpolisiestelsels wat onder andere in Philadelphia (1833), Boston (1838), New York (1844), San Francisco (1850) en Los Angeles (1851) ingestel is. Teen die middel van die negentiende eeu was die belangrikste raamwerk van die Amerikaanse munisipale polisiemag gevestig. Munisipale polisiebeamptes is deur distrik-sheriffs in plattelandse areas bygestaan. Hierdie polisie-agentskappe is mettertyd bygestaan deur die sogenaamde federale en staatsagentskappe wat ontwikkel is. Ofskoon die Amerikaanse polisiemag die meeste van die Britse inisiatiewe oorgeneem het, het die Amerikaanse polisie tekort geskiet omdat 'n sentrale outoriteit (soos die Kroon in Brittanje), wat 'n wettige mandaat vir optrede daargestel het, ontbreek het. In Amerika het kleiner departemente onafhanklik in hulle eie jurisdiksies gefunksioneer. Groter departemente is ingedeel in areas wat meestal onafhanklik as kleiner afdelings in plaas van takke van dieselfde organisasie, gefunksioneer het.

In samehang hiermee was die koloniste ontevrede met staatsinmenging in hulle daaglikse lewens en het hulle die gedagte aan 'n gesentraliseerde polisiemag negatief beoordeel. 'n Verdere rede vir hierdie teenstand was dat polisiebeamptes vanweë politieke heterogeniteit ongewilde wette moes toepas in diverse, etniese woonbuurte waar immigrante woonagtig was.

Polisiebeamptes is ook polities gemanipuleer en teen die 1830's is polisiebeamptes na willekeur gehuur en afgedank deur verkose politieke raadslede. Raadslede het van diegene wat hulle aangestel het verwag om hulle polities te ondersteun en indien dit nie gebeur het nie, is hulle afgedank. In hierdie verband meld Richardson (aangehaal in Cox, 1996:8) dat "the late nineteenth century policemen had a difficult job. He had to maintain order, cope with vice and crime, provide service to people in trouble, and keep his nose clean politically". Regdeur die grootste gedeeltes van die negentiende en twintigste eeu was die basiese kwalifikasie in die VSA om 'n polisiebeampte te word dat 'n persoon 'n politieke konneksie moes hê. Basiese opvoeding en goeie fisieke gesondheid was nie onder die voorvereistes nie, hoewel fisieke liggaamsgrootte 'n beduidende rol kon speel. Daar is wel van polisiebeamptes verwag om enige probleme waarmee hulle gekonfonteer is te kon hanteer en dat hulle nie net bloot die wet moes toepas nie (Brown et al., 1996:175; Emsley, 1996:12-15; Reiner, 1992:15; Reiner, 1996:705; Roberg & Kuykendall, 1993:54-55). Hieroor laat Richardson (1974:57) hom soos volg uit: "For the patrolman, unless he was exceptionally stubborn or a notoriously slow learner, the moral was clear: If you want to get along, go along".

Hoewel verskeie pogings aangewend is, soos onder andere deur die Pendleton Act (1883) om burgerlike dienstebeskerming uit te brei na aanvanklik federale en later na staats- en plaaslike werkgewers, het verandering nie ingetree nie. Net soos in Brittanje het die Amerikaanse burgers gevrees dat die polisiemag 'n instrument van onderdrukking in die hande van die staat sou word.

Samevattend kan gesê word dat hoewel Peel se inisiatiewe, wat op die klassieke denkers se beginsels geskoei is, aanvanklik teenkanting ontvang het dit mettertyd wêreldwyd onder polisiepraktisyns erkenning geniet het. Selfs 150 jaar later propageer sowel August Vollmer as O.W. Wilson in die VSA dat Peel se hervormingsgedagtes, naamlik sigbare polisiëring soos die gebruik van voetpatrollies, een van die gemeenskap se beste verdedigingsmeganismes teen misdadigers is. Wilson meld in die verband dat sigbare patrolling die ruggraat van polisiëring is en dat 'n indruk van alomteenwoordigheid geskep word deur

gereelde en opsigtelike patrollies (Brown et al., 1996:176).

Peel se inisiatiewe het dan ook 'n betekenisvolle invloed op polisiëring, soos dit teenswoordig in Suid-Afrika bedryf word, gehad. Alvorens die invloed wat die Britse polisiëringsmodel op polisiëring in Suid-Afrika gehad het, bespreek word, sal die historiese perpektief van polisiëring in Suid-Afrika kortliks onder die loep geneem word.

2.7 SUID-AFRIKAANSE PERSPEKTIEF

Vervolgens sal polisiëring voor Uniewording (1910), gedurende die Unietydperk en Republiekwording tot en met polisiëring soos dit na demokratisering in 1994 in Suid-Afrika daar uitsien, bespreek word. Die rol van die vrouepolisiebeampte sal daarna beklemtoon word. Aangesien Suid-Afrika 'n Britse kolonie was, is die polisiemag asook die meeste ander staatsinstellings en gebruike wat in die instellings geld deur die Britse stelsel beïnvloed. Ofskoon die regstelsel in Suid-Afrika hoofsaaklik op die Romeins-Hollandse reg geskoei is, het die Engelse reg ook neerslag in die Suid-Afrikaanse regstelsel gevind. Veral die strafproses- en bewysreg is deur die Engelse reg beïnvloed (Brewer, 1994:14).

2.7.1 Polisiëring voor Uniewording

Jan van Riebeeck het op 6 April 1652 in Suid-Afrika voet aan wal gesit om 'n halfwegstasie aan die Kaap te vestig. Geen sprake van georganiseerde polisiëring of wetstoepassing het bestaan nie en die plaaslike bevolking (inboorlinge) is hoofsaaklik deur stamhoofde regeer. Hoewel van Riebeeck die eerste Westerling was wat regulasies neergelê het ten einde orde te verseker, het inboorlinge reeds in 1488 met Bartholomeus Dias en Westerse invloede by Walvisbaai kennis gemaak. Tydens hierdie ontmoeting wat inderwaarheid tot 'n botsing gelei het, is 'n inboorling doodgeskiet. Vasco da Gama wat handelsbetrekkinge tussen Portugal en die Ooste moes aanknoop, het op 4 Desember 1497 met die Hottentotte slaags geraak. In hierdie voorval is etlike van Da Gama se bemanning gewond. 'n Derde insident waarby die plaaslike bevolking met westerlinge gebots het, het plaasgevind toe Fransisco de Almeida in 1510 op sy terugtog van Indië na Portugal, by Tafelbaai aangedoen het vir vars water. Sy manskappe het hom oorreed om die bewoners van die land te "straf" aangesien hulle die ruilhandelgeselskap beledig het. De Almeida het opdrag gegee dat 150 soldate na die kraal waar die voorval plaasgevind het, opruk. Tydens die operasie het 58 Portugese, waaronder ook De Almeida, gesneuwel. Verskeie matrose het tydens die besitname van sowel St. Helena (1633) as Mauritius (1638) by die Kaap aangedoen vir verversings en

ruilhandel. Tydens hierdie besoeke het die matrose ook met die Hottentotte slaags geraak. Net na Jan van Riebeeck se aankoms aan die Kaap het konflik tussen die vryburgers en die Hottentotte ook voorgekom (Böeseken, 1979:35; Wiid, 1979:6-9). Die konflik tussen die vryburgers en die inheemse bevolking asook probleme wat besoekende matrose veroorsaak het, het die neerlê van regulasies genoodsaak om orde te handhaaf.

2.7.1.1 Kaapse perspektief

Na sy aankoms in die Kaap het Jan van Riebeeck 'n krygswet afgekondig om orde asook rus en vrede te verseker. Die handhawing van orde is aan die garnisoen oorgedra. Kollektiewe aanspreeklikheid, met ander woorde waar burgers verantwoordelikheid vir hulle eie beskerming moes neem en vrywillig sonder vergoeding, pligte moes vervul om die kollektiewe veiligheid te verseker, het ook gegeld soos in die tyd van die Antieke Monargie. In Desember 1652 is die eerste "polisiebeampte", die sogenaamde geweldiger of skout aangestel om die toenemende misdaad en smokkelhandel met inboorlinge te bekamp. Hy is later bygestaan deur die *caffres* (oosterse bandiete) wat na die Kaap verban is om hulle gevangenisstraf uit te dien. Die hawegebied is vanaf 1653 deur die wag-aan-wal gepatrolleer. Toenemende veediefstalle, brandstigting en onwettige handel met inboorlinge, het meer wetskrifte (*placaaten*) genoodsaak wat daartoe aanleiding gegee het dat 'n fisikaal in 1669 aangestel is. Die fisikaal wat direk aan die Here XVII in Holland verantwoordelik was, was daarvoor aanspreeklik om die belange van die HOIK (Hollands Oos-Indische Kompanie) en die nedersetting te beskerm. Die fisikaal het oor regsprekende magte beskik en polisiëringdienste het direk onder sy toesig geval. Om hierdie diens te kon lewer, het hy 'n aantal mans uit die geleedere van oud-soldate aangestel om die volgende diens te lewer: uitvoer van patrollies; bewaking van wonings; voorkoming van brande; inspeksie van kroeë; opsporing van slawe wat gedros het; en ondersoeke na moorde en aanrandings. Op aanbeveling van die Burgerraad is 'n nagwaak, bestaande uit 10 vryburgers onder bevel van 'n sersant en 'n korporaal, aangestel. Drie van hierdie wagte wat as die ratelwagte bekend gestaan het, is deur die Burgerraad op aanbeveling van die Kommandeur amptelik aangestel en uit belastinggelde besoldig. Hulle funksie was hoofsaaklik voorkomend van aard aangesien hulle oortreders met die lawaai van 'n ratel moes afskrik. Hulle het dus ook van die "hue and cry"-sisteem gebruik gemaak. In 1780 is die ratelwaggeleedere tot 10 burgers aangevul en onder bevel van die fisikaal geplaas. Hierdie burgerwag wat uit Hollanders, Engelse en Maleiers bestaan het, het in 'n groot mate ooreengestem met die wagstelsel wat in London in gebruik was en het ook ooreenkomste getoon met die Amsterdamse wagstelsel.

In 1799 is Kaapstad deur Generaal-Majoor Francis Dundas in wyke ingedeel en onder die beheer van 'n wykmeester geplaas. Hierdie wykmeesterstelsel kan as die eerste stap tot desentralisasie van polisdienste beskou word. Hoewel die wykmeester se pligte hoofsaaklik tot die voorkoming van brande beperk was, moes hy ook eiendomsmisdade voorkom. Verder moes hy aan die fiskaal verslag doen oor gevaarlike persone en vermeende misdadigers in sy wyk, werkloses opspoor en toesien dat sy wyk ordelik en netjies voorkom. Die ratelwag, burgerwag en wykmeester het na die Britse besetting van die Kaap in 1806 steeds voortbestaan.

Veldkornette was verantwoordelik vir polisiëring in die platteland. Gebrek aan kennis en ondervinding asook groot afstande het daartoe bygedra dat hulle nie 'n impak op die bekamping van ernstige misdade gehad het nie. Die sogenaamde politie ruiters is ingestel om landdroste by te staan. Hulle was professionele agente en het op dieselfde wyse as die "Bow Street Runners" in London gefunksioneer. Hierdie persone was nie polisie-amptenare nie derhalwe was hulle dienstydperk van korte duur. Tot in 1840 was die polisie aan die Kaap ongeorganiseerd en onbevoeg om misdaad na behore te bekamp. In hierdie tye was die burgers, net soos in Brittanje en Amerika, negatief ingestel teenoor 'n georganiseerde polisiestelsel omdat geglo is dat dit op die basiese reg op algehele vryheid inbreuk sou maak. Ten einde die probleme rondom polisiëring te ondervang, is Ordinansie 2 van 1840 uitgevaardig waarin bepaal is dat 'n polisiestelsel in die Kaap ingestel moes word. Onder invloed van die Metropolitan Police is die Cape Constabulary of Executive Police of Cape Town op die been gebring. Gedurende 1882 het hierdie mag as die Kaapse Polisie bekend gestaan. In plattelandse dorpe waar 'n behoefte aan polisiëring ontstaan het, is daar ook polisiebeamptes aangestel.

Ofskoon polisiebeamptes in siviele drag deur die gemeenskap afgekeur is, is polisiebeamptes in privaatklere (speurders) reeds teen 1859 vir spesiale dienste aangewend. Die ontdekking van diamante in Kimberley het momentum aan onwettige diamanthandel gegee en veral die gebruik van speurders, wat onopvallend hulle polisiëringstaak kon verrig, nodig gemaak. Derhalwe is die Griekwaland-Wes oftewel Kimberley Polisie ingevolge Ordinansie 11 van 1880 op 4 Mei 1882 in die lewe geroep. Hierdie polisiemag kan as die eerste georgani-seerde speurdiens beskou word aangesien hulle gemoeid was met die bekamping van onwettige diamanttransaksies asook arrestasie van diegene wat daarby betrokke was.

Hoewel misdaad in ander dorpies en op die platteland nie kommerwekkende afmetings aangeneem het nie, het konflik tussen die plaaslike bevolking en die burgers toegeneem. Dit

het meegebring dat eiesoortige polisie-eenhede vroeg in die 1800's ontstaan het. Die Cape Regiment (1806) wat uit Kleurlingmans bestaan het, was 'n semimilitêre eenheid wat in die lewe geroep is om die Kolonie se grense te bewaak en om veediefstalle te bekamp. Benewens die burgers se teënkanting teen die bewapening van kleurlinge, is die eenheid gekenmerk deur ongedissiplineerdheid en het die meeste van die lede hulle skuldig gemaak aan aggressiewe optredes en dronkenskap. As gevolg hiervan is die eenheid in 1827 deur die Imperial Cape Mounted Riflemen vervang. Gedurende 1855 het die Koloniale Regering besluit om die kleiner groepe persone wat patrollies op die platteland en grense gedoen het, te konsolideer. Hierdie verenigde groep het as die Frontier Armed and Mounted Police (FAMP) bekend gestaan. Dit was die eerste keer dat daar amptelik 'n naam aan berede polisie gegee is en hulle doel was veral om veediefstal en ander polisie-aangeleenthede te ondersoek. As gevolg van die probleme wat op die grense van die Kolonie geheers het, kon die FAMP nooit hulle dienste effektief verrig nie - 'n rede wat tot hulle ontbinding gelei het. In 1878 het hulle hergroepeer as die Cape Mounted Riflemen.

In 1882 is die eerste volwaardige polisiemag, wat bekend gestaan het as die Cape Police, gestig. In 1904 vind 'n algehele herorganisasie van die polisie op die platteland plaas en word die Cape Mounted Police Force op die been gebring ten einde groter eenheid en doeltreffendheid op die platteland te verseker asook om die Imperial Cape Mounted Riflemen by te staan (Amptelike Jaarboek van die Republiek van Suid-Afrika, 1986:37-42; Brewer, 1994:5-11; Official South Africa Yearbook, 1993:11-15; South Africa Yearbook, 1995:27-31; Van Heerden, 1986:28-31). Ter staving van die feit dat vrouepolisiebeamptes nie in hierdie magte aangewend is nie, wys Engelbrecht (1997:51) daarop dat "the men serving in these forces were dependent on the horse as a means of getting around".

Vanweë politieke, sosiale en ekonomiese oorwegings het burgers in 'n toenemende mate hulle heil elders in Suid-Afrika gaan soek. Die Groot Trek (1838) het 'n nuwe wending aan die ontwikkeling van polisiëring in Suid-Afrika gegee.

2.7.1.2 Transvaalse en Oranje-Vrystaatse perspektief

Die Groot Trek het veral momentum gegee aan die ontwikkeling van polisiëring in die Transvaalse en Oranje-Vrystaatse Republieke. Ontevredenheid met die Britse bewind aan die Kaap asook ander faktore soos ekonomiese eksploitasie en manipulering van die Kaapstad hawe deur finansiële gewin vir die Britte was van die belangrikste redes waarom die trekkers die Kaap verlaat het.

Die hoë morele standaard wat die Voortrekkers in die laers gehandhaaf het, het misdaad in hulle eie geleedere beperk. Hierdie stand van sake het voortgeduur nadat hulle hul op plase begin vestig het. Die behoefte aan 'n polisie diens in die Zuid-Afrikaansche Republiek (ZAR) het hoofsaaklik ontstaan as gevolg van die primitiewe inboorlingstamme wat die trekkers bestee en plase geplunder het. 'n Georganiseerde militêre mag wat teen die inboorlinge kon optree, is op die been gebring om die Voortrekkers se lewens, eiendom en vee te beskerm. Aangesien daar nie 'n georganiseerde polisie diens bestaan het nie en 'n redelike groot area gedek moes word, was dit die plig van elke Transvaalse burger om misdaad te bekamp en om sy lewe en eiendom te beskerm. Spesifieke polisiepligte is wel deur die dorpsveldkornet in die dorpe en die distriksveldkornet op die platteland behartig.

Die stigting en uitbreiding van bestaande dorpe het nuwe uitdagings gebring. 'n Toename in verkeer op dorpe het byvoorbeeld in 1857 daartoe gelei dat die eerste wykmeester (voorloper van die verkeerskonstabel) aangestel is om verkeer tydens saamtrekke (bv. nagmaaldienste) te reël en om die dorpsveldkornet by te staan. Namate die bevolkingsdigtheid in dorpe toegeneem het, het toenemende onrus begin voorkom. Dit het daartoe gelei dat burgers snags as dorpswagte moes optree en dat verskillende dorpe vrywilligerskorpse gestig het, soos byvoorbeeld die Pretoria Rifle Corps (1865) en die Schutters Corps (1872) in Rustenburg.

Nuwe eise is aan diegene wat wet en orde moes handhaaf, gestel nadat goud in 1870 in die Transvaal ontdek is. Die toestroom van fortuinsoekers en delwers na die goudvelde asook die hoë werkloosheidsyfer het daartoe bygedra dat Wet 1 van 1871, Locale Wetten der Zuid-Afrikaansche Republiek, uitgevaardig is. Hierdie wet het vir die eerste keer vir 'n amptelike polisiemag (Sergeanten van Politie) voorsiening gemaak. Burgers is ook gekoöpteer om die ordeloosheid wat geheers het onder beheer te bring. 'n Mandaat is aan elke burger ingevolge Wet 3 van 1876 gegee om onder andere leegglêers te arresteer en aan hulle naaste veldkornet te oorhandig. Grenspolisie soos die Utrecht Frontier Wacht (1874), Rijdende Politie te Waterberg (1875) en die Chef van Politie te Soutpansberg is ook in die lewe geroep. Hierdie groepe was veral getaak om Zoeloe-immigrante en wapensmokkelaars aan te keer.

Die ontdekking van goud het 'n betekenisvolle impak gehad op die politieke ontwikkeling in sowel die ZAR as die Republiek van die Oranje-Vrystaat gehad. Vanweë die geweldige groei wat Johannesburg beleef het, asook die instroming van vreemdelinge was die ZAR nie opgewasse om die gepaardgaande misdaad te hanteer nie. Die toename in moord,

diefstalle, smokkelhandel in edelgesteentes en goud asook drankmisbruik het die ontoereikendheid van die polisiemag beklemtoon. Teen hierdie agtergrond is daar aan die Zuid-Afrikaansche Republiek Politie in 1895 'n meer formele regsprosedure toegeken wat nie met die stigting in 1881 nodig was nie. Betrokkenheid van polisiebeamptes by korrupsie, omkoperij en ongedisiplineerde optrede het egter meegebring dat die wettelose toestande wat reeds bestaan het, vererger het.

Die Republiek van die Oranje-Vrystaat het aanvanklik vanweë swak ekonomiese omstandighede dieselfde probleme as die ZAR beleef. Polisiekorpsse in die Oranje-Vrystaat, wat mettertyd in die meeste dorpe gevestig is, het bestaan uit 'n sipier, 'n konstabel en 'n hoofkonstabel. Teen 1873 was daar reeds 13 dorpe met hulle eie polisiekorpsse. Hierdie korpsse is aangevul deur die Grenspolisie (1862) en die Rijdende Dienst van die Oranjerivierkolonie (1862). Hierdie korpsse se verantwoordelikhede het ooreengestem met dié van die Zuid-Afrikaansche Republiek Politie, naamlik om wet en orde te handhaaf.

Na die Britse besetting van die Transvaal en die Oranje-Vrystaat het Lord Robberts opdrag aan generaal-majoor Baden-Powell gegee om 'n polisiemag vir Transvaal en die Oranjerivierkolonie te organiseer. Ingevolge Proklamasie 24 van 22 Oktober 1900, word die South African Constabulary (de Zuid-Afrikaansche Konstabelmacht) gestig. Hierdie eenheid was by uitstek 'n manlike berede mag, militêr georiënteer en bestem om diens op die platteland te lewer. Polisiepligte is gedurende vreedstye op 'n voltydse basis verrig, maar tydens onrustye is dit uitgebrei en moes lede ook as aanklaers, landdroshowe van spesiale regters, griffiers, registrasiebeamptes van geboortes en sterftes, pos- en skutmeesters asook vee-inspekteurs diens doen. Onder bevel van luitenant-kolonel Godley word die mag in 1902 herorganiseer volgens die Metropolitan Police-model. Polisiestasies is op verskeie plattelandse dorpe gevestig en die klem het van 'n militêre na 'n polisiefunksie verskuif. Proklamasie 15 van 1901 het verder voorsiening gemaak vir die stigting van die Transvaal Town Police om diens in Pretoria, Johannesburg en op die Witwatersrand te lewer. Sir Edward Henry (vader van die moderne vingerafdrukstelsel) het hierdie eenheid in 1902 georganiseer.

Op 28 Julie 1908 ontvang sowel die Transvaal as die Oranje-Vrystaat selfregering. Die Transvaal Politiewet wat hierna gepromulgeer is, het voorsiening gemaak vir die oprigting, organisasie en beheer van die Transvaal Politie. Dit het die Transvaal Town Police en die Zuid-Afrikaansche Konstabelmacht ingesluit. Die Oranje-Vrystaat Politie was weer verantwoordelik vir polisiefunksies in die Oranje-Vrystaat. Beide polisiemagte het voorsiening gemaak vir berede en speurafdelings. Ooreenkomstig die patriargale sosiale orde wat

wêreldwyd in polisiemagte geheers het, is vroue nie in hierdie polisiemagte aangestel nie (Amptelike Jaarboek van die Republiek van Suid-Afrika, Brewer, 1994:5-11; 1986:37-42; Official South Africa Yearbook, 1993:11-15; South Africa Yearbook, 1995:27-31; Van Heerden, 1986:25-35; Van der Merwe, 1997:46).

2.7.1.3 Natalse perspektief

Met die proklamering van Natal as 'n Britse gebied was polisiëring beperk tot individuele beveiliging. Individuele verantwoordelikheid asook die veldkornetstelsel was die vroegste vorm van polisiebeheer in Natal. Geen polisdienste het op die platteland bestaan nie, terwyl die basiese polisieplig van elke individu in dorpe deur die Burrough Police (1854) gekoördineer is. Buite die munisipale grense was setlaars ten volle verantwoordelik vir die beskerming van hulleself, hulle gesinne en eiendom. Die verantwoordelikheid is dus aan die hoof (man) van die gesin opgedra. Die polisdienste wat wel bestaan het, was eerder op afskrikking en voorkoming as op die ondersoek van misdade gerig.

Smokkelhandel in veral vuurwapens asook grootskaalse veediefstal het 'n enorme probleem vir die Natallers geskep. Dit het die behoefte aan georganiseerde polisiëring laat ontstaan. Ten einde hierdie twee bedreigings die hoof te bied, is die Natal Mounted Police in die lewe geroep. Hoewel roetine polisiepligte uitgevoer is, was hierdie weer eens 'n verdedigings-eenheid wat op 'n militêre styl geskoei was. John George Dartnell, die eerste bevelvoerder van hierdie eenheid, was dan ook van oordeel dat polisie- en militêrepligte gekombineer moes word ten einde die polisie as die eerste verdedigingslinie teen misdaad te laat funksioneer.

Op 1 April 1883 word die Reserve Territory Carbineers gestig. Hulle is saamgestel uit Zoeloemans en moes bepaalde dienste in Zoeloeland verrig. In 1890 word hierdie eenheid wat as *Nongqai* (die Zoeloewoord vir "die koning se wagte/oppassers" of "hulle wat dwaal") bekend gestaan het, in die Natal Police opgeneem. Aangesien daar twyfel bestaan het oor die effektiwiteit van 'n tweeledige mag, naamlik soldaat en polisieman, word 'n landdros-kommissie in Julie 1892 aangestel om die doeltreffendheid van die polisie in Natal te heroorweeg. Net soos elders in die land was daar verskillende polisie-eenhede wat afsonderlik gefunksioneer het (Amptelike Jaarboek van die Republiek van Suid-Afrika, 1986:37-42; Botha, 1997:16; Brewer, 1994:5-11; Official South Africa Yearbook, 1993:11-15; South Africa Yearbook, 1995:27-31; Van Heerden, 1986:25-35). Ter illustrasie hiervan meld Van Heerden (1986:33) dat daar in Natal byvoorbeeld die Burrough Police, Local Board

Police Forces, Magisterial Native Police, Messengers and Convict Guards, Magisterial Patrol Police en die Water Police (voorloper van die Spoorwegpolisie) bestaan het. In aansluiting hierby meld Van der Merwe (1997:46) dat namate die argiefmateriaal bestudeer is daar tot die slotsom gekom word dat daar soveel veranderinge en polisie-eenhede was dat dit moeilik is om 'n akkurate weergawe van alles te kan gee. Op aanbeveling van die kommissie is al hierdie magte in 1904 in die Natal Police opgeneem. Hierdie mag het onder die aanvoering van luitenant William James Clarke die voorloper geword van 'n meer wetenskaplike benadering tot polisiëring in Suid-Afrika.

2.7.2 Polisiëring na Uniewording

Na afloop van die Anglo Boere-oorlog asook die beëindiging van die onderskeie state se selfregering, het Suid-Afrika in 1910 'n verenigde staat geword. 'n Enkele regering het dus beheer oor sowel die Kaap, Transvaal, Oranje-Vrystaat as Natal oorgeneem en die vroeëre state het provinsies van die nuwe staat geword. Uniewording het ook die vereniging van al die polisiemagte moontlik gemaak. By Uniewording op 31 Mei 1910 het die onderskeie koloniale polisiemagte soos die Cape Mounted Riflemen, Kaapse Beredepolisie, die Transvaalse Polisie, die Natalse Polisie, die Polisiemag van die Oranjerivierkolonie asook verskeie stedelike polisiemagte steeds onafhanklik bly voortbestaan. Aangesien dit probleme geskep het met betrekking tot die effektiewe bestuur van die land het die eerste Unieregering besluit om so spoedig moontlik 'n nasionale polisiemag te stig. Ten einde hierdie doelwit te verwesenlik, is daar in Augustus 1910 'n konferensie gehou deur die Kommissaris van Polisie van die vier provinsies onder voorsitterskap van mnr. E.F. Lonsdale (Sekretaris van die Regsdepartement van die Kaapkolonie). Na afloop van hierdie konferensie is 'n Polisie-wetsontwerp opgestel wat gebaseer was op die Transvaal Politie Wet (Wet 5 van 1908) asook die Polisie-verordeninge van die hele Unie. Die wetsontwerp is voorberei om tydens die sitting van die Unieparlement in 1911 oorweeg te word. Na die aanvaarding van die wetsontwerp op 15 Oktober 1912 is kolonel J.G. Truter (later Sir Theodore Truter), 'n landdros van Standerton, die opdrag gegee om die polisiemagte in een verenigde mag te organiseer. Hy is ook aangewys as die Hoofkommissaris van die Polisiemagte van al vier die provinsies. Terselfdertyd is twee adjunkkommissarisse aangestel, naamlik luitenant-kolonel H.C. Bredell aan die hoof van die uniformtak en luitenant-kolonel T.E. Mavrogordato as die hoof van die speurtak. Hoewel die onderskeie magte hulle eie kommissarisse behou het, moes hulle vanaf die datum waarop die wetsontwerp aanvaar is aan kolonel Truter verantwoording doen.

Aanvanklik is besluit om twee magte te stig, naamlik die Suid-Afrikaanse Polisie (SAP) en die Suid-Afrikaanse Berede Skutters (SABS). Eersgenoemde sou 'n gewone polisiemag wees ingevolge die Polisiewet, maar in oorlogstyd sou die lede kragtens die Verdedigingswet as dienspligtiges beskou word. Hierteenoor sou die SABS ingevolge die bepalings van die Verdedigingswet 'n militêre mag wees, wat in vrede tyd uitsluitlik vir polisdienste gebruik sou word (bv. patrolling van gebiede waar daar 'n digte swart bevolking woonagtig was). Al die oorblywende lede van die voor-Unie se polisiemagte (uitgesonder die munisipale polisiemagte van Durban en Pietermaritzburg) wat nie in die SABS opgeneem is nie, is aan die SAP toegewys.

Vanweë die noue verwantskap wat die polisie wetsontwerp met die verdedigings wetsontwerp getoon het en die feit dat die verdedigings wetsontwerp nie vir parlementêre voorlegging gereed was nie, is dit teruggehou. Die volgende jaar is die Verdedigingswet, Wet 13 van 1912 en die Polisie wet, Wet 14 van 1912 deur die Parlement aanvaar. Artikel 2 van die Polisie wet het onder meer bepaal dat

Op een door die Gouverneur-Generaal bij proklamatie in die Staatskoerant te bepalen dag niet eerder dan die een en dertigste dag van Januarie 1913, word onder die naam van 'Zuid-Afrikaansche Politie', een politiemacht opgericht, die samengesteld is uit alle personen, die op of na die dag overeenkomstig deze Wet als leden van de dienstmacht ingelijfd worden.

Ingevolge Proklamasie 18 van 1913 is 1 April 1913 bepaal as die datum waarop die SAP as een mag tot stand sou kom. Die hoofkantoor, soos steeds die geval, is in Pretoria gesetel en die SAP het 45 distrikte bedien. Op daardie stadium het die mag uit 5 882 mans bestaan waarvan 4 412 blank en 1 470 nie-blanke lede was. Die blanke lede het 105 offisiere, 4 022 uniformlede en 285 speurders ingesluit. Tot op hierdie stadium was daar nie sprake van vrouepolisiering nie (Official South Africa Yearbook, 1993:71; Van der Merwe, 1997:46-47).

Met Suid-Afrika se toetrede tot die Eerste Wêreldoorlog (1914) is sowel die SAP as die SABS gemobiliseer om aktiewe diens te lewer met die gevolg dat hulle getalsterkte in verskeie dele van die land aansienlik verminder het. Na die Eerste Wêreldoorlog moes 'n groot aantal polisiebeamptes hulle tradisionele polisie rol verruil vir die rol van "verpleegkundige" aangesien die griep epidemie polisiemanne genoodsaak het om medisyne van kraal tot kraal aan te ry en ook behulpsaam te wees met ander take, wat gewoonlik deur verpleërs nagekom is. Hierdie hulpverleningsinisiatiewe het die Unieregering oortuig dat 'n nasionale polisiemag meer doeltreffend kan funksioneer. Derhalwe is besluit om die SAP en die SABS vanaf 1 April 1920 te integreer.

Ongeag verskillende mylpale wat sedert 1 April 1913 bereik is, soos die aanvaarding van die Polisiewet, Wet 7 van 1958, het die SAP eers heelwat later vir die eerste keer in sy geskiedenis vroue as volwaardige lede op 1 Januarie 1972 in diens geneem (Amptelike Jaarboek van die Republiek van Suid-Afrika, 1986:297-307; Brewer, 1994:11-54; Engelbrecht, 1997:51; Official South Africa Yearbook, 1993:71; South Africa Yearbook, 1995:27-31; Suid-Afrikaanse Polisie Jaarboek, 1991:45-59; Van Rooyen, 1994:1-2; Van Heerden, 1986:25-35; Van der Merwe, 1997:46-47). Hierdie aanstellings het die weg gebaan vir die vestiging van polisiëring as 'n volwaardige beroep vir Suid-Afrikaanse vroue. Alvorens aandag aan die vrou in polisiëring geskenk word, is dit nodig om te let op die verandering wat polisiëring vanaf demokratisering ondergaan het.

2.7.3 Polisiëring na 1990

Op 1 Januarie 1990 is die SAP in 11 streke verdeel ten einde die administrasie en die uitvoering van dienste te fasiliteer. Elke streek is onder beheer van 'n streekskommissaris geplaas wat die rang van óf luitenant-generaal óf generaal-majoor gehad het. Die streke is verder in 82 distrikte verdeel wat elk onder die beheer van 'n distrikskommissaris gestaan het. Die distrikskommissaris moes toesien dat die polisiestasies in hierdie distrikte effektief funksioneer. Voor 2 Februarie 1990 was die SAP se dienste hoofsaaklik gerig op die instandhouding van die interne sekuriteit van die land, om wet en orde te handhaaf, om misdaad te voorkom en om vermeende oortredings te ondersoek. Gedurende hierdie tyd is meer as 30% van die SAP se mensekrag (hoofsaaklik mans) aangewend vir die aktiewe onderdrukking van politieke geweld.

Aanvanklik was daar nege bestuursdienste wat later na tien uitgebrei is, naamlik die uniformtak, speurtak, veiligheidstak, operasionele tak, tak vir wetenskaplik-tegniese dienste, personeeldienste, bestuursdienste, pastorale en maatskaplike sorg, finansiële dienste en misdaadvoorkoming (Official South Africa Yearbook, 1993:71; Smal, 1996:1). Hierdie dienste het met demokratisering drastiese verandering ondergaan.

2.7.4 Polisiëring sedert 1992

In die tydperk 1992 tot 1994 is die polisiemag in ses gespesialiseerde eenhede ingedeel en sodanig gestruktureer dat misdaad in 'n spesifieke sektor van die gemeenskap of die ekonomie aangespreek kon word. Hierdie eenhede het soos volg daar uitgesien: misdaadbevegting en -ondersoek, sigbare polisiëring, ondersteuningsdienste, menslike

hulpbronbestuur, binnelandse stabiliteit asook die afdeling gemeenskapsverhoudinge wat aan die einde van 1992 gestig is.

In 1994 het polisiëring in Suid-Afrika 'n radikale verandering ondergaan ten opsigte van transformasie en demokratisering. 'n Aanvanklike stap was dat die 11 polisieagentskappe asook die 10 tuislandagentskappe moes amalgameer en rasionaliseer ten einde een Suid-Afrikaanse Polisie Diens (SAPD) te stig wat op nasionale en op nege provinsiale vlakke kon funksioneer. Die Polisie wet, Wet 7 van 1958 is vervang deur die Polisedienswet, Wet 68 van 1995. Die transformasieproses wat in werking getree het, fokus daarop om die mag in 'n diens te verander deur middel van gemeenskapspolisiëring. Hierdeur is klem geplaas op die ontwikkeling van 'n aktiewe en gelyke vennootskap tussen die polisie en die gemeenskap.

Een van die doelwitte van transformasie wat reeds bereik is, is om die SAPD in vyf divisies in te deel, naamlik nasionale misdaadondersoekdienste, nasionale veiligheidsdienste, nasionale menslike hulpbronbestuur, nasionale standaarde en bestuursdienste asook die nasionale ondersteuningsdienste. 'n Span wat as die Change Management Team bekend staan, is aangestel om te verseker dat die nuwe missie en waardesisteem deur al die lede van die nuwe SAPD geïmplementeer word. Die bestuurstyl van die nuwe SAPD is ook verander van 'n outokratiese, burokratiese en militêre styl na 'n meer deelnemende bestuurs- en probleemoplossingsbenadering. In hierdie opsig is dit belangrik om te meld dat "this also entails respect for and sensitivity towards the fundamental rights of all members of the community - including members of the new SAPS" (South Africa Yearbook, 1995:207). 'n Komitee wat uit vyf persone bestaan, is aangestel om die bestaande beleidsriglyne rakende onder andere bevordering, diskriminasie, gebruik van hulpbronne en borgtogvoorwaardes te ondersoek. Diskriminasie op grond van ras en geslag tydens opleiding en wanneer bevordering ter sprake is, geniet veral aandag. In hierdie verband is die Representivity and Equal Opportunity Programme (REOP) daargestel om gelyke geleenthede vir alle lede van die Diens te verseker (Annual Plan of the South African Police Service, 1996/1997:19, 34; South Africa Yearbook, 1995:207). Ter staving hiervan meld Smal (1996:1) dat daar 'n nuwe "komponent binne die S.A.P.D. tot stand gekom het nl. (REOP - Representivity and Equal Oppertunity (sic) Programme) wat se funksie dit is om alle ongelykhede op grond van ras, geslag, ens. te identifiseer en aan te spreek". Hierdie komponent staan teenswoordig as die Equity Component (gelykheidskomponent) bekend. In die lig van die voorafgaande sal die historiese ontwikkeling van die vrouepolisiebeampte onder die loep geneem word.

Ofskoon daar sedert die tweede helfte van die twintigste eeu wêreldwyd toenemend pogings aangewend word om vroue en minderheidsgroepe vir polisiëring te werf, het daar nog nie betekenisvolle veranderinge ten opsigte van tradisionele sienings rakende polisiëring plaasgevind nie. In die verband meld Cox (1996:142) dat “these attempts have come largely in response to affirmative action and equal employment opportunity requirements, rather than as a direct result of the belief that such recruits can in fact perform the police roles as well as white males”.

2.8 HISTORIESE ONTWIKKELING VAN VROUEPOLISIËRING

Volgens Roberg en Kuykendall (1993:378) is historiese gegewens oor vrouepolisiëring asook rekords in verband met hulle indiensneming die vaagste van alle geskiedkundige geskrifte rakende polisiëring. Verskeie bronne, waaronder Cox (1996), Emsley (1996) en Shermann (1992), ondersteun Roberg en Kuykendall se aanname.

2.8.1 Buitelandse ontwikkeling

In die buiteland is vroue teen die laat negentiende eeu in polisiemagte aangestel en is daar na hulle verwys as “polisievroue”, “matrones”, “tronkmatrones” of “polisiebeamptes”. Hulle dienste het onder andere huishoudelike pligte ingesluit soos om wasgoed te was en etes voor te berei. Die eerste polisiematrone is in 1845 in New York City, “gehuur”. In 1888 het New York en Massachusetts wetgewing uitgevaardig wat gemeenskappe met populasies van meer as 20 000 verplig het om polisiematrones te huur om na vroueprisoniers om te sien (Shusta et al., 1995:43). In 1893 is die eerste vrou aangestel aan wie die rang “policeman” toegeken is en wat oor die mag beskik het om oortreders te arresteer. Die “polisiesman” was mevrou Marie Owens, die weduwee van ’n polisiesman, wat deur die burgermeester in die Chicago se Polisie Departement aangestel is. Die eerste vrou wat volle polisiemagte verkry het, was Lola Baldwin van Portland, Oregon. Sy is in 1905 in ’n maatskaplike werkhoedanigheid “gehuur” en was verantwoordelik om jong meisies en vroue te beskerm. Hierdie misdaadvoorkomingsrol is as losstaande van die tradisionele polisieerol beskou. Die argument wat hiervoor gebruik is, was dat vroue se dienste weens hulle spesiale kapasiteit vir kindersorg, uitsluitlik daartoe beperk is. Derhalwe is geredeneer dat vroue slegs aangewend kan word om as klerke te werk en om maatskaplike dienste te lewer soos om onder andere jeug- en gesinsprobleme op te los (Grennan, 2000:384; Roberg & Kuykendall, 1993:378; Taylor, 1996:43). Tussen 1905 en 1915 het verskeie ander polisie-departemente in die VSA, Portland se voorbeeld gevolg.

Die gedagte aan polisievrue het die status van 'n georganiseerde beweging in 1910 verkry nadat Alice Stebbins-Wells in die Polisie Departement, Los Angeles, Kalifornië, aangestel is. Stebbins-Wells wat as die eerste ware polisievrue geklassifiseer word, het 'n teologiese en maatskaplike werk agtergrond gehad. Met haar aanstelling is sy opdrag gegee om jong vrue wat weggeloo en met die regsisteem gebots het, te versorg asook om jeugwangedrag by sowel seuns as meisies te voorkom. Haar taakoms krywing het ingesluit dat sy toesig moes hou by danssale, skaatsbane, teaters en ander openbare ontspannings-fasiliteite. Sy het ook lesings oor die plek van die vrue in die polisie aan verskeie groepe oor die hele VSA aangebied. Stebbin-Wells se inisiatiewe het daartoe bygedra dat die Chicago City Council 'n ordinansie goedgekeur het wat voorsiening gemaak het vir die aanstel van polisievrue. Sy was ook die eerste president van die organisasie, Women Peace Officers of California, wat van 1915 tot die 1920's bestaan het. In 1956 is hierdie organisasie, weer in die lewe geroep en herdoop na die International Association of Women Police (IAWP).

Stebbin-Wells se aanstelling as polisievrue het daartoe bygedra dat verskeie vrue in poste soos polisiemaatskaplike werkers aangestel is. 'n Groot deurbraak in vrouepolisiëring was die aanstelling van Dolly Spencer in 1914 as die eerste vroulike polisiehoof in Milford, Ohio. Teen die einde van 1915 was daar 30 polisievrue in Chicago in diens van die polisie. Vrouepolisiebeamptes het bekend gestaan as die "women's bureau" en het onafhanklik van die manlike divisie gefunksioneer, nie uniforms gedra nie en was ook nie bewapen nie. Hulle het kleiner salarisse as hulle manlike kollegas ontvang alhoewel hulle dikwels opvoedkundig beter gekwalifiseer was. Hierdie diskrepansie tussen polisiemans en -vrue het tot die einde van die 1960's bly voortbestaan.

Gedurende die tweede helfte van die twintigste eeu het doktor Lois Higgins, wat agt jaar president van die IAWP was, pogings begin aanwend om die vrue se posisie in polisiëring te verbeter. Sy het gevind dat een van die redes waarom vroueburo's apart van mans gevestig is, toegeskryf kon word aan die feit dat die meeste vrue geglo het dat dit die enigste wyse was om te verseker dat hulle onafhanklik kon vorder. Voor 1969 het hierdie vrue nooit patrolliediens gedoen nie en ook nie hulle eie uniforms gehad nie. Dit impliseer dat hulle dienste beperk was tot die tipe wat Stebbin-Wells verrig het (Champion & Rush, 1997:142; Dantzker, 1995:230; Grennan, 1993:164; Roberg & Kuykendall, 1993:378-379; Taylor: 1996:43).

In lande soos Denemarke, Duitsland, Nederland, Noorweë en Swede het die aanstel van polisievrue ook beslag gekry en is die gebruik aanvaar om aan hulle vaste salarisse in

plaas van 'n dagloon te betaal. Voor 1914 het die dienste wat polisievrue gelewer het, gewissel na aanleiding van die behoeftes wat in elke stad bestaan het. In die verband meld Solley (1925:1) dat "they had full powers of arrest and official status. In certain towns in Holland women have the rank of inspectors in the police force". Verder meld sy dat kommissaris De Ruyter (hoof van die Amsterdamse polisie) gedurende die International Abolitionist Conference te Southsea in 1914 melding gemaak het dat dit onmoontlik is om die wit slawehandel in Kaïro doeltreffend sonder vrouepolisiebeamptes se dienste te beheer. Dit wil voorkom of vroue op daardie stadium slegs in Holland tot dieselfde range as mans kon vorder, dieselfde salarisse as mans kon verdien en ook uniforms gedra het.

Gedurende die Eerste Wêreldoorlog is polisiemanne en berede beamptes van die meeste polisiemagte wêreldwyd na die oorlogsfront gestuur. Dit het meegebring dat die plaaslike polisiemagte se mannekrag uitgeput is. Emsley (1996:35) verklaar in die verband dat

the exigencies of world war led to the rapid training of the unskilled for certain skilled trade. ... Gaps in police ranks created by war time military demands led to men being kept on beyond retirement age and to the recruitment of special constables. But war also boosted the demand for women police - a demand articulated from the closing years of the Victorian period, by different feminist groups.

Ofskoon daar gedurende hierdie tye groot teenkanting teen die gedagte van vrouepolisiëring bestaan het, het die verswakte plaaslike polisiemagte vanweë probleme soos onder andere prostitusie, jeugmisdaad en slawehandel geen keuse gehad as om oorweging daaraan te skenk om vroue te gebruik om hulle by te staan nie. Stawend van hierdie teenkanting is die volgende uittreksel uit die *Citizen* van 1946 (Policewomen, 1947:xxix):

The suggestion employed in contact with vice seemed, in those days, to violate the whole conception of the Sheltered Sex, as such. Equally fundamental were the practical objections; policing by its very nature, seemed so essentially a man's job that no one could seriously conceive it as otherwise. Heritage of the sheltered, solid - but socially unperceptive - outlook of Victorian times, these ethical and practical objections to Women Police remained unshaken, and unshakeable, right up to the outbreak of the first World War.

Teen 1912, net voor die Eerste Wêreldoorlog, het die eise wat aan polisiemagte gestel is begin toeneem, die bevolkingsgroei het buite beheer begin raak, terwyl polisiemagte inderwaarheid verklein het. Ofskoon die aanstelling van vroue hierdie probleem kon ondervang, kan die oorlog as die keerpunt in die ontwikkeling van vrouepolisiëring beskou word aangesien die gedagte aan 'n amptelike vrouepolisie mag gedurende hierdie tyd beslag gekry. Die gebrek aan mannekrag asook die sosiale en militêre krisis wat geheers het, het

die praktiese teenkanting geneutraliseer. Verder is die morele, etiese en huishoudelike besware wat in die verband geopper is met minder entoesiasme ondersteun (Solley, 1925:1).

Die eerste aanduidings dat vroue wel in Brittanje op 'n betekenisvolle wyse in die manlike polisiëringsdomein aangewend kon word, was te wyte aan 'n nie-amptelike, vrywillige groep vroue wat gedurende die eerste twee jare van die oorlog as 'n onafhanklike organisasie polisiëringsdienste gelewer het. Hierdie groep, wat bekend gestaan het as die National Union of Women Workers, het vrouepatrollies ingestel wat naby weermagkampe ontplooi is. Hulle het veral gefokus op die instandhouding van moraliteit. Die rede hiervoor was dat prostitusie onder andere vanweë ekonomiese redes naby hierdie kampe toegeneem het (Policewomen, 1947:xxix). In die verband meld Emsley (1996:35) dat "temporary military camps were thought to attract prostitutes and were feared as potential corruptors of other young women, while at the same time munitions factories brought together large numbers of young female workers".

Die vroue wat patrolliewerk in die omgewing van die kampe gedoen het se primêre doel was om beskerming aan vroue in hierdie areas te verleen. Diegene wat die patrollies onderneem het, was meestal vroue uit 'n hoër sosiale klas as manlike polisiebeamptes. Aangesien hulle gewoonlik uit die sosiaal bevoordeelde klas afkomstig was, was hulle beter opgevoed en hoër gekwalifiseerd. Verder het 'n aantal van hierdie vroue bande met feministegroepe en vrouestemregaktiviste gehad. Gevolglik het hulle meer klem gelê op sosiale welsyn as op politieke en sosiale verandering. Ten einde die posisie van die vrouepolisiebeampte in die beginjare van vrouepolisiëring te illustreer, meld Emsley (1996:25) dat

the woman police had an ambiguous position and, significantly, while they were required to have a knowledge of the duties of a constable, they were denied his key prerogative - that of arrest. If a woman police officer witnessed a breach of the law, it was her duty to enlist the help of the nearest male constable in the vicinity.

Aangesien vrouepolisiebeamptes wat amptelik in diens geneem is wêreldwyd met sukses aangewend is (bv. VSA, Nederland, Denemarke, Noorweë en Swede), het die Britse polisie in onder meer Londen, Blackburn, Bradford, Bolton en Liverpool in 'n nie-amptelike hoedanigheid van vroue se dienste begin gebruik maak. Die eerste amptelike vrouepolisiebeampte in Engeland is in 1914 in Liverpool aangestel. Haar dienste was hoofsaaklik beperk tot die dagpatrollering van parke. Vroue-aktivistebewegings het al hoe meer op vroueregte begin aandring en teen 1914 het verskeie feministegroepe en stemregaktiviste aangevoer

dat vrouepolisie nie meer 'n eksperiment is nie, maar dat dit 'n noodsaaklikheid geword het.

Hoewel daar tot en met 1914 geen vrouepolisiebeamptes amptelik in Londen gefunksioneer het nie, was daar teen die einde van die oorlog reeds meer as 200 vroue in dié stad as polisiebeamptes werksaam. Vanweë ekonomiese redes is hierdie getal na die oorlog tot 12 verminder. Meer as 200 dorpe in Engeland het egter hierna die dienste van vrouepolisiebeamptes begin benut aangesien veral jeugmisdaad in Engeland in hierdie tye ongekende afmetings begin aanneem het. Gegewens (Roberg & Kuykendall, 1993:378-381) dui daarop dat die vrouepolisiebeamptes jeugmisdaad vanweë hulle patrolliewerk in onder andere parke, laat afneem het. Teen 1915 het vrywillige vrouepatrollieede in Groot Brittanje en Ierland die 8 000 merk oorskry en is hulle in meer as 90 gebiede met sukses aangewend (Solley, 1925:1-2).

In 1916 het 'n toename in prostitusie die polisie genoop om 'n aantal vrouepolisiepatrollies in 'n amptelike hoedanigheid aan te stel. Die werksaamhede van hierdie vroue asook hulle vergoeding is deur die polisie beheer en betaal. Die rede hiervoor was om beter koördinerings tussens die vrouepatrollies en die amptelike polisiemag te bewerkstellig. In die verband is opgemerk dat "the status of this picked number of women patrols became now that of semi-civilians, attached to, and implementing the existing male Force" (Policewomen, 1947:xxix). Twee jaar later, na afloop van die oorlog, is besluit om meer patrollies amptelik in diens te neem. In Oktober 1918 is besluit dat hierdie patrollies 'n integrale deel van die Metropolitan Police Force moet uitmaak. 'n Groep van 100 patrollies is uit die National Union of Women Workers gekies asook uit ander groepe wat soortgelyke aktivistiese en welsynswerk gedurende die oorlog gedoen het (Bell, 1982:113; Cox, 1996:142; Policewomen, 1947:xxix; Roberg & Kuykendall, 1993:378-381; Swan, 1988:11).

In Brittanje is vrouekonstabels vir die eerste keer amptelik ingesweer nadat daar tydens die Chief's Association Convention in 1922 'n resoluksie aanvaar is dat vroue as volwaardige polisiebeamptes in diens geneem kon word. Die resoluksie het onder andere aangedui dat vroue onmisbaar in "moderne" polisiemagte is en dat daar aan hulle die volmag van arrestasie gegee moes word (Policewomen, 1947:xxix). Die impak van die oorlog en die suksesse wat deur vrouepatrollies behaal is, het daartoe bygedra dat 'n aantal polisiehoofde in Brittanje bereid was om vrouekonstabels aan te wend om aangeleenthede wat spesifiek betrekking op vroue en kinders gehad het, te hanteer. 'n Groot mate van teenkantsing het egter van 'n aantal hoofkonstabels gekom wat nie die nut van vrouepatrollies en -konstabels kon insien nie. Hulle was van mening dat polisiowerk uitsluitlik vir mans bedoel was en dat

die ekonomie na die oorlog te swak was om vroue vir die verrigting van manlike take te betaal. Dit was dan ook as gevolg van hierdie beswaarmakers vrouepatrollies tot slegs 12 verminder is na die oorlog. Die resolusie wat in 1922 aanvaar is, het egter meegehelp dat vrouepolisie wel bestaansreg gekry het (Emsley, 1996:35).

Die houding wat in hierdie tyd en ook later teenoor vrouepolisiebeamptes bestaan het, is volgens Emsley (1996:35) nog nooit duidelik gepeil nie. In die verband maak hy die volgende opmerking:

There has been no study of what the rank-and-file thought of the few women officers who served in the first world war and the inter-war period, and the rather larger number that began to be recruited during the second world war.

In aansluiting hierby meld Cox (1996:142) dat 'n klein aantal polisievroute gedurende die depressie aangestel is, terwyl vroue gedurende die Tweede Wêreldoorlog slegs as deeltydse hulp benut is. Volgens Emsley (1996:35) het die Police Federation teen 1949 die grondslag vir verandering gelê deur te betoog dat vroue as gelyke lede in die polisiemag moet dien. In hierdie verband kan gemeld word dat die polisie een van die laaste instansies (gedurende die na-oorlogera wat vanaf 1945 strek) was waar die ideologie bly voortbestaan het, dat polisiëring 'n voltydse beroep vir die man is. Dit wil sê, 'n beroep wat beoefen word, weg van die gesin en waar die man die enigste broodwinner is (McLaughlin, 1996:77). 'n Moontlike rede hiervoor is die invloed en sienings wat met die bestaan van 'n polisie-subkultuur gepaardgaan.

Die belang van vrouepolisiebeamptes word deur Newnham (1950:1319) benadruk. Hy konstateer in die verband dat

yet, they are urgently needed, not only because they are quite capable of dealing with tough customers if they have to, but also because there are certain Police jobs for which women are much better suited than men. ... The women's other tasks include interviewing and obtaining statements from women victims of sex offences, supervising and escorting women prisoners and searching women suspects.

Vanweë verskeie veranderde sienings van die vrou wat na die 1970's begin posvat het, het Brittanje soos ander lande wetgewing aanvaar wat vroue teen diskriminasie en ongelykheid beskerm. Hierdie veranderinge is nou verweef met die vroue-aktivistebewegings (feminisme) wat sedert die laat negentiende eeu vir stemreg en later vir gelyke werkseleenthede geveg het. Die Sex Discrimination Act van 1975 het die polisiemag in Brittanje verplig om aparte vrouepolisiedepartemente af te skaf en vroueledes by die groter mag te inkorporeer. In die

verband meld McLaughlin (1996:78) die volgende:

The ... Act ... compelled a deeply reluctant force to abolish separate policewomen's departments. Women found themselves in an institution that believed they would undermine the essential masculinity of the organization because:

They did not have the necessary physical stamina needed to engage in routine policework.

Their presence in violent situations would put their male colleagues at risk.

They would not be an economic investment because marriage and family would inevitably come before careers and commitment.

They would present a discipline problem. Supervisors would be less strict with female officers over deployment and shifts, and would have difficulty controlling male officers because of the unwanted sexual dynamic introduced in an intimate working environment.

Hoewel daar aan die hand van wetgewing en deur middel van drukgroepe gepoog is om die vrouepolisiebeampte meer verteenwoordigend van polisiemagte wêreldwyd te maak, het vroue steeds onderverteenwoordigend gebly en word daar nog teen hulle gediskrimineer. In die verband het Her Majesty's Inspectorate in 1994 aangedui dat vrouepolisiebeamptes in Engeland en Wallis vanaf 1988 tot 1993 toegeneem het van 10,5% tot slegs 13,2% van die totale polisiepopulasie. In Brittanje is die eerste vroulike Chief Constable eers in Junie 1995 aangestel (McLaughlin, 1996:77-78).

Die tendens om vrouepolisie nie gelyk te beregtig nie, verteenwoordig 'n wêreldwye verskynsel. Ter illustrasie hiervan blyk dit dat die aantal asook die funksies van polisievrue in die VSA tussen 1925 en 1965 uitgebrei het, maar dat vrouebeamptes in vergelyking met manlike eweknieë nie dieselfde vooruitgang gemaak het nie. 'n Studie wat in 1967 onderneem is, het aan die lig gebring dat slegs 1 792 polisievrue in die grootste stede in Amerika oor uitvoerende magte beskik het. Indien alle vroue wat op hierdie tydstip in die diens van die polisie was in ag geneem word, verteenwoordig dit ongeveer 2% van die totale Amerikaanse polisiemag. Benewens die uitsluiting van vroue van patrolliedienste meen Roberg en Kuykendall (1993:379) dat "during this time period, most police departments throughout the country had policies that not only discouraged the hiring of women but often also included quotas, usually 1 percent or less".

Die President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice het gedurende 1967 in die VSA gevind dat polisievrue van onskatbare waarde ("invaluable asset") in moderne wetstoepassing is en aanbeveel dat hulle rol uitgebrei moet word om

patrollie- en ondersoekdienste asook administratiewe pligte in te sluit (Cox, 1996:142). Die eerste vrou is dan ook na aanleiding hiervan in 1968 in Indianapolis aangestel om voltydse veldpatrollies te doen (Cox, 1996:142). In 1974 het die Amerikaanse Senaat Titel 7 (Equal Employment Opportunity Act) van die Civil Rights Act van 1964 gewysig ten einde diskriminasie op grond van die geslag van 'n applikant deur sowel private as publieke werkgewers te voorkom. In dieselfde tydgleuf het die Police Foundation 'n verslag met die titel, *Women in Policing*, gepubliseer wat 'n algemeen gunstige ingesteldheid teenoor vrouepolisiebeamptes geopenbaar het. Verder het sowel die Federal Bureau of Investigation (FBI) as die Geheime-diens (Secret Service) die eerste vroueveldagente aangestel.

Die samestelling van die polisie in die VSA was teen die 1990's soos volg: 80% van die Amerikaanse plaaslike polisie was blank, 10,5% swart, 5,2% Latynse rasse en 4,3% ander groepe. Van die polisiepopulasie in totaal het vroue slegs 8,1% (ongeveer 114 000 ingeswore vrouepolisiebeamptes) uitgemaak. Ondanks die feit dat die aantal vrouepolisiebeamptes tussen 1980 en 1990 verdriedubbel het, het 'n studie (Shusta et al., 1995:43-45) wat in 1992 onderneem is aan die lig gebring dat vrouepolisiebeamptes steeds minder as 10% van die totale aantal polisiebeamptes in die VSA uitmaak. Die US Bureau of Labor Statistics, Employment and Earnings het in Januarie 1994 aangedui dat vrouepolisiebeamptes slegs 16% van die totale polisiepopulasie (ongeveer 923 000) in die VSA verteenwoordig het (Brown et al., 1996:53; Cox, 1996:142-145; Roberg & Kuykendall, 1993:378-381; Shusta et al., 1995:43-45). Hierdie syfer het sedertdien redelik konstant gebly en resente studies dui daarop dat vrouepolisiebeamptes steeds onderverteenvoerdig is in sowel gewone verteenwoordiging as in bestuursposisies (Brown et al., 1998:54; Grennan, 2000:387).

2.8.2 Suid-Afrikaanse ontwikkeling

Aangesien Suid-Afrika teen die laat 1890's en vroeë 1900's onder Britse beheer gestaan het, is Suid-Afrika ten opsigte van vrouepolisiering deur Brittanje beïnvloed. Hoewel polisie-vroue reeds teen 1915 in Londen op 'n permanente basis aangestel en van netjiese uniforms voorsien is, was Suid-Afrika negatief teenoor voorstelle vanuit Brittanje om hulle voorbeeld te volg. Hierdie negatiwiteit moes egter laat vaar word aangesien die Eerste Wêreldoorlog dieselfde eise aan Suid-Afrika as elders in die wêreld gestel het. Vroue het dan ook hawestede soos Kaapstad en Durban op 'n vrywillige basis begin patrolleer. Hierdie inisiatiewe van die vrou was bekend aan die publiek en die polisiemag. Tot en met 1914 "the matter was academic, but when the War broke out and troops poured in and out of

Capetown (sic), a state of affairs arose which demanded attention” (Solley, 1925:1). Julia Solley, wat die visepresident van die National Council of Women (NCW) asook die eresekretaresse vir die parlementêre kommittee van dieselfde portefeulje in Suid-Afrika was, het tydens die Februarie 1915 vergadering van die Kaapse tak van die NCW, die aanstelling van vrouepolisiepatrollies bepleit. Die NCW het dan ook tydens die vergadering ‘n resolusie aanvaar dat vroue in die SAP aangestel moes word. Majoor Gray (later lt.-kol. Gray), die Kommissaris van Polisie in Kaapstad, het sy goedkeuring aan hierdie resolusie verleen tydens ‘n openbare vergadering waar ‘n aantal vroue toegesprek is. Kort hierna is ‘n aantal vrywillige vrouepatrollies op die been gebring. Die Regering het ‘n kantoor beskikbaar gestel asook gratis posdienste gebied waarna ‘n Patrollieraad onder die voorsitterskap van mevrou Carter (vrou van die aartsbiskop van Kaapstad) saamgestel is (Solley, 1925:1). Hierdie beweging het bekendheid begin verwerf as die Volunteer Women Patrol Movement en in Junie 1915 het dit reeds uit 31 vrywillige vrouepatrollies bestaan. Teen Julie van dieselfde jaar het die patrollies tot 65 uitgebrei. Die vroue het in pare saamgewerk, kentekens gedra en tydens patrollies by polisiestasies aangedoen. Verder het hulle die hawehoof (pier), die dokke, spoorwegstasies en parke gepatrolleer. Aangesien hulle geen magte gehad het nie, is polisiemanne versoek om die vroue ten alle tye by te staan. Die vroue moes op ‘n weeklikse basis aan die Patrollieraad verantwoording doen, wat weer aan majoor Gray moes rapporteer. ‘n Verslag wat in hierdie tyd aan Gray voorgelê is, het soos volg gelui (Solley, 1925:2):

An organizer who had resided in this country, and was therefore acquainted with local conditions, was invited to come out and organize a band of woman patrols in the Cape Peninsula. Within two months of her arrival, close upon half-a-dozen private meetings had brought in some 50 volunteers. The volunteers are in no measure rescue workers neither must they be thought of as police women. They are purely and simply a band of good women united in the one desire to carry out preventitive work amongst the young people of the Union. Strong support of both military and civil authorities facilitated the work in South Africa.

Terugvoer wat van die vroue ontvang is, het daarop gedui dat die vergoeding van vroue en die toekenning van amptelike status aan hulle nog meer daartoe sou bydra om “goeie dinge” te kon vermag. Dit het meegebring dat majoor Gray, mejuffrou Margaret Sterling na Suid-Afrika genooi het om hom te adviseer rakende die vergoeding van vroue vir polisiepatrollies. Sterling se kundigheid het daaruit voortgespruit dat sy aanvanklik patrollies vir die Londen se polisie georganiseer het en ook vrywillige patrollies in Groot Brittanje en later in Ierland gefasiliteer het. In die tyd toe Gray haar na Suid-Afrika genooi het, het sy reeds 8 000 patrollies suksesvol in meer as 90 sentra op die been gebring. Benewens hierdie kundigheid was sy ook betrokke by die bevegting van wit slawehandel in Kaïro. Die uitvloeisel van

Sterling se betrokkenheid in Suid-Afrika was dat die eerste polisievrout, mevrou Schelpien, amptelik gedurende Januarie 1916 in Kaapstad aangestel is (Appel, 1982:1-8; Solley, 1923:1-3; Solley, 1925:1-2; Walsh, 1916:247-248; Women police and women patrols, 1942:51-53). In verband met mevrou Schelpien se aanstelling voer Walsh (1916:247) aan dat "it is hoped by those responsible for her appointment that she is the forerunner of many others, for undoubtedly there is a very wide scope in all towns for policewomen". Die stigting van die Volunteer Women Patrol Movement kan derhalwe as die aanvang van vrouepolisiëring in Suid-Afrika beskou word. 'n Aantal suksesse is deur die vrouepatrollies onder jong meisies en vroue behaal rakende hulpverlening en leiding in verband met morele sake. Die feit dat die vroue as 'n teenvoeter vir die pleeg van misdaad en prostitusie gedien het, het tot gevolg gehad dat meer amptelike aanstellings gevolg het. Na die aanstelling van Schelpien is nog twee Special Patrols, naamlik mevroue O'Dea en Evans aangestel. Dit wil voorkom of die drie vroue 'n "skrikbewind" onder jong meisies wat in die aande op straat was, gevoer het. Teen die einde van 1916 is nog Special Patrols aangestel. Onder leiding van mevrou Sterling het hierdie spesiale patrollies, wat deur die stadsraad gesubsidieer is, effektief gefunksioneer (Appel, 1982:1-8).

Ofskoon daar teenkanting teen die aanstellings was, het verskeie vroue-aktiviste asook politici en luitenant-kolonel Gray pleidooie gelewer om hierdie vroue se dienste te behou. Diegene wat vrouepolisiebeamptes goedgesind was, het kort na hulle amptelike aanstelling besef dat hierdie vroue met agterdog bejeën word. Die rede hiervoor is dat vroue wat in die man se domein in beweeg met groter negatiwiteit as positiwiteit beoordeel word. Derhalwe is verskeie pogings sedert 1916 aangewend om die bestaansreg van vrouepolisiëring te regverdig. In die verband meld Gray (1916:270) in 'n nie-amptelike skrywe aan die *Nonqui* dat daar vier aangeleenthede is wat na sy mening tot 'n meer effektiewe polisiemag kan lei. Eerstens voer hy aan dat sosiale omstandighede wêreldwyd besig is om te verander en dat sodanige verandering onomkeerbaar is. Tweedens benadruk hy dat die polisiemagte by hierdie omstandighede moes aanpas aangesien daar in 'n toenemende mate groter eise aan elke lid van die polisiemag gestel sal word. Derdens voorspel hy dat die regsorde se onvermoë om te hervorm fataal vir die samelewing kan wees. Hieroor sê hy die volgende: "What reformation requires is a mental attitude that 'will not' because it sees no pleasure or gain in doing wrong". Hy het met ander woorde gepropageer dat die regstelsel nie so rigied moet wees nie en op 'n, meer verligte wyse moet funksioneer. Ten slotte voer hy aan dat daar 'n behoefte aan vrouepolisie in groot stede is. In die verband meld hy dat "I believe that the time has come when we must employ a limited number of high-minded and specially trained women as female police, or else we shall fail in one of our primary duties to the

community by turning our backs upon the pressing need of social help and reform”.

Na Gray se mening is vroue meer geskik as mans om immorele meisies en vroue te hanteer. Volgens hom is dit onaanvaarbaar dat meisies wat met die howe in kontak kom deur 'n manlike sisteem geprosesseer moet word. Eienskappe soos simpatie, takt, geduld en kennis oor vroulike seksualiteit is gewoonlik nodig tydens die ondervraging van vroulike ooggetuies of slagoffers. Vroueslagoffers van seksuele oortredings sal volgens Gray feite weerhou indien hulle deur manlike polisiebeamptes ondervra word. Verder het hy voet by stuk gehou dat alle kriminele aanklagte teen kinders en meisies deur opgeleide vroue-polisiebeamptes hanteer moes word. Volgens hom is hierdie funksie die kern waarom vroue-polisiëring sentreer en hou dus nie die bedreiging in dat vroue die werk van mans sal oorneem nie. Vroue is dus bloot aanvullend tot die manlike polisierol. 'n Gedagte van Gray wat veral van belang vir vrouepolisiëring is, is die volgende:

When men police were started women did not take such an active part in the industrial, social and commercial life of the nation as they do to-day. To-day women and girls are everywhere to be found, and to meet this great social change it is absolutely necessarily that their own sex should be employed in the national police service, so that the surveillance and reform of female social evils may be in their hands for the common good of the community (Appel, 1982:6).

Gray se siening oor die vrouepolisiebeampte se rol is deur 'n aantal politici ondersteun. Heer H. Wyndham, parlamentslid vir Turffontein, het tydens 'n parlementêre debat in 1917 versoek “dat de Regering gevraagd worden de aanstelling van vrouwelijke politi in de stedelijke centra van die unie in overweging te nemen”. Hy voer verder aan dat “vrouwelijke politi niet bedoeld wordt om orde te houden op hoeken en mensen te arresteren, maar om sorg te dragen voor de ordelijke welvaart van vrouwen en jonge meisjes” (Vrouwlike politi, 1917: onbekend).

Vroue-aktiviste in Suid-Afrika het sedert die instelling van nie-amptelike vrouepatrollies daarop begin aandring dat die polisie, vroue moes akkommodeer in die mag. Daar is volgehou met die verhoë aangesien die Regering ondanks die baanbrekerswerk wat hierdie vroue verrig het, 'n onwilligheid getoon het om die Polisie wet te wysig ten einde plek vir vroue in te ruim. Julia Solley (aangehaal in Appel, 1982:6) het in so 'n voorstel betoog dat

paid women patrols, under a trained superintendent, are desirable in the six largest towns of the Union or in the six where there are NCW's Cape Town, Johannesburg, Durban, Port Elizabeth, Bloemfontein and Maritzburg. At the first three, twelve women patrols, at the last three six. A fair trial for five years, after which time an alteration in the

Police Act to admit of women being sworn in as constables with powers of arrest.

Ofskoon daar positiewe inisiatiewe rondom vrouepolisiering bestaan het, was daar meer negatiwiteit teenoor die instelling van 'n amptelike vrouepolisiekomponent. Hierdie negatiwiteit is versterk deurdat die Polisie wet bepaal het dat slegs 'n man 'n arrestasie kon uitvoer. In Desember 1916 het P. Gilbride (1917:446), 'n polisieman met 20 jaar diens, kritiek op Gray se skrywe in die *Nonqui* gelewer. Hy het onder andere aangevoer dat die polisiemag effektief is aangesien polisiemanne op 'n vroeë ouderdom, terwyl hulle nog gedweë is, met hulle opleiding begin. Verder beweer hy dat mans se relatiewe goeie skolastiese opleiding en ondervinding hulle toerus om die strafreg sonder moeite baas te raak. Hulle werkomstandighede vereis ook dat hulle 'n deeglike praktiese kennis van die strafreg moet hê. Hy wys verder daarop dat middeljarige mans volgens die bestaande regulasies afgekeur word om by die polisie aan te sluit ongeag hulle opleiding. Verskeie redes word hiervoor aangevoer, soos onder andere, dat die mans te oud is om te leer hoe 'n knuppel gebruik moet word en dat dit gewoonlik moeilik is om ouer persone te dissiplineer. Ten opsigte van vrouepolisiebeamptes meld hy die volgende:

Police work or anything appertaining thereto does not appeal to the educated better-class Colonial working girl, hence recruits would have to be drawn from young uneducated girls, "Fussy old maids," and broken down "Old Crocks", who, perhaps, have seen better days and might therefore be so embittered as only to see the very worst side of life, which would not at all be helpful in uplifting fallen sinners.

Gilbride is verder van mening dat jong blanke meisies sou verkies om nie dronk vroue van ander rasse na polisie selle te neem nie. 'n Verdere probleem is dat

it is a well-established fact that the greatest ambition in a girl's life is to get married, become mistress of her own castle, as well as becoming a mother and contributing to the empty cradles, consequently even if we were to get the right class of girls to come forward and join the police, they would be with us only a year or so, when perhaps one of our Sergeants or some other likely chap would be 'bagged', so that motherhood at an early stage in their career would be substituted for the Police sphere.

Hy wys verder daarop dat indien meisies met onvoldoende skoling toegelaat word om by die polisie diens aan te sluit, hulle nie oor die vermoë sal beskik om die strafreg, soos hulle manlike eweknieë, te verstaan nie. Vroue is ook meer geneig om nie geheime te kan hou nie. Dit is 'n gebruik wat indirek op die effektiewe funksionering en geheimhouding van inligting wat in die polisiemag vereis word, kan inwerk. Indien "Old Maids" of "Old Crocks" opgelei moet word, sal die drilinstrukteur hulle glad nie kan dissiplineer nie. Hierdeur sal 'n toestand van chaos veroorsaak word. Hierteenoor sal getroude mans nie probleme tydens

dissiplinerings lewer nie. 'n Verdere aangeleentheid wat Gilbride aanraak, is dat indien vroue tot die polisiemag toegelaat word, hulle ook in areas soos Distrik ses of Wells Square in Kaapstad werkzaam sal moet wees. Hy spreek ook kommer uit oor ouer vroue wat in die polisiemag opgeneem word en op dieselfde pensioenregte as mans kan begin aandrings. Ouer vroue beskik ook nie na sy mening oor die nodige takt om met sensitiewe aangeleenthede te handel nie. Ofskoon Gilbride toegee dat vroue aangewend kan word om verklarings by verkrachtingslagoffers af te neem, bevraagteken hy of dit van veel waarde sal wees aangesien die klaagster uiteindelik haar verklaring in die hof voor mans moet herhaal. Dit impliseer dat daar nie plek vir vroue in die polisiemag is nie (Gilbride, 1917:446; Vrou reeds in 1916 aangestel, 1989:3).

Die polisiemag het ook bepaalde besware teen die amptelike aanstelling van polisievroutoë geopper. Appel (1982:8) verwys in die verband na 'n artikel wat in die *Cape Times* gepubliseer is waarin gemeld word dat die Wet nie voorsiening maak vir vroue om arrestasies uit te voer nie en dat daar nie van blanke polisievroutoë verwag kan word om in swart en kleurling woonbuurte patrollies te doen nie, veral nie na sonder nie. Die Minister van Justisie wat Gilbride se sentimente gedeel het, het tydens die parlementêre debat van 1917 sy teenkantsing teen vrouepolisiering uitgespreek. Ondanks dié teenkantsing het spesiale vrouepatrollies effektief tot en met 1918 gefunksioneer toe mejuffrou Sterling die Kaap verlaat het. Teen 1919 het die werksaamhede van hierdie "amptelike" vrouepolisiemag in so 'n mate agteruitgegaan dat die Stadsraad van Kaapstad, wat ook deur die Minister van Justisie se kritiek beïnvloed is, besluit het om hulle finansiële ondersteuning te onttrek. Dit het daartoe bygedra dat vrouepolisiering tydelik van die toneel verdwyn het (Women Police, 1919:1-2; Wrottesley, 1938:4-5).

Teen 1944 het die Centlivres- en die Lansdownkommissies aanbeveel dat vroue deur die SAP in diens geneem moet word. Die argumente wat hierteen aangevoer is, was dat die Suid-Afrikaanse bevolking te heterogeen is en dat vroue derhalwe aan te veel gevare blootgestel sou word (Theron, 1982:3). Gedurende 1960/1961 het die destydse Minister van Polisie, meneer S.L. Muller, hierdie aanbevelings heroorweeg, maar nie goedgekeur nie. Die volgende endossement is by sy voorlegging gevoeg: "Die Kabinet wil nie op hierdie stadium toestem dat vrouepolisie aangestel word nie". Ofskoon die Polisiwet, Wet 7 van 1958, in Artikel 4(1) asook Polisieregulasie 11(1)(b) voorsiening gemaak het vir die aanstelling van polisievroutoë, het meneer Muller eers in 1969 'n pleidooi vir die indiensneming van vroue as lede van die SAP in 'n memorandum aan die Kabinet gelewer. Hierdie veranderde benadering kan moontlik toegeskryf word aan die verhoë wat die Nasionale Raad vir Kinderwelvaart,

die Nasionale Vroueraad van Suid-Afrika en die Nasionale Raad vir Welsynsorganisasies aan hom gerig het waarin hulle aangedring het dat vroue as lede in die Mag aangestel word. Na goedkeuring dat vroue wel in die SAP aangestel kan word, is daar op 25 April 1971 in die *Sondagkoerante* en vanaf 3 tot 15 Mei 1971 in die *Transvaler* amptelik poste geadverteer vir vroue wat as die eerste offisiere opgelei kon word (Homann, 1987:1-6; Joubert, 1971:1; Langarm vroulik langer, 1971:7; Theron, 1982:3).

2.8.2.1 Vrouepolisiëring sedert 1 Januarie 1972

Op 1 Januarie 1972 word twee vroue amptelik tot die Mag toegelaat. Hulle was mejuffroue Duveen Botha, viseprinsipaal van Helpmekeer Hoër Meisieskool in Johannesburg en Anna Nel, senior professionele beampte by Magaliesoord, 'n toevlugsoord van die Departement Welsyn naby Cullinan. Duveen Botha is as bevelvoerende offisier van die vrouepolisie met die rang van luitenant-kolonel aangestel, terwyl Anna Nel, Botha se adjutant, aangestel is as 'n majoor (Van Niekerk, 1988:1). Generaal Gideon Joubert wat op daardie stadium die Kommissaris van die SAP was, het aangekondig dat die twee vroue aan die hoof van die vrouepolisiemag aangestel word en dat hulle na opleiding by die SAP-kollege te Pretoria onmiddellik volle beheer en organisasie van die vrouekomponent sou neem. Tesame hiermee was hulle ook verantwoordelik vir die keuring van toekomstige kandidate. Hulle sou in terme van die Polisiewet aangestel word en veral gemoeid wees met aangeleenthede wat vroue geraak het. Hulle moes aan die Kommissaris van die SAP verantwoording doen (Viljoen, 1972:5, 6-8). Joubert het ook bevestig dat daar geen diskriminasie tussen mans en vroue op grond van salaris of ander voordele sou wees nie. Ter staving hiervan verklaar hy dat "policewomen will be appointed on the same service conditions, salary, allowances, leave, pension contributions and medical benefits, as men" (First S.A. policewomen start training next year, 1971:3). Hierdie vroue sou dieselfde opleiding as mans ontvang, maar met minder klem op die militêre aspek van die opleiding. Minder klem is dus gelê op fisiese aktiwiteite soos boks en stoei. Die vroue wat opleiding van ongeveer vyf en 'n half maande moes deurloop, sou tuisgaan in die Rosehofgebou by die Polisiekollege in Pretoria en die kursus sou onder andere uit die volgende modules bestaan: wettereg, strafreg, gemenereg, volkekunde, kriminologie, sosiologie, mense- en rasseverhoudings, noodhulp, veilige gebruik van vuurwapens, selfverdediging, sosiale etiek, houding/postuur/voorkoms en grimering (Joubert, 1971:1-3; Langarm vroulik langer, 1971:7; Steyn, 1972:10-12; Van Reenen, 1971:7).

Duveen Botha se opdrag was om 'n weg vir die vrou in die SAP te baan en die skeptiese

houdings wat jeens die vrouepolisiebeampte geheers het, te verander. In die verband sê sy die volgende: “Ek moes 'n begin maak met 'n stewige kern wat op die beklemtoning van opleiding van 'n dame berus het. Ons wou hoegenaamd nie mannetjiesmense oplei nie, nee ... die andersheid van die vrou is deurgaans beklemtoon asook die besondere rol wat sy in die polisie kon vertolk” (aangehaal in Van den Bergh, 1994:22-23). Sowel Botha as Nel het 'n maandlange opleiding by die polisiekollege deurloop. Op 3 Maart 1972, na streng keuring, het 'n groep van 102 blanke vroue met hulle opleiding in die polisiekollege onder die twee vroue se leiding in Pretoria begin. Al die vroue wat gekeur is, moes na voltooiing van hulle opleiding diens in die uniformtak van die polisie doen. Die kriteria waaraan dié vroue moes voldoen was die volgende: Ouderdom - tussen 18 en 35; Lengte - ten minste 1,62 meter; Gewig - in proporsie tot lengte; Huwelikstatus - ongetroud; Taal - 'n tweetalige Suid-Afrikaanse burger; en Diens - bereid om in enige tak van die Mag en in enige area van die Republiek of Suidwes-Afrika te dien.

Verdere vereistes was dat hulle sowel fisiek gesond as psigies goed aangepas moes wees, 'n onberispelike karakter moes hê en oor minstens 'n matrieksertifikaat beskik. Die applikante moes ook bereid wees om voor 'n keurraad te verskyn. Van die 102 vroue het 94 (92,2%) die kursus voltooi. In die ooreenstemmende tyd het 287 (syfer vir mans wat met die opleiding begin het, is nie beskikbaar nie) mans hulle opleiding voltooi (Homann, 1987:1-6; Joubert, 1971:1-3; They're the girls in blue, 1982:2).

Die aanstel en opleiding van vrouepolisiebeamptes het bevestig dat die inname van vroue in die SAP nie bloot as 'n eksperiment beskou moes word nie, maar as aanvaarde beleid.

'n Aantal gebeure sedert 1 Januarie 1972 wat sentraal tot die ontwikkeling van vrouepolisiëring in Suid-Afrika staan, is die volgende:

- In 1981 word die eerste kleurlingvroue opgelei te Bishop Lavis in Kaapstad. Weens tydelike akkommodasiefasiliteite is slegs 18 kleurlingvroue per kursus in diens geneem en opgelei. Nuwe enkelkwartiere is in 1987 by die opleidingskollege te Bishop Lavis in gebruik geneem wat vir 144 vroue huisvesting kon bied. Sowel vrouestudente as ongetroude dienende vroue is in hierdie kwartiere, wat as Disa-hof bekend staan, gehuisves. Die uitbreiding het dit moontlik gemaak om op daardie stadium 42 kleurlingvroue per opleidingskursus te akkommodeer.

- Op 17 Februarie 1982 is die eerste vrouepolisiereservis in diens geneem. Dieselfde indiensnemingsvereistes het vir vrouepolisiereserviste as vir aanstelling in 'n permanente hoedanigheid gegeld.
- Op 3 Mei 1982 het die eerste groep Asiërvroue met hulle opleiding by Wentworth in Durban begin. Aangesien daar slegs tydelike akkommodasiefasiliteite geskep is, kon tussen 16 en 18 Asiërvroue per kursus in diens geneem en opgelei word. Kaptein (v) I.S.S. Chetty is in samewerking met die Bevelvoerende Offisier van die Opleidingskollege te Cato Manor in Durban in beheer van dié vrouestudente aangestel.
- Gedurende Julie 1983 het die eerste 20 swart vroue met hulle opleiding te Hammanskraal begin. Hammanskraal kon slegs 108 vroue per opleidingskursus akkommodeer. Aangesien die SAP in daardie stadium ook voorsiening moes maak vir die opleidingsbehoefte van die polisiemagte van die swart Nasionale en Onafhanklike State, het die getal vroue wat per kursus opgelei is, gewissel. Die eerste swart vrou wat tot die rang van offisier toegelaat is, was Joyce Nkuna wat as luitenant aangestel is. As 'n gekwalifiseerde maatskaplike werker het sy by die Afdeling Maatskaplike Werk diens verrig as raadgewer aan swart lede wat probleme soos huwelikskonflik ondervind het.
- In 1989, die jaar van die polisievrout, is adjudant-offisier Sharon Schutte as polisievrout van die jaar aangewys.
- Ten opsigte van die speurdiens en spesiale eenhede die volgende: In 1975 is 11 blanke vroue tot die speurderskursus toegelaat, terwyl 3 blanke vroue die kandidaatoffisierskursus deurloop het. Die eerste vrouespeurder wat by die Brixton Moord- en Roofeenheid aangestel is, was luitenant Susan Oosthuizen. Sy is in 1989 in die pos aangestel. Vanaf 23 Augustus 1993 tot 11 September 1993 is die eerste groep vroue (proefkonyn-inname) te Maleoskop in 'n taktiese oorlewing- en skarebeheerkursus opgelei. Die eerste vroue-opleidingsbeampte in die Suid-Afrikaanse berede-eenheid (Belinda Rossouw née Pelser) is gedurende 1994 aangestel. In 1995 het sersant Olga Marais die eerste vroulike hondemeester geword wat by die Polisie se Hondeskool (gestig in 1913) in Pretoria-Wes opgelei is.
- Aanstellings is ook in ander afdelings soos die kapelaansdienste (wat voorheen slegs vir mans gereserveer was) gemaak. Sushila Perumal het in 1995 die eerste vroulike kapelaan in die SAPD geword.

Hoewel daar gepoog is om dieselfde opleiding aan sowel vroue as mans te bied, is daar sedert 1972 deurlopend beperkinge op die opleiding van vroue geplaas. Verder is die dienste wat vroue kon lewer ook beperk, naamlik geen vrouelid mag aktiewe grensdiens verrig het nie en vroue is ook nie in onlussituasies gebruik nie. Geen blanke vrouelid wat aan diens was, mag 'n swart woonbuurt alleen besoek het nie. Vroueledede se dienste was ook beperk tot diens in die aanklagkantoor, hulpverlening in minder ernstige motorongelukke, die deursoek van vroulike verdagtes en gevangenes asook dienslewering by jeugsaaamtrekke. Vroue is van diensverrigting by radiobeheerstasies weerhou en mag ook nie reaktiewe polisiewerk gedoen het nie. As 'n vrouelid wel uitgeroep is, wat net in opdrag van 'n offisier kon gebeur het, moes 'n polisieman teenwoordig wees.

Brigadier, die rang wat Duveen Botha by haar uittrede in 1985 bekleed het, was die hoogste rang wat 'n vrou kon bekleed. Sy is opgevolg deur brigadier Gerda Homann, een van die rekrute wat in 1972 opleiding deurloop het. Die eerste vroulike kommissaris is in 1995 aangestel. Assistent-kommissaris Magda Stander is as hoof van personeeldienste aangestel. In dieselfde jaar is direkteur Indira Chetty, vrou van adjunk-kommissaris Morgan Chetty, as die eerste vroulike hoof van die SAPD se Opleidingskollege te Pretoria aangestel. In 1996 is assistent-kommissaris Zelda L. Holtzman in die SAPD aangestel as die hoof van REOP (nou Equity Component). Gedurende 1998 is senior superintendent Kotie Potgieter as Suid-Afrika se vrou van die jaar aangewys. Sy is ook die Stasie Kommissaris van Krugersdorp-polisiestasie (Artikel: Susan Oosthuizen, 1990:37; Asiërvroue in SAP, 1982:2; Asian women to join police, 1982:7; De Beer, 1986:9; Du Preez, 1998:18; Homann, 1987:1-6; Huisamen, 1996:26; Jaar van die Polisievrout, 1989:4; Janson, 1995:26-27; Joyce plans to bring homely joys to the SAP, 1991:2; Moolman, 1989:32-33,35; Pieters, 1995:1; Police name first black woman officer, 1991:4; Polisievrout van die jaar, 1989:7; Profiel: Brig. Duveen Botha, 1985:1-16; Rodney, 1995:4; Theron, 1982:3; Van den Bergh, 1994a:55; Van den Bergh, 1994b:22-23; Van Vuuren, 1994:8-9; Vorster, 1989:3; "Vrouemag" word mondig, 1993:20; Vrout word hoof van SAPD kollege, 1995:4; Woman boss for SAPS college, 1995:11; Woman in blue, 1990:77; Woman is new police boss, 1989:2; Year of the Policewomen, 1989:4).

Hoewel vrouepolisiering in Suid-Afrika sedert 1972 verskeie mylpale bereik het, is die aantal vroue in die SAPD in vergelyking met die aantal mans, disproporsioneel. Hierdie agterstand wat vroue teenoor mans in die SAPD het, word in die aantal permanente aanstellings van lede weerspieël. Volgens statistiek wat deur die SAPD vrygestel is op 15 Mei 1996 (Roberts, 1996:1-4) bestaan 80,69% van die totale polisiepersoneel van 139 961 lede uit manlike lede,

terwyl vroue 19,31% daarvan uitmaak. Die neiging om minder vroue as mans in die polisie aan te stel, kom wêreldwyd voor.

Ten opsigte van permanente lede met offisiersrang tussen kaptein en nasionale kommissaris (10 724 of 7,66% van die totale polisiepopulasie), word die verdeling in Tabel 1 weergegee:

Tabel 1
Personeelverspreiding: Offisiersrange soos op 15 Mei 1996

Rassegroep	Manlik		Vroulik	
	N	%	N	%
Asiër	560	5,22	80	0,75
Blank	6 367	59,37	1 147	10,69
Kleurling	316	2,95	31	0,29
Swart	2 053	19,14	170	1,59
Totaal	9 296	86,68	1 428	13,32

Die verdeling ten opsigte van permanente lede met onderoffisiersrang tussen student en inspekteur (106 043 of 75,77% van die totale polisiepopulasie), word in Tabel 2 uiteengesit:

Tabel 2
Personeelverspreiding: Onderoffisiersrange soos op 15 Mei 1996

Rassegroep	Manlik		Vroulik	
	N	%	N	%
Asiër	2 994	2,82	372	0,35
Blank	24 664	23,26	5 597	5,28
Kleurling	7 467	7,04	971	0,96
Swart	58 912	55,55	5 066	4,78
Totaal	94 037	88,68	12 006	11,32

Bostaande syfers het nie dramaties verander sedert die demokratisering van polisieëring 'n aanvang geneem het nie. 'n Soortgelyke uiteensetting is van die Polisiehoofkantoor (Kommunikasiediens, 1999:2) aangevra. Ten opsigte van permanente lede met offisiersrang tussen kaptein en die nasionale kommissaris (10 715 of 7,63% van die totale polisiepopulasie), sien die personeelsamestelling na drie jaar (1999) soos volg daaruit:

Tabel 3

Personeelverspreiding: Offisiersrange soos op 9 September 1999

Rassegroep	Manlik		Vroulik	
	N	%	N	%
Asiër	558	5,21	80	0,75
Blank	6 376	59,51	1 146	10,69
Kleurling	314	2,93	31	0,29
Swart	2 043	19,06	167	1,56
Totaal	9 291	86,71	1 424	13,29

Die verdeling ten opsigte van permanente lede met onderoffisiersrang tussen student en inspekteur (105 780 of 75,37% van die totale polisiepopulasie), word in Tabel 4 weergegee:

Tabel 4

Personeelverspreiding: Onderoffisiersrange soos op 9 September 1999

Rassegroep	Manlik		Vroulik	
	N	%	N	%
Asiër	3 003	2,84	372	0,35
Blank	24 795	23,44	5 612	5,31
Kleurling	7 372	6,97	974	0,92
Swart	58 580	55,38	5 072	4,79
Totaal	93 750	88,63	12 030	11,37

In vergelyking met die VSA en Brittanje het Suid-Afrika heelwat later toegetree tot die amptelike indiensneming van vroue as polisiebeamptes (Stevens & Yach, 1995:25). Bogenoemde statistieke weerspieël die gevolg van hierdie versuim om vroue nie so gereedelik soos mans as polisiebeamptes aan te stel nie. Ofskoon verskeie pogings in Suid-Afrika na 1994 aangewend is om sowel vroue as tradisioneel agtergeblewenes se posisie in veral staatsinstansies te verbeter, ervaar vroue steeds nie gelyke verteenwoordiging nie. Ondanks die voorskrifte van die Wet op Billike Werkseleentehede, Wet op Arbeidsverhoudinge, Wet op Basiese Diensvoorwaardes en Wet op Ontwikkeling van Vaardighede asook Die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika (Wet 108 van 1996) (Van Jaarsveld, Van Eck & Kruger, 1999:487-488), het vroue-polisiebeamptes nog nie 'n posisie van gelyke verteenwoordiging binne die SAPD bereik nie.

Ten einde die bostaande tabelle en aannames beter toe te lig, word die syfers ten opsigte van die totale polisiepopulasie (burgerlikes ingesluit), soos op 1 Julie 2000, volgens ras en volgens etniese verdeling in Tabele 5 en 6 weergegee.

Tabel 5

Personeelverspreiding: Totale Polisiepopulasie volgens rasgroep op 1 Julie 2000

Rassegroep	Manlik		Vroulik	
	N	%	N	%
Asiër	3 533	2,9%	965	0,8%
Blank	23 465	19,1%	12 802	10,4%
Kleurling	8 063	6,6%	2 341	1,9%
Swart	61 801	50,4%	9 757	7,9%
Subtotaal	96 862	79%	25 865	21%
Totaal			122 727	100%

(Inligting verkry van komm. L. Stander, Afdelingskommisaris: Personeeldienste, Oktober 12, 2000)

Tabel 6

Personeelverspreiding: Totale Polisiepopulasie volgens etniese groep op 1 Julie 2000

Etniese verdeling	N	%
Asiër	4 498	3,7%
Blank	36 267	29,5%
Kleurling	10 404	8,5%
Swart	71 558	58,3%
Totaal	122 727	100%

(Inligting verkry van komm. L. Stander, Afdelingskommisaris: Personeeldienste, Oktober 12, 2000)

In die voorafgaande gedeelte is die plek en rol van die vrouepolisiebeampte binne tradisionele polisie-ontwikkeling en -benadering in konteks geplaas. Die siening dat vroue ongeskik vir die polisiëringstaak is, het eers in die negentiende eeu geleidelik begin verander toe daar oorweging begin skenk is aan die moontlikheid om vroue by polisiëring te betrek. Die Eerste Wêreldoorlog, maar veral die Tweede Wêreldoorlog, het impetus aan die ontwikkeling van vroue-polisiëring wêreldwyd gegee. Verskeie drukgroepe, veral vroue-aktiviste en later die feministiese beweging wat op gelyke regte vir vroue aangedring het, het in die twintigste eeu daartoe bygedra dat vroue in die arbeidsmark en ook in polisiemagte opgeneem is. Desnieteenstaande hierdie vordering, maak vroue steeds 'n klein persentasie van die polisiepopulasie uit.

2.9 PROBLEEMSTELLING

Vanuit 'n historiese perspektief blyk dit dat vroue deur die eeue, as gevolg van die patriargale stelsel, nie op dieselfde regte as mans kon aandrang nie (CEDAW, 1995:6-10). Hoewel die vrou se posisie gedurende die twintigste eeu dramaties verander het, blyk dit dat daar steeds in sowel staats- as privaatinstellings diskriminerend teenoor vroue opgetree word. Van die praktyke wat onder andere gebruik word om vroue in ondergeskikte posisies te hou, is om hulle nie te bevorder nie, aan seksuele teistering bloot te stel en manlike bo

vroulike werknemers te bevoordeel (bv. laer salarisse en nie tyd toestaan om sport te beoefen nie). Aangesien die polisie 'n staatsinstelling is en sedert die ontstaan daarvan as 'n manlike domein beskou word, kan gepostuleer word dat daar ook binne die polisiediens teen vroue gediskrimineer sal word.

Ofskoon enkele vroue gedurende die negentiende eeu deur die polisie indiensgeneem is, was dit nie voor die twintigste eeu dat hulle toegelaat is om as volwaardige lede die tradisioneel manlike domein van polisiëring te betree nie. Ongeag die feit dat vrouepolisiëring eers vanaf 1972 'n volwaardige beroep in Suid-Afrika geword het, word van hierdie vroue verwag om in 'n manlike werksomgewing op gelyke voet met manlike kollegas mee te ding. Ten spyte van bogenoemde verwagting, bestaan daar beperkte wetenskaplike gegewens oor hierdie vroue se siening van hulle rol in die polisie en hoe hulle deur manlike eweknieë beoordeel word. Ten einde meer duidelikheid hieroor te verkry, behoort navorsers hulle dit ten doel te stel om die houdings wat daar teenoor die rol van vroue in die polisie bestaan, wetenskaplik te bestudeer (Beijing Conference Plan of Action, 1995:1; Hansson & Hofmeyr, 1992:3; Holtzman, 1997a:3-6; Jacobsen, 1994:153-169; CEDAW, 1995:6-10).

2.9.1 Behoefte aan teoretiese onderbou

Teorie is 'n integrale deel van enige studie aangesien dit rigting aan die navorsing gee en tot die wetenskaplik-verantwoordbaarheid van 'n navorsingsprojek bydra. 'n Leemte in buitelandse studies (Champion & Rush; 1997; Grennan, 2000; Martin & Jurik, 1996; Roberg & Kuykendall, 1993) is dat daar dikwels nagelaat word om 'n teoretiese onderbou te verskaf vir verklarings wat die posisie van die vrou in die polisie beskryf. Verder word daar nagelaat om vanuit 'n teoretiese perspektief aan te toon watter groepdinamika tussen mans en vroue in die polisie ter sprake is. Hoewel die manlike polisie subkultuur ("brotherhood"), in bogenoemde bronne uitgewys word as die oorsaak vir negatiewe houdings jeens vroue en ander groepe wat onderverteenvoerdig is of wat diskriminasie ervaar, word daar nie aandag geskenk aan die oorsaak vanuit 'n teoreties gefundeerde perspektief nie.

Daar sal in die onderhawige studie gepoog word om buitelandse navorsers se bevindings met teorieë, wat gekies is om hierdie navorsing te rig, in verband te bring en sodoende 'n teoretiese onderbou vir die onderneem van die navorsing moontlik te maak. Hoewel daar nie teorieë in die kriminologie bestaan wat spesifiek op die verklaring van houdings betrekking het nie, word teorieë uit sowel die sosiologie as die sielkunde gebruik wat sentraal tot hierdie tema staan en op polisiëring as 'n subdissipline van kriminologie van toepassing gemaak

kan word.

Die verskillende wyses waarop mans en vroue gesosialiseer word, word dikwels as die enigste teoretiese grondslag gebruik in studies wat oor manlike en vroulike polisiebeamptes handel (Hansson & Hofmeyr, 1992:5). Ofskoon aanvaarbaar, is dit 'n eng benadering as daar nie ook ag geslaan word op ander verklarings vir die interaksie tussen mans en vroue nie. Die meeste studies (Grennan, 2000; Champion & Rush, 1997) fokus dus hoofsaaklik op enkele aspekte wat met manlike en vroulike polisiebeamptes se gedrag verband hou, maar laat na om teoretiese verklarings te bied vir die verskille wat tussen hierdie twee groepe voorkom. Verder word die vrou se posisie in die polisie met dié van ander minderheids-groepe vergelyk sonder om 'n teoretiese perspektief daarop te bied. Dit dra daartoe by dat houdings wat teenoor die vrouepolisiebeampte bestaan, nie voldoende aandag geniet nie. Ten einde te verseker dat hierdie aspek nie verwaarloos of geïgnoreer word nie, is dit nodig om teorieë te benut wat dit moontlik sal maak om die houdings wat ten opsigte van die rol van die vrouepolisiebeampte bestaan wetenskaplik te bestudeer. Deur 'n teoretiese verklaring vir die houdings wat teenoor vroue in die polisie bestaan te kan bied, sal begrip vir die groepdinamika wat tussen mans en vroue in die polisie bestaan, uiteengesit word. Aspekte wat hier ter sprake is, is persoonlike identiteit, sosiale identiteit, geslagsverskille en die vrou se posisie gesien teen die agtergrond van die patriargie.

In die lig van bostaande is dit belangrik om die groepdinamika wat daar tussen vrouens en mans in 'n geslote werksomgewing (bv. die polisie se geslotenheid lê in die individuele kultuur en subkultuur) bestaan, te verklaar. Aangesien vroue 'n minderheidsgroep in die polisie uitmaak, moet 'n teorie wat die dinamika tussen twee groepe (mans en vroue) verklaar, gebruik word om navorsing wat oor houdings handel te rig. Die sosiale identiteitsteorie (SIT) van Henry Tajfel (1978) word derhalwe as 'n geskikte teorie beskou om vir hierdie doeleindes aan te wend aangesien dit fokus op verklarings vir groeplidmaatskap, groepprosesse en intergroepverhoudings wat 'n rol speel in houdingvorming. Dit verklaar ook verskynsels soos vooroordeel, diskriminasie, stereotipering, etnosentrisme, konformiteit, groepkohesie, kollektiewe gedrag, groeppolarisasie en -houding asook besluitname deur die groep (Hogg, 1996:555; Tajfel, 1978).

Aangesien vroue-aktiviste reeds vir meer as 100 jaar en die feministe sedert die 1970's poog om die vrou se posisie in die arbeidsmark in die algemeen, en meer spesifiek in staats-instellings te verbeter, sal daar aan die hand van die vernaamste feministiese benaderings (liberale, radikale, Marxistiese, sosialistiese en swart feminisme) gepoog word om die vrou

se posisie in die polisie te verklaar (Ryan, 1992:46-51). In hierdie verband konstateer McKay (1994:341) dat "feminist scholarship sought to understand why women as a group are disadvantaged in most aspects of life. It has attempted to describe the structures through which women as a group are systematically disadvantaged". Sy wys ook daarop dat doelbewuste pogings in die stelsel aangewend word om die tradisionele manlike dominansie oor vroue in stand te hou. 'n Instelling waar daar veral deur mans teen vroue gediskrimineer word en waar vroue tradisioneel onderdruk is, is die polisie (McKay, 1994:346). Benewens die feministiese teorieë wat verklarings bied vir die houding wat teenoor die vrou bestaan vanuit die patriargale stelsel sal daar ook gebruik gemaak word van die geslagsteorie. Hierdie teorie fokus op die belang van biologiese verskille en die impak van sosialisering op die siening van die geslagte. (Genoemde teorieë word in Hfst. 3 bespreek.)

2.9.2 Behoefte aan navorsing

Verskeie soektogte waaronder DIALOG, SABINET, RGN, SDI, ON-LINE asook die INTERNET, het aan die lig gebring dat houdings van manlike en vroulike polisiebeamptes teenoor die rol van die vrouepolisiebeampte nog nie op 'n omvangryke wyse in die buiteland, deur navorsers ondersoek is nie. Studies (Champion & Rush; 1997; Grennan, 2000; Martin & Jurik, 1996) wat wel onderneem is, rapporteer teenstrydige bevindinge rakende die sienings met betrekking tot die rol van die vrouepolisiebeampte.

- **Stand van bestaande navorsing**

Volgens Cox (1996:145) toon bevindings rondom die uitvoer van polisiëringstake dat polisievrue enersyds net so bekwaam en selfs bekwaamer as hulle manlike eweknieë is. Argumente wat veral klem lê op vaardighede, wat beter is as dié van mans, is dat dié vroue konflik effektiewer oplos en beter slagofferondersteuning kan bied. Een van die verklarings wat aangebied word waarom vroue goed vaar in polisiëring is dat hulle in staat is om hulleself los te maak van die tradisionele of stereotipe optredes wat met vroulikheid geassosieer word en die identiteit polisiebeampte kan aanvaar en nastreef. Hulle funksioneer dus nie as 'n "vrou" of 'n "man" binne die polisediens nie, maar wel as 'n persoon wat 'n taak het om te vervul. Dit impliseer dat hulle die polisiebeeld en -identiteit nastreef en die behoefte het om aanvaar te word as 'n persoon wat die gemeenskap dien en beskerm. Andersyds word aangevoer dat vroue nie geskik is om polisiëringstake te verrig nie. Verla manlike polisiebeamptes wat negatief teenoor vrouepolisiebeamptes is, meen dat vroue nie oor die fisieke vermoëns beskik wat noodsaaklik is om die polisiëringsrol effektief

te vervul nie (<http://www.geocities.com/~halbrown/bogshrink7.htm>). Verder het navorsing (Cox & Fitzgerald, 1992) rakende manlike polisiebeamptes se houdings teenoor hulle vroulike kollegas getoon dat manlike polisiebeamptes "have been found to be generally negative. Policemen tend to view policewomen as incompetent and unfit for police work and working with female police officers does not appear to have a positive effect on such opinions" (Shusta et al., 1995:47).

- **Leemtes in bestaande navorsing**

Die verantwoordbare wetenskaplike navorsing (Champion & Rush; 1997; Grennan, 2000; Martin & Jurik, 1996; Roberg & Kuykendall, 1993) wat oor hierdie verskynsel rapporteer, is so beperk dat die indruk geskep word dat die verskynsel nie as 'n sosiale probleem, wat navorsing regverdig, beskou kan word nie. Verder wys Shusta et al. (1995:47) daarop dat navorsing wat oor geslagsaangeleenthede binne wetstoepassingsagentskappe handel, en meer spesifiek op die vrou konsentreer, hoofsaaklik fokus op diskriminasie, seksuele teistering, beperkings rondom rolomskrywings, patriargale dominansie ("brotherhood") asook die konflik rakende die gesin en die beroep. Navorsers laat dus na om die houdings wat daar teenoor die rol van die vrouepolisiebeampte bestaan, te bestudeer. Benewens die feit dat hierdie veld braak lê vir wetenskaplike navorsing, word die bevindings wat wel bestaan, nie met die nodige erns hanteer nie (Edwards, 1990:111).

2.9.3 Gebrek aan navorsing oor die houding van sowel manlike as vroulike polisiebeamptes teenoor die vrouepolisiebeampte

Verskeie studies (Cox, 1996; Cox & Fitzgerald, 1992; Grennan, 2000; Reiner, 1992; Roberg & Kuykendall, 1993; Shusta et al., 1995; Tonry & Morris, 1992) dui daarop dat manlike polisiebeamptes oor die algemeen negatief teenoor hulle vroukollegas ingestel is. Daar bestaan egter nie aanduidings in die geraadpleegde bronne oor wat die vrouepolisiebeampte se houding oor haar rol in die polisie is nie. 'n Studie oor sowel manlike as vroulike polisiebeamptes se houding teenoor die rol en plek van die vrouepolisiebeampte is dus noodsaaklik.

In Suid-Afrika is daar nog nie 'n studie onderneem om die houding met betrekking tot die rol van die vrouepolisiebeampte te ondersoek nie. Dit is dus belangrik om die houding wat bestaan, te bestudeer, veral in die lig daarvan dat bestaande bevindings nie soseer op houdings konsentreer nie. Veral in die lig van die Wet op Billike Werksgeleenthede, Wet op

Arbeidsverhoudinge, Wet op Basiese Diensvoorwaardes en Wet op Ontwikkeling van Vaardighede, Die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika (Wet 108 van 1996) asook die Polisie wet is dit belangrik om hierdie tipe navorsing te onderneem aangesien dit riglyne kan bied oor hoe suksesvol die bestaande stelsel is en watter leemtes daar bestaan.

Tydens 'n eendagseminaar (SAPS Gender Equity Seminar, Februarie 6, 1997) wat by die WNNR deur die REOP-afdeling van die SAPD aangebied is, is benadruk dat die polisie daartoe verbind is om vroue van gelyke beregtiging in die Diens te verseker. Die destydse hoof van die afdeling, Zelda Holtzman, het dit onomwonde gestel dat REOP dit ten doel stel om die vrou se posisie te verbeter en navorsers aan te moedig om studies te onderneem wat vir die polisie van nut sal wees ten opsigte van die verbetering van die vrou se posisie. Verder beklemtoon die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, (1996) in Artikel 9 dat daar nie teen vroue gediskrimineer mag word nie. Verskeie inisiatiewe en projekte is van stapel gestuur deur onder andere CEDAW, die Kommissie vir Geslagsgelykheid, asook die Beijing Platform aangebied tydens die Beijing konferensie van die Verenigde Nasies in September 1995. In die Beijing Conference Plan of Action, 1995 word die noodsaaklikheid geaksentueer dat daar wêreldwyd aandag geskenk moet word aan die verbetering van die vrou se rol en posisie in die patriargale stelsel (Beijing Conference Plan of Action, 1995:1; CEDAW, 1995:6-10; Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1996 Artikel 181(1)(d)). In die verband word daar in die Beijing Conference Plan of Action (1995:1) daarop gewys dat in Suid-Afrika

women's poverty is increased by the rigidity of gender roles in our society. This leads to women's limited access to power, education and training and productive resources. The failure to mainstream a gender perspective in economic planning ... is directly related to the absence of economic opportunities.

Dit is derhalwe noodsaaklik dat 'n studie onderneem word wat die houdings blootlê wat ten opsigte van die vrou se rol in die polisie bestaan aangesien dit daartoe kan bydra dat polisiëringspraktyke in so mate aangepas kan word dat vroue in alle opsigte van gelyke beregtiging verseker word. Verder kan wetenskaplike navorsing tradisionele negatiewe houdings en diskriminerende praktyke aan bande lê of selfs uitwis. Dit hou die moontlikheid in dat die SAPD 'n beter diens aan die gemeenskap kan bied.

2.9.4 Noodsaaklikheid en doelwitte van die studie

In die lig van die voorafgaande kan afgelei word dat wetenskaplik-verantwoordbare

navorsing in Suid-Afrika onderneem moet word ten einde die rol van die vrou in die SAPD asook die houdings wat teenoor die vrouepolisiebeampte bestaan, te ondersoek. Ondanks bevindings dat vroue in sommige gevalle meer effektief as mans teenoor die slagoffers van onder andere verkragting, gesinsgeweld, rasisme en anti-gay geweld optree, word hulle nie geredelik tot die polisiekuultuur toegelaat nie. Bevindings dui ook daarop dat vroue oor beter lewensvaardighede beskik om konfliktsituasies te hanteer en dat die publiek oor die algemeen meer positief teenoor vrouepolisiebeamptes ingestel is (Cox, 1996:142-145; Cox & Fitzgerald, 1995:146-148; McLaughlin, 1996:82; Roberg & Kuykendall, 1993:381-383). Die mees gesaghebbende bronne (Brewer, 1994; Nel & Bezuidenhout, 1997; Stevens & Yach, 1995; Van Heerden, 1986; Van Rooyen, 1994) oor polisiëring en gemeenskappolisiëring in Suid-Afrika laat grootliks na om die rol en plek van die vrou in die polisediens aan te spreek.

Ten einde die houdings wat teenoor vrouepolisiebeamptes bestaan te bepaal asook om redes vas te stel waarom mans oor die algemeen negatief teenoor vrouepolisiebeamptes is, noodsaak hierdie navorsing. Ondanks die moontlikheid dat regstellende aksie wat sedert 1994 in Suid-Afrika geld die vrou se rol mettertyd sal verbeter, wys Cox (1996:142) daarop dat regstellende aksie en gelyke indiensnemingsgeleenthede meestal akademies van aard is en dat tradisionele houdings en diskriminerende praktyke bly voortbestaan. Hoewel die gewese Nasionale Kommissaris van die SAPD, George Fivaz, 'n beroep op alle werknemers van die SAPD gedoen het om alle reëls ten opsigte van elke individu se regte na te kom (Annual plan of the South African Police Service, 1996/1997:19; Gender equality in die SAPS, 1997:2), impliseer Cox se aanname dat vroue nie sonder meer as mans se gelykes aanvaar sal word nie. Die aanname word indirek deur Holtzman (1997:6) bevestig wanneer sy benadruk dat die SAPD alles in hulle vermoë gaan doen om gelykheid vir vroue te verseker en om diskriminerende praktyke wat uit negatiewe houdings voortspruit, te bekamp. Sy wys daarop dat verskeie meganismes in plek is om hierdie doelwit te bereik, soos onder andere konstitusionele en wetlike raamwerke, die REOP en 'n regstellende aksiebeleid. Met REOP word daar beoog "to transform itself into an Equity Component under whose auspices Affirmative Action, Gender Equity and the Equality Forum would reside". Sy waarsku egter dat die transformasieproses nie maklik en vinnig sal geskied nie. Benewens 'n gebrek aan vroue in senior posisies in die polisie is vroue onderverteenvoortwoordigend. Die verhouding vroue tot mans in die Diens bring dus mee dat transformasie gekniehalter word. In die verband meld Holtzman (1997:3) dat

besides being in the minority, women have to contend with the fact that the SAPS emerged from a para-military, Afrikaner, male dominated Calvinistic orientated organisation. This ethos did not accommodate women as equals with competencies to

manage, but rather placed women in gender specific roles where they were confined to administrative functions. This meant, that women were left behind, not only because of their lack of numbers, but largely because of the attitude of male managers. Discrimination against women were therefore, experienced on a formal level through discriminatory policies and practises as well as informally through the macho culture of the organisation.

Swart vroue ondervind selfs meer probleme as blanke vroue aangesien daar drieledige diskriminasie teen hulle bestaan, naamlik op grond van sosiale klas, ras en geslag (McKay, 1994:358). Volgens Holtzman (1997:3) is die tyd ryp vir verandering. Sy is egter van oordeel dat "what needs to be corrected is the perception and attitudes of members, male and female, towards gender-specific roles and the creation of an environment which allows for all members to achieve their full potential". Aangesien daar nie navorsing bestaan om REOP se inisiatiewe te rig en te ondersteun nie, kan die onderhawige studie hierdie leemte vul (Holtzman, Z.L. Persoonlike mededeling, Hoof van die Representitivity and Equal Opportunities Programme: Assistent Kommissaris, Februarie 6, 1997).

Op grond van die voorafgaande word ten doel gestel om te bepaal

- (i) of manlike- en vroulike polisiebeamptes se houding teenoor die rol van die vrouepolisiebeampte verskil
- (ii) wat die aard van die bestaande houdings teenoor vrouepolisiebeamptes is
- (iii) of 'n polisie subkultuur in die SAPD bestaan en indien wel, of dit met houdings wat teenoor vrouepolisiebeampte gekoester word, verband hou
- (iv) of mans diskrimineer op grond van geslag
- (v) of bestaande meganismes in die SAPD 'n impak het op tradisionele houdings van manlike polisiebeamptes teenoor vrouepolisiebeamptes
- (vi) of wit polisiebeamptes se houding teenoor die rol van die vrouepolisiebeampte van dié van swart polisiebeamptes verskil
- (vii) of offisiere se houding rakende die rol van die vrouepolisiebeampte van dié van onderoffisiere verskil

- (viii) of polisiebeamptes wat langer as 10 jaar in diens van die polisie is, se houding teenoor die rol van die vrouepolisiebeampte verskil van diegene wat minder as 10 jaar diens het
- (ix) of opvoedkundige kwalifikasie 'n rol speel in die houdings wat teenoor vrouepolisiebeamptes gehuldig word.

2.10 SAMEVATTING

Histories is daar teen vroue gediskrimineer en is hulle tot laat in die negentiende eeu nie tot formele polisiëring toegelaat nie. Aktiwisme, wetgewing en verandering in houdings teenoor vroue het daartoe bygedra dat hierdie diskriminasie nie meer so ooglopend voorkom nie. Vervolgens word op bepaalde teoretiese aannames gefokus om die vrou se posisie in die samelewing en spesifiek ten opsigte van polisiëring te illustreer.